

Strategia ZIT miejskiego obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry

Projekt

Opracowano w:

TOMASZ PIERSIAK KONSULTING

ul. Sikorskiego 4
65-454 Zielona Góra

Zespół autorski:

mgr Tomasz Piersiak
mgr Anna Pluskota

marzec 2014r.

1

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	3
II. PODSTAWY PRAWNE	4
III. DEFINICJA OBSZARU WSPARCIA	5
IV. DIAGNOZA OBSZARU WSPARCIA	8
IV.1. Demografia i zasoby ludzkie	8
IV.2. Rynek pracy	12
IV.3. Przedsiębiorczość, gospodarka oparta na wiedzy	16
IV.4. Infrastruktura komunikacyjna i transport publiczny	26
IV.5. Ochrona środowiska	35
IV.6. Efektywność energetyczna	39
IV.7. Usługi publiczne o charakterze społecznym	42
IV.8. Sektor pozarządowy	60
IV.9. Rewitalizacja wybranych obszarów	62
IV.10. Dziedzictwo kulturowe i walory naturalne, potencjał turystyczny	64
IV.11. Analiza SWOT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry zmiana	71
V. ZAŁOŻENIA I CELE STRATEGII ZIT MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO ZIELONEJ GÓRY	74
V.1. Wymiar terytorialny i obszary wsparcia	74
V.2. Cele i działania ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry	78
VI. ZGODNOŚĆ STRATEGII ZIT Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI	114
VI.1. Strategia Europa 2020	114
VI.2. Strategia Rozwoju Kraju 2020	115
VI.3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	117
VI.4. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	118
VI.5. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	118
VI.6. Inne dokumenty strategiczne	119
VII. STRUKTURA ORGANIZACYJNA I ZASADY DZIAŁANIA ZIT Zielonej Góry	122
VII.1. Opis struktury organizacyjnej ZIT Zielonej Góry	122
VII.2. Podstawowe procedury zarządzania ZIT	124
VIII. PROJEKTY KOMPLEMENTARNE	126
IX. INSTRUMENTY FINANSOWE	127
X. PLAN FINANSOWY Strategii w ramach alokacji ZIT	128
XI. STRATEGICZNA OCENA WPŁYWU NA ŚRODOWISKO	130
XII. USPOŁECZNIE NIE STRATEGII ZIT	131
XIII. SPIS MAP	132
XIV. SPIS TABEL	133
XV. SPIS WYKRESÓW	134
XVI. ZAŁĄCZNIKI	135

I. WSTĘP

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Obszaru Funkcjonalnego Miasta Zielona Góra (dalej – Strategia ZIT) jest elementem procesu programowania wykorzystania środków Unii Europejskiej. Pojawienie się Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych jako narzędzia służącego realizacji strategii terytorialnych nakierowanych na zrównoważony rozwój miast wynika z założeń polityki spójności na lata 2014-2020 i szerokiego uwzględnienia w jej ramach wymiaru terytorialnego.

Podejście terytorialne oznacza odejście od postrzegania obszarów przez pryzmat granic administracyjnych na rzecz definiowania ich na podstawie potencjałów i barier rozwoju poszczególnych terytoriów (różnej wielkości). Potrzeba takiego podejścia myślenia o spójności pojawiła się już w Traktacie Lizbońskim, który zrównał wymiar terytorialny z wymiarem gospodarczym i społecznym. Zintegrowane podejście terytorialne stanowi jedną z podstawowych zasad strategicznych dokumentów krajowych: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 (KSRR), a także Umowy Partnerstwa, która stanowi podstawę realizacji dla działań wspieranych ze środków Wspólnych Ram Strategicznych.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne są jednym z wymiarów tej nowej polityki, a strategię ZIT mają na celu wprowadzenie tego wymiaru w rzeczywistość zdefiniowanych obszarów funkcjonalnych. Zgodnie z KSRR i KPZK Miasto Zielona Góra znalazło się wśród grupy miast wojewódzkich, w których następuje systematyczna koncentracja funkcji metropolitalnych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym. To stało się podstawą do objęcia wszystkich gmin wchodzących w skład MOF ZG nowym narzędziem – ZIT, pozwalającym na realizację zintegrowanych projektów łączących wykorzystanie środków EFRR i EFS.

Obszar Funkcjonalny Miasta Zielona Góra został wstępnie określony w procesie delimitacji. Strategia ZIT obejmuje wszystkie gminy z tego obszaru.

II. PODSTAWY PRAWNE

Podstawą prawną przygotowania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry jest porozumienie gmin wchodzących w skład tego obszaru.

(Do uzupełnienia po podpisaniu porozumienia)

Porozumienie podpisały gminy:

.....

Ramy prawne Strategii ZIT wyznaczają także:

- Rozporządzenie Parlamentu i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013r.
- Umowa Partnerstwa przyjęta przez Radę Ministrów 8 stycznia 2014r.
- RPO Lubuskie 2020 (projekt),
- Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce (lipiec 2013),
- Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich (MRR, luty 2013).

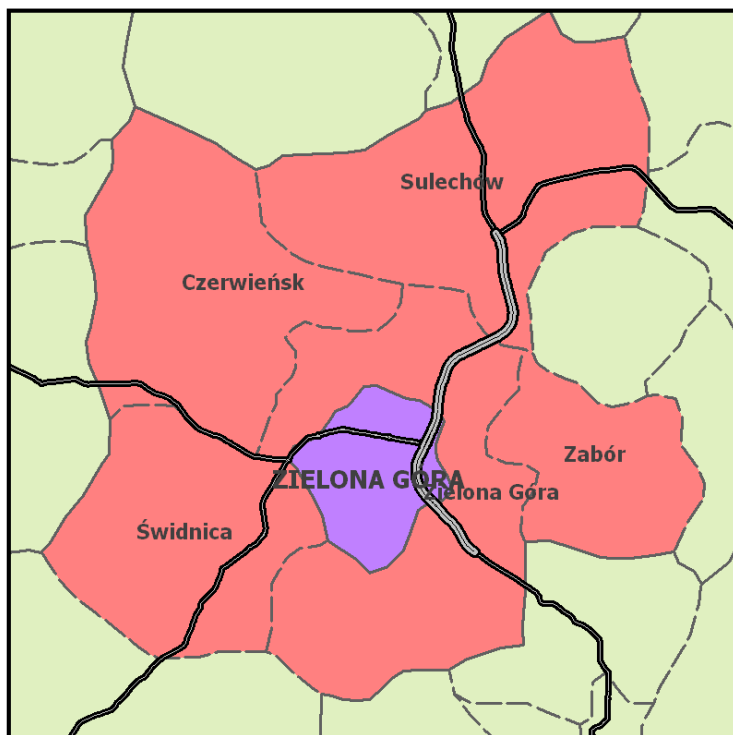
III. DEFINICJA OBSZARU WSPARCIA

Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry stanowią: Miasto Zielona Góra – rdzeń (miasto na prawach powiatu) oraz pięć gmin: gmina miejsko-wiejska Czerwieńsk, gmina miejsko-wiejska Sulechów, gmina wiejska Świdnica, gmina wiejska Zielona Góra i gmina wiejska Zabór. Są to gminy położone na obszarze powiatu zielonogórskiego usytuowanego w środkowo-wschodniej części województwa lubuskiego.

Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry obejmuje powierzchnię 964 km², w tym obszar miasta Zielona Góra 58 km².

Gminy, które tworzą Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry spełniły wymagane minimum 5 z 6 następujących kryteriów Ministerstwa Rozwoju Regionalnego¹:

Mapa 1. Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry wg kryteriów MRR

Źródło: Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, luty 2013.

- **F1** – liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia MOF na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, powyżej 50 osób w 2006 r.,
- **F2** – liczba zameldowań z rdzenia MOF na 1000 mieszkańców, powyżej 3 w 2009 r.,
- **S1** – udział pracujących w zawodach pozarolniczych w 2002 r., jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75%,

¹ obecne Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju

- **S2** – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w 2011, jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75%,
- **S3** – udział podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu (sekcje J-R w PKD) w 2011 r., jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla rdzenia MOF powyżej 50%,
- **M1** – gęstość zaludnienia (bez lasów i wód) w 2011 r., jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 50%,
- **M2** – liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców, w latach 2002-2011, jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75%.

Tabela 1. Stopień spełnienia wskaźników MRR

Nazwa gminy	Powierzchnia (2012, km ²)	Liczba mieszkańców (2012)	Wartości wskaźników (spełnione minimalne kryteria oznaczono kolorem czerwonym)							Liczba spełnio- nych kryteriów
			F1	F2	S1w	S2w	S3r	M1w	M2w	
Czerwieńsk	195	9 997	136,4	9,1	103,8	66,3	80,8	73,5	91,6	6
Sulechów	237	26 755	53,6	1,5	104,2	93,0	89,2	127,5	90,8	6
Świdnica	160	6 307	137,2	19,1	93,7	96,8	86,4	67,6	245,2	7
Zabór	93	3 947	146,6	16,0	99,1	83,4	68,3	59,3	199,3	7
Zielona Góra	219	19 200	165,0	22,7	104,6	112,6	80,1	132,5	301,6	7

Źródło: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji.

Bliskość miejscowości wiejskich do granic miast i zatracenie przez większość z nich charakteru rolniczego, jak również spełnienie 6 z 7 wymaganych kryteriów MRR, jednoznacznie wskazują na miejski styl życia wśród zdecydowanej większości mieszkańców zewnętrznej strefy obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry. Wyznacznikiem są częste kontakty mieszkańców strefy zewnętrznej z rdzeniem – miastem Zielona Góra w celu zaspakajania podstawowych potrzeb społecznych: praca, edukacja, opieka medyczna, kultura i rekreacja.

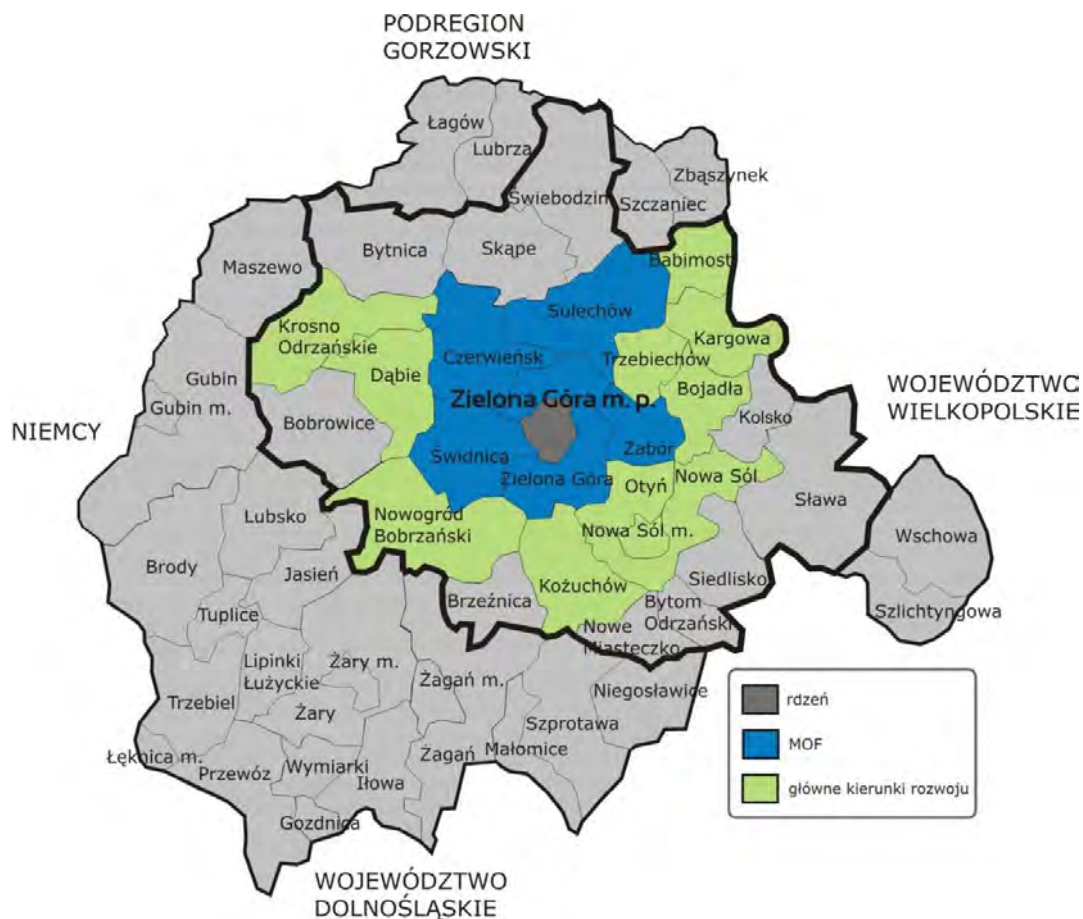
Szczegółowa analiza zasięgu oddziaływania miejskiego obszaru funkcjonalnego wskazuje, że kryteria MRR odzwierciedliły istniejące powiązania między miastem Zielona Góra i pięcioma pozostałymi gminami². W analizie wskazano również inne możliwości wyznaczenia obszaru MOF ZG w przyszłości i główne kierunki jego rozwoju, obejmujące następujące gminy:

- w powiecie zielonogórskim: Nowogród Bobrzański, Kargowa, Babimost, Trzebiechów i Bojadła;
- w powiecie nowosolskim: Nowa Sól, Kożuchów, Otyń i gmina wiejska Nowa Sól;
- w powiecie krośnieńskim: Krosno Odrzańskie i Dąbie.

² M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji, Zielona Góra, luty 2014

Ostateczna decyzja, co do zasięgu miejskich obszarów funkcjonalnych lubuskich stolic należyć będzie do samorządu województwa lubuskiego. Obecnie, biorąc pod uwagę przedstawione wyżej kryteria i analizy, jedynym właściwym rozwiązaniem jest przyjęcie MOF Zielonej Góry w granicach pokazanych na mapach 1 i 2.

Mapa 2. Zasięg MOF Zielonej Góry oraz kierunki jego rozwoju

Źródło: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji.

IV. DIAGNOZA OBSZARU WSPARCIA

Diagnoza obszaru wsparcia została przeprowadzona w ramach projektu „Rozwój obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra” (dofinansowanego z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013), realizowanego przez Miasto Zielona Góra we współpracy z pozostałymi gminami MOF. Powstały dwa dokumenty analityczne³, na których bazuje poniżej przedstawiona syntetyczna diagnoza obszaru wsparcia, zawierająca wspólne potrzeby i potencjały obszaru funkcjonalnego.

IV.1. Demografia i zasoby ludzkie

Zauważalne zmiany demograficzne stają się ważnym tematem aktualnej debaty publicznej, wpływają one bowiem w złożony sposób na szereg interwencji publicznych podejmowanych w ramach prowadzenia polityki rozwoju na każdym szczeblu władzy: lokalnej, regionalnej, krajowej czy UE. Diagnoza procesów ludnościowych zachodzących na danym obszarze jest ważnym elementem rozpoznania potencjałów, wyzwań, szans i zagrożeń, warunkujących podjęcie skutecznych działań rozwojowych.

Stan ludności na obszarze MOF ZG w roku 2012 obejmował 185 209 osób, dla porównania w roku 2002 na obszarze tym mieszkało 177 999 osób. W każdej z gmin obszaru funkcjonalnego nastąpił wzrost liczby osób w dekadzie 2002-2012 (por. tabela nr 2). Populacja mieszkańców strefy zewnętrznej rosła w większym tempie niż w mieście rdzeniu.

Nie sprawdziły się opracowane przez GUS „Prognozy Ludności na lata 2003-2030” oparte na wynikach Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2002, które zakładały, że po dziesięciu latach ubędzie ludności, np. w mieście Zielona Góra o około dwa tysiące (tj. w roku 2012 liczba mieszkańców miała wynosić 116 336 osób). Kolejne prognozy zakładają, że w roku 2035 liczba osób w mieście Zielona Góra spadnie do poziomu około 112 tys. W powiecie zielonogórskim prognozowany jest wzrost liczby populacji. Zarówno w mieście rdzeniu, jak i otaczających gminach spodziewana jest większa liczba osób starszych oraz spadek liczby dzieci.

³ M. Balak – Hryńkiewicz, M. Nowicki, Diagnoza miejskiego obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry, Zielona Góra 2014 oraz K. Lisowski, D. Szaban, I. Kaźmierczak-Kałużna, T. Kołodziej, A. Trzop, M. Zieliński i in., Analiza stanu zasobów społecznych na terenie obszaru funkcjonalnego Miasta Zielona Góra, Zielona Góra 2014.

Tabela 2. Liczba osób ogółem oraz w wieku przed-, po- i poprodukcyjnym w roku 2002 i 2012

Jednostka terytorialna	Ludność ogółem		w wieku przed-produkcyjnym*		w wieku produkcyjnym**		w wieku poprodukcyjnym***	
	2002	2012	2002	2012	2002	2012	2002	2012
Czerwieńsk	9372	9977	1833	1648	6498	6972	1041	1357
Sulechów	26325	26755	4981	3865	18153	18713	3191	4177
Świdnica	5411	6307	1047	999	3653	4423	711	885
Zabór	3365	3947	707	683	2248	2766	410	498
Zielona Góra (GW)	15164	19200	3007	3296	10628	13534	1529	2370
Zielona Góra (GM)	118362	119023	16967	15911	84029	79903	17366	23209

*w wieku przedprodukcyjnym - 14 lat i mniej, **w wieku produkcyjnym: 15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni,

***w wieku poprodukcyjnym: powyżej 60 lat kobiety, 65 mężczyźni.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Porównując strukturę wiekową ludności w latach 2002 i 2012 widać, że w pięciu gminach, za wyjątkiem gminy wiejskiej Zielona Góra, nastąpił spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Ponadto w każdej z gmin, bez wyjątku, nastąpił wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (por. dane w tabeli nr 2). Można zatem wnioskować o ogólnej tendencji „starzenia się” społeczeństwa, co powoduje różnego rodzaju konsekwencje dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

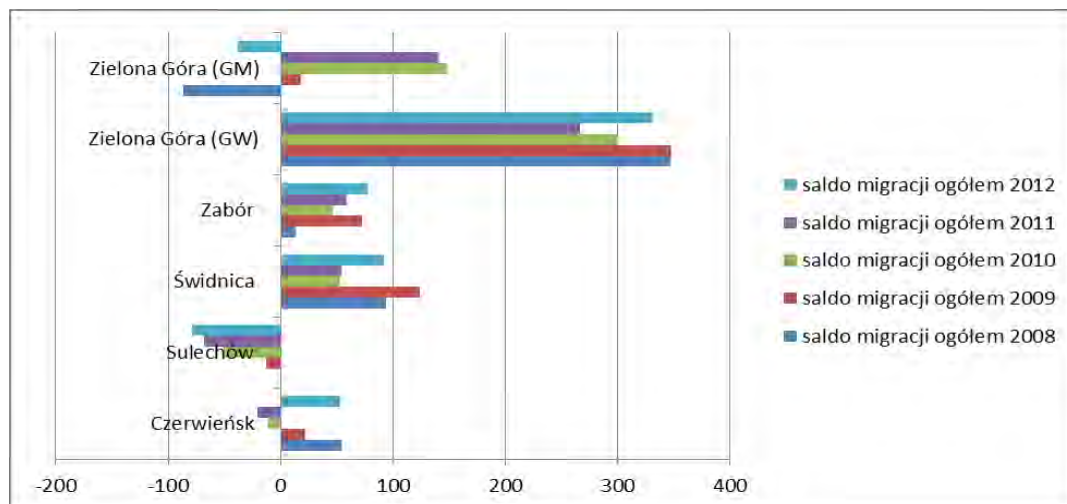
Najwięcej ludności na 1 km², ponad dwa tysiące, występuje w rdzeniu MOF - mieście Zielona Góra, które wśród wszystkich gmin ma najmniejszą powierzchnię i najwięcej ludności. W pozostałych gminach gęstość zaludnienia kształtuje się na poziomie od 39 do 113 osób na 1 km² (por. tabela nr 3).

Tabela 3. Gęstość zaludnienia i powierzchnia gmin MOF w roku 2012

Jednostka terytorialna	Ludność na 1 km ²	Powierzchnia w km ²
LUBUSKIE	73	14 988
Czerwieńsk	51	195
Sulechów	113	237
Świdnica	39	160
Zabór	42	93
Zielona Góra (GW)	87	219
Zielona Góra (GM)	2040	58

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wykres 1. Saldo migracji w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

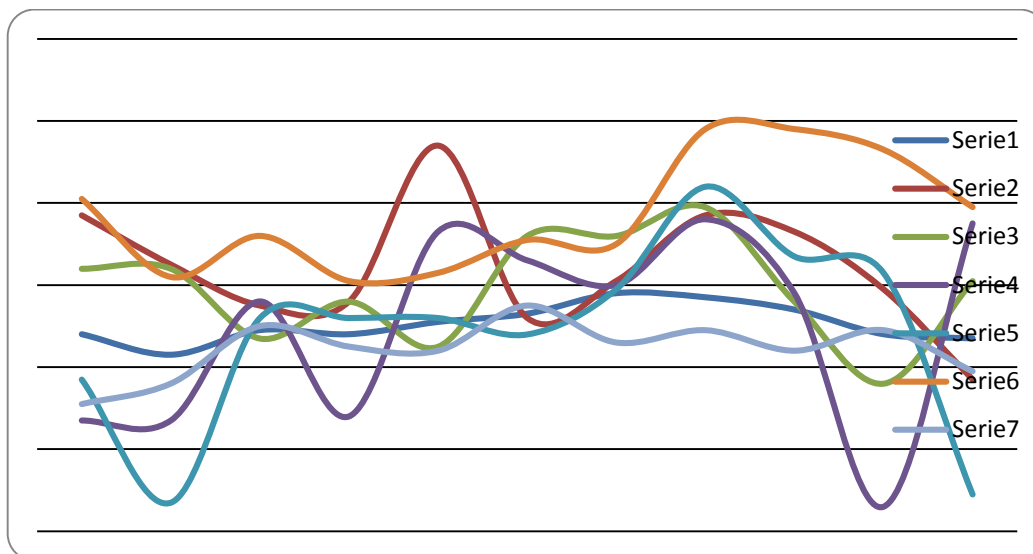
Wskaźnik salda migracji w latach 2008-2012, czyli różnica pomiędzy ludnością napływającą i odpływającą z gmin, wskazuje, że dodatnia tendencja występowała w gminach wiejskich: Zielona Góra, Świdnica, Zabór, tendencja ujemna widoczna była w gminie Sulechów. Natomiast w mieście Zielona Góra i gminie Czerwieńsk saldo było dosyć zróżnicowane w poszczególnych latach (por. wykres nr 1). Dodatkowe wskaźniki, pokazują, że w latach 2008-2012, średniorocznie około pół tysiąca osób z miasta meldowało się w gminie wiejskiej Zielona Góra, a z miasta Zielona Góra na wieś wymeldowywało się średniorocznie około 900 osób. Kierunek migracji wskazuje na osiedlanie się mieszkańców miast na terenach wiejskich, szczególnie osiedlach podmiejskich wsi. Tego typu migracje nie powodują potrzeby zmiany miejsca pracy czy szkoły. Ich przyczyny należy upatrywać w dążeniu do zmiany jakości życia⁴.

W ostatnich kilkunastu latach można obserwować w Zielonej Górze procesy przestrzenne typowe dla wielu polskich miast, tj. suburbanizacji, semi-urbanizacji, urban sprawl (eksuburbanizacja)⁵. Suburbanizacja jest rozumiana jako bezpośrednie oddziaływanie ośrodków miejskich poprzez liczne, silne związki funkcjonalne z bezpośrednim otoczeniem, gdzie występuje m.in. znaczne ograniczenie funkcji rolniczej, długotrwały wzrost liczby ludności w obszarach bezpośrednio przylegających do miasta oraz wysoka presja na tereny użytkowane rolniczo (np. ze względu na zwiększony popyt na działki budowlane). Semi-urbanizacja odnosi się do urbanizacji części stref wiejskich, przy zachowaniu tradycyjnych cech wsi, np. zabudowy wiejskiej. Procesy urban sprawl polegają na żywiołowym narastaniu rozległych przedmieść oraz ekspansji zabudowy mieszkaniowej i usługowej poza zwartą strefą zabudowy miejskiej na otwartych terenach wiejskich. Bez prowadzenia jasno zdefiniowanej polityki przestrzennej, procesy te, podejmowane w sposób niekontrolowany, mogą doprowadzić do zakłócenia przestrzeni miejsko-wiejskiej.

⁴ Por. K.Lisowski i in., Analiza stanu zasobów społecznych na terenie obszaru funkcjonalnego Miasta Zielona Góra, Zielona Góra 2014.

⁵ K.Heffner, P.Gibas, Delimitacja przestrzenna obszarów wiejskich o słabym dostępie do usług publicznych w województwie lubuskim, Zielona Góra 2013.

Wykres 2. Przyrost naturalny w latach 2002-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Szczegółowa diagnoza zasobów społecznych MOF ZG⁶ wskazuje, że migracje zagraniczne mają mniejsze znaczenie dla liczebności populacji analizowanego obszaru niż migracje wewnętrzne (międzygminne). Zielona Góra jest jedynym miastem obszaru funkcjonalnego, które ma dodatnie saldo migracji zagranicznych w ostatnich latach. W roku 2012 przybyło tu o 54 osoby więcej z zagranicy, niż tam wyjechało. Prawdopodobnie są to osoby powracające do kraju po okresie emigracji. W pozostałych gminach w roku 2012 saldo migracji zagranicznych mieściło się w przedziale od 0 do minus 10. W rzeczywistości skala zjawiska może być nieco większa, bowiem nie wszystkie osoby wyjeżdżające za granicę wymeldowują się.

Dane dotyczące przyrostu naturalnego w dekadzie 2002-2012 pokazują, że wskaźniki są mocno zróżnicowane w zależności od gminy i poszczególnych lat (por. wykres nr 2). Wysoki dodatni wskaźnik przyrostu naturalnego, powyżej średniej dla województwa lubuskiego, widoczny jest w gminie wiejskiej Zielona Góra.

Biorąc pod uwagę przedstawioną sytuację demograficzną w latach 2002-2012 można zauważyć kilka istotnych dla rozwoju społeczno-gospodarczego tendencji. Na wskazanym obszarze funkcjonalnym wzrosła liczba ludności, przy czym większy przyrost miał miejsce w gminach otaczających miasto Zieloną Górę. Widać tendencję „starzenia się” społeczeństwa, tj. wzrostu liczby starszych osób i zmniejszanie się liczby najmłodszej grupy populacji. Mieszkańcy przemieszczają się głównie w obrębie gmin obszaru MOF ZG, dominuje kierunek z miast na wieś, a migracje zagraniczne nie odgrywają znaczącej roli w procesach demograficznych. W konsekwencji, mogą sprawdzić się prognozy zakładające spadek liczby ludności w mieście rdzeniu i wzrost liczby mieszkańców w strefie zewnętrznej. Żywiłowe i niekontrolowane procesy osiedlania się na terenach podmiejskich oraz wiejskich mogą powodować zakłócenia przestrzeni miejskiej i wiejskiej.

⁶ Por. K.Lisowski i in., Analiza stanu zasobów społecznych..., op.cit.

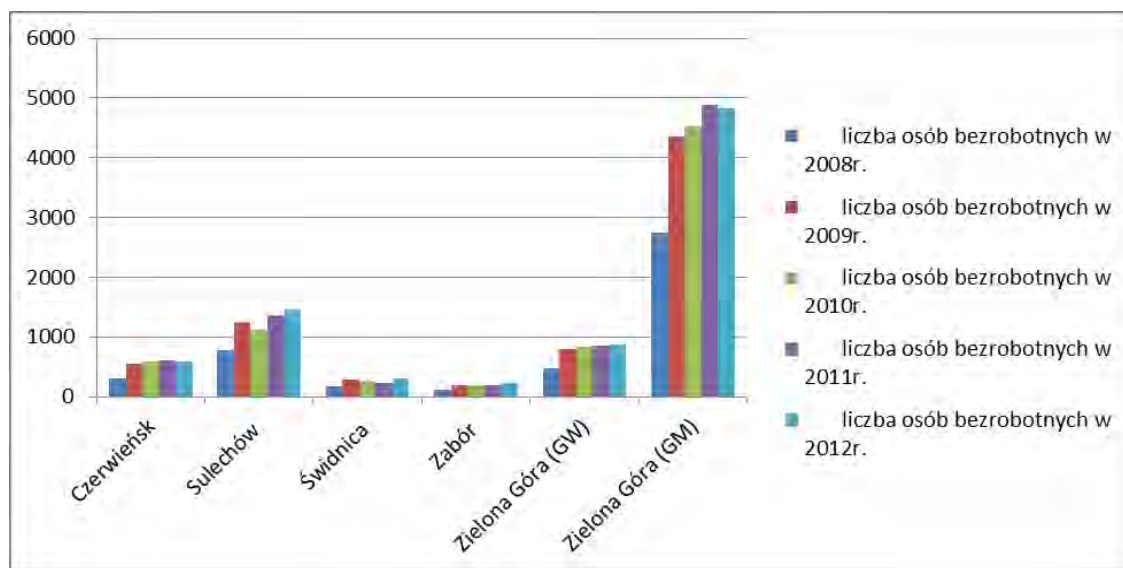
IV.2. Rynek pracy

Rozpoznanie tendencji zachodzących na rynku pracy ma na celu m.in.: określenie występowania skali bezrobocia, istniejących zasobów pracy wymagających aktywizacji, identyfikację grup, których sytuacja na rynku pracy jest szczególnie niekorzystna czy analizę poszczególnych sektorów gospodarki pod względem zatrudnienia.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2008-2012 wzrosła w każdej z gmin Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry (por. wykres nr 3). Wzrost bezrobocia począwszy od roku 2009 można wiązać z kilkoma czynnikami, m.in. ze skutkami międzynarodowego kryzysu finansowego i wynikającego z niego spowolnienia gospodarczego w wielu krajach, wejściem na rynek wyżu demograficznego, rejestrowaniem się w celu uzyskania określonych przywilejów, w tym ubezpieczenia zdrowotnego czy dostępu do szkoleń.

Stopa bezrobocia rejestrowanego, według danych GUS, na koniec roku 2012 wyniosła w zielonogórskim powiecie ziemskim 15,9%, a w mieście na prawach powiatu Zielonej Górze 8,3%. Na koniec roku 2013 liczba bezrobotnych w gminach otaczających miasto Zielona Góra w porównaniu do grudnia roku 2012 spadła. Wyraźnie zmniejszyła się liczba bezrobotnych w mieście Zielona Góra z 4826 na koniec roku 2012 do 4532 osób na koniec roku 2013, w gminie Świdnica (z 300 osób do 237) oraz w gminie wiejskiej Zielona Góra (z 876 do 768)⁷.

Wykres 3. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

⁷ „Bezrobotni w szczególnej sytuacji wg gmin woj. lubuskiego - stan na koniec grudnia 2013 r.”, Wojewódzki Urząd Pracy, Zielona Góra 2014, oraz „Bezrobotni w szczególnej sytuacji wg gmin woj. lubuskiego - stan na koniec grudnia 2012 r.”, Wojewódzki Urząd Pracy, Zielona Góra 2013.

Tabela 4. Bezrobotni na obszarze MOF ZG na koniec roku 2013

Jednostka terytorialna	Liczba osób bezrobotnych						
	ogółem	kobiety (%*)	z prawem do zasiłku (%*)	do 25 roku życia (%*)	powyżej 50 roku życia (%*)	długotrw. bezrobotni (%*)	bez kwalifikacji zawodowych (%*)
Czerwieńsk	534	282 (52,8)	71 (13,3)	96 (18)	108 (20,2)	240 (44,9)	182 (34,1)
Sulechów	1459	778 (53,3)	197 (13,5)	244 (16,7)	383 (26,2)	677 (46,4)	385 (26,4)
Świdnica	237	133 (56,1)	34 (14,3)	32 (13,5)	63 (26,6)	111 (46,8)	74 (31,2)
Zabór	216	118 (54,6)	41 (19)	34 (15,7)	57 (26,4)	93 (43,1)	76 (35,2)
Zielona Góra (GW)	768	431 (56,1)	99 (12,9)	106 (13,8)	188 (24,5)	350 (45,6)	219 (28,5)
Zielona Góra (GM)	4532	2340 (51,6)	725 (16)	493 (10,9)	1282 (28,3)	2010 (44,4)	1123 (24,8)

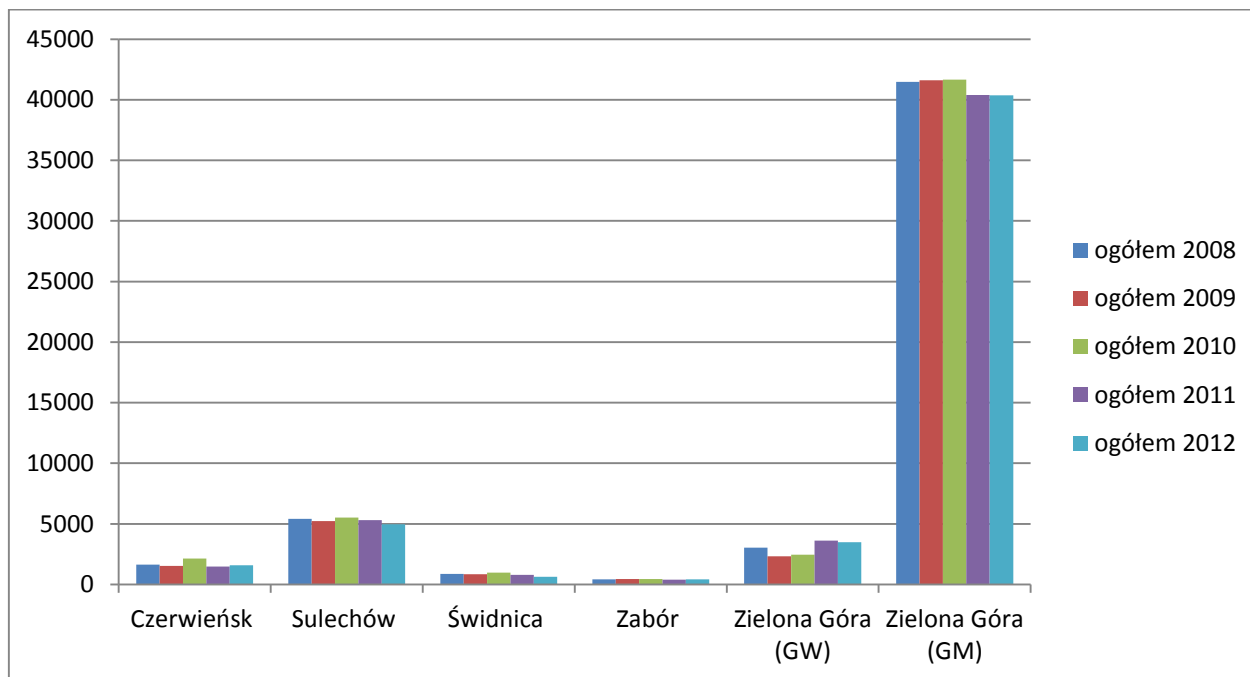
*W nawiasie podano wartość procentową w stosunku do ogółu bezrobotnych

Źródło: Opracowano na podstawie „Bezrobotni w szczególnej sytuacji wg gmin woj. lubuskiego - stan na koniec grudnia 2013 r.”, Wojewódzki Urząd Pracy, Zielona Góra 2014, www.wup.zgora.pl

Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku obejmują grupy społeczne, wśród których bezrobocie jest największe. Dotyczy to głównie kobiet, osób młodych, starszych, długotrwale bezrobotnych, osób bez kwalifikacji. Dane zawarte w tabeli nr 4 pokazują, że bezrobotnych kobiet na koniec roku 2013 na obszarze poszczególnych gmin MOF ZG było od około 51% do około 56%. Największy odsetek osób młodych znajdujących się bez pracy wystąpił w gminie Czerwieńsk, tj. 18%, najmniejszy w mieście Zielona Góra, tj. 10,9%. Odwrotna sytuacja w tych gminach zaszła biorąc pod uwagę liczbę osób po 50-tym roku życia. Czterdzieści kilka procent osób w każdej z gmin były to osoby długotrwale bezrobotne. Odsetek osób bez kwalifikacji zawodowych kształtował się poniżej 30% w mieście Zielona Góra, Sulechowie i gminie wiejskiej Zielona Góra, a powyżej trzydziestu procent w pozostałych gminach. Należy zaznaczyć, że kategorie osób bezrobotnych w szczególnej sytuacji mogą na siebie zachodzić, np. kobiety po 50-tym roku życia.

Liczba osób zatrudnionych na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry nie podlegała w latach 2008-2012 takiemu różnicowaniu jak liczba osób bezrobotnych (por. wykres nr 4), co wskazywać może na to, że przyczyny wzrostu bezrobocia leżą po stronie podaży, natomiast w mniejszym stopniu związane były z ograniczaniem miejsc pracy.

Wykres 4. Liczba zatrudnionych w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźniki dla obszaru MOF ZG (por. tabela nr 5) pokazują mniej korzystną sytuację na rynku pracy w gminach wiejskich Zabór i Świdnica. Najlepsza sytuacja na rynku pracy panuje w mieście Zielona Góra, które jest jednym z dwóch największych miast w regionie lubuskim. Mieszkańcy wszystkich gmin otaczających rdzeń, korzystają z rynku pracy w Zielonej Górze. W obszarze MOF ZG według danych GUS z 2012 roku zatrudnionych było 51 459 osób, z czego 78,4% zatrudnionych w mieście Zielona Góra.

Rynek pracy stanowi jedno z głównych powiązań funkcjonalnych obszaru integrującego miasto rdzeń i otaczające gminy. Dojazdy do pracy, czyli jeden z podstawowych wskaźników delimitacji⁸, tj. liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia MOF na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym powyżej 50 (dostępne dane tylko za rok 2006), pokazał silne powiązanie 9 gmin z rynkiem pracy w Zielonej Górze. Najsilniejsze wykazały gmina wiejska Zielona Góra (165) i Zabór (146,6), ponadto wskaźnik powyżej 50 (minimalna wartość kryterium MIR) osiągnęły: Czerwieńsk (136,4), Świdnica (137,2), Nowogród Bobrzański (81,8), Dąbie (79), Otyń (60), Bytnica (57,4), Sulechów (53,6)⁹. Niższy wskaźnik Sulechowa w porównaniu do innych gmin wchodzących w skład obszaru MOF ZG, związany jest z posiadaniem własnego rynku pracy, zaspokajającego lokalne zapotrzebowanie na pracę w większym stopniu niż w innych gminach.

⁸ Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, op.cit.

⁹ M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego..., op.cit.

Tabela 5. Wskaźniki rynku pracy w roku 2012¹⁰

Jednostka terytorialna	Wskaźnik aktywności zawodowej*	Wskaźnik zatrudnienia*	Stopa bezrobocia*
	%	%	%
Czerwieńsk	32,8	24	26,8
Sulechów	35,9	27,8	22,7
Świdnica	22,1	15	32,5
Zabór	24,5	15,9	35
Zielona Góra (GW)	34,1	27,2	20
Zielona Góra (GM)	59	52,7	10,7

*Wskaźniki konstruowane przez autorów analizy, z uwagi na brak agregacji danych na poziomie gmin.

Źródło: K.Lisowski i in., *Analiza stanu zasobów społecznych na terenie obszaru funkcjonalnego Miasta Zielona Góra, Zielona Góra 2014.*

Wśród ogółu zatrudnionych na terenie MOF ZG pracujący w rolnictwie stanowili ułamek procenta (0,5%). Ponad 99% ludności wyróżnionego obszaru pracowało poza rolnictwem. Biorąc pod uwagę sektor własności dominowali zatrudnieni w sektorze prywatnym, tj. 60,4% (31 081 zatrudnionych). W sektorze publicznym zatrudnionych było 20 378 osób, co stanowiło 39,6% ogółu zatrudnionych. Ogółem, najwięcej osób pracowało na obszarze MOF ZG w szeroko pojętych usługach, ale w gminach Czerwieńsk, Sulechów i Świdnica wysoki był także odsetek pracujących w „przemysle i budownictwie”¹¹.

W roku 2013 na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry zanotowano niewielki spadek liczby bezrobotnych w stosunku do poprzedniego roku, jednak jego stan był nadal wyższy niż w roku 2008. Większa stopa bezrobocia występuje w gminach otaczających miasto Zielona Góra. Wciąż trudna jest sytuacja na rynku pracy osób młodych i osób powyżej 50-go roku życia. Dużą grupę bezrobotnych stanowią długotrwale bezrobotni i osoby bez kwalifikacji zawodowych. Grupy te w dalszym ciągu będą potrzebowały wsparcia w zakresie aktywizacji na rynku pracy. Liczba zatrudnionych nie podlegała znaczącym różnicowaniom w poszczególnych latach. Zdecydowana większość zatrudnionych pracuje poza rolnictwem, sektorem zatrudniającym największą liczbę osób są szeroko rozumiane usługi, ale też wysoki wskaźnik na części obszaru wykazuje przemysł z budownictwem. Z rynku pracy w Zielonej Górze korzystają mieszkańcy wszystkich gmin obszaru funkcjonalnego. Poza miastem rdzeniem, najbardziej rozwinięty rynek pracy występuje w Sulechowie.

¹⁰ Wskaźnik aktywności zawodowej to stosunek I. aktywnych zawodowo (I. bezrobotnych + I. pracujących) do I. ludności w wieku produkcyjnym. Wskaźnik zatrudnienia to stosunek I. pracujących do I. ludności w wieku produkcyjnym. Wskaźnik stopy bezrobocia to stosunek I. bezrobotnych do I. aktywnych zawodowo. – za : K.Lisowski i in., *Analiza stanu zasobów społecznych...*, op.cit.

¹¹ Por. K.Lisowski i in., *Analiza stanu zasobów społecznych...*, op.cit.

IV.3. Przedsiębiorczość, gospodarka oparta na wiedzy

Na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry w 2012 roku funkcjonowało 23 838 podmiotów wpisanych do rejestru REGON, tj. ok. 22,1% wszystkich podmiotów w województwie lubuskim. Najwięcej podmiotów odnotowano w mieście Zielona Góra. Warto wskazać, że od roku 2009 widoczny jest wzrost liczby podmiotów w każdej z gmin MOF ZG (por. tabela nr 6). We wszystkich gminach zarejestrowano w 2012 roku więcej podmiotów w rejestrze REGON niż z niego wykreślono (por. wykres nr 5). Najwięcej podmiotów przybyło w mieście Zielona Góra i gminie wiejskiej Zielona Góra.

Tabela 6. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w latach 2009-2012

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON			
	2009	2010	2011	2012
Czerwieńsk	637	665	667	707
Sulechów	2393	2494	2532	2587
Świdnica	512	589	611	645
Zabór	274	308	330	355
Zielona Góra (GW)	1916	2113	2161	2337
Zielona Góra (GM)	15444	16042	16000	17207

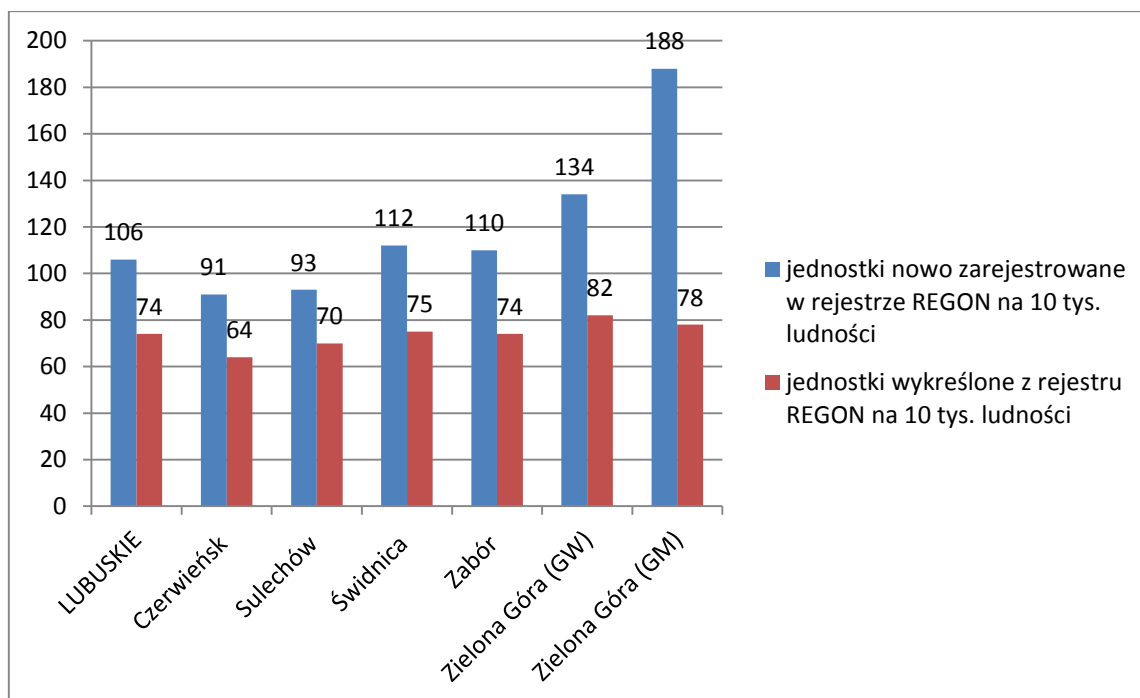
Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Najliczniejsza grupa podmiotów w MOF ZG w roku 2012, tj. ok. 25,6 % funkcjonowała w sekcji G, tj. handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle. W sekcji F, związanej z budownictwem działało około 11,2 % podmiotów, w sekcji M pn. działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, w której funkcjonują podmioty zajmujące się m.in. specjalistycznym projektowaniem, tłumaczeniami czy działalnością fotograficzną, ok. 9,6% podmiotów. Wyróżniające się pod względem ilościowym były również sekcja C przetwórstwo przemysłowe (7,6%), sekcja L związana z obsługą rynku nieruchomości (7,3%) i sekcja H czyli transport i gospodarka magazynowa (7,2%).

Biorąc pod uwagę wskaźniki ilościowe w zakresie liczby podmiotów, obszar Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry charakteryzuje się dominacją sektora usługowo-handlowego. Wynika to głównie z dominacji liczbowej sekcji usługowo-handlowych w mieście Zielona Góra, co pokazała diagnoza społeczno-gospodarcza zawarta w Strategii Rozwoju Zielonej Góry na lata 2012-2022.

Handel w sklepach wielkopowierzchniowych na obszarze MOF ZG koncentruje się w mieście Zielona Góra. Ogółem w roku 2012 funkcjonowało tu 40 sklepów wielkopowierzchniowych, z tego 5 hipermarketów. W Sulechowie działało 6 supermarketów, a w Czerwieńsku 1. Największym obiektem handlowym jest Focus Mall, funkcjonuje również wiele sieci handlu detalicznego. Dla mieszkańców nie tylko obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry, ale również dalszych gmin, miasto Zielona Góra stanowi centrum zakupowe.

Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych i wykreślonych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w roku 2012

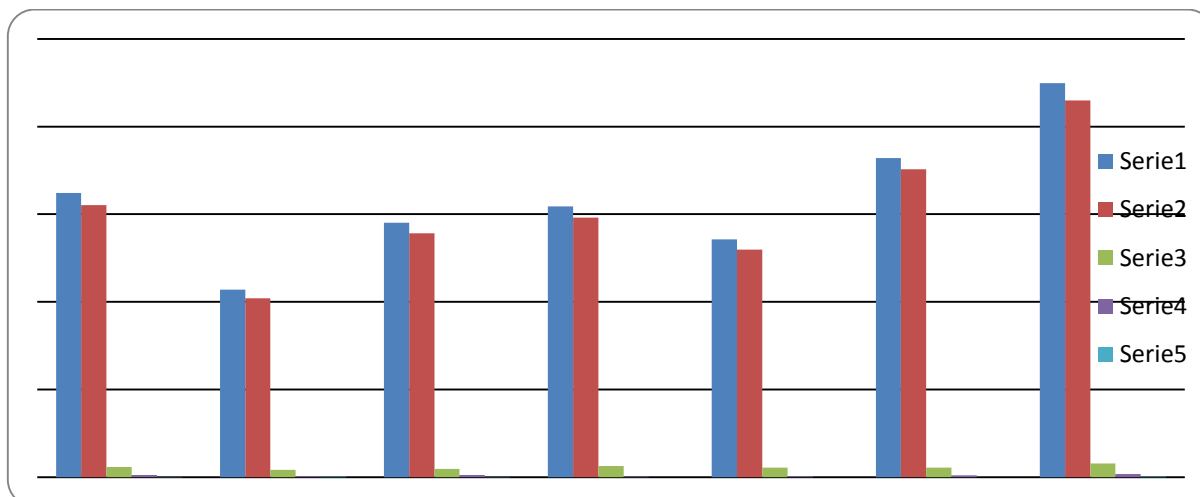

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Przedsiębiorczość zobrażowana wskaźnikiem liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym (wskaźnik przedstawiony na wykresie nr 6) wskazuje większą liczbę przedsiębiorstw w porównaniu do średniej regionalnej w mieście Zielona Góra i gminie wiejskiej Zielona Góra, blisko średniej znajduje się gmina Świdnica i Sulechów, a nieco poniżej Zabór i Czerwieńsk.

Wskaźnik ten pokazuje również, że pod względem wielkości podmiotów gospodarczych zdecydowanie dominują podmioty małe, w tym przede wszystkim mikro (do 9 zatrudnionych). Podmioty średnie (50-249 pracowników) i duże (od 250 zatrudnionych) w tym przeliczeniu są niewidoczne. Ogółem na obszarze MOF ZG funkcjonowało w roku 2012 około 170 podmiotów zatrudniających od 50 do 249 osób, 28 gdzie pracowało od 250 do 999 osób i zaledwie 2 (w sektorze publicznym), gdzie zatrudnionych było powyżej 1000 osób.

Wykres 6. Podmioty według klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w roku 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

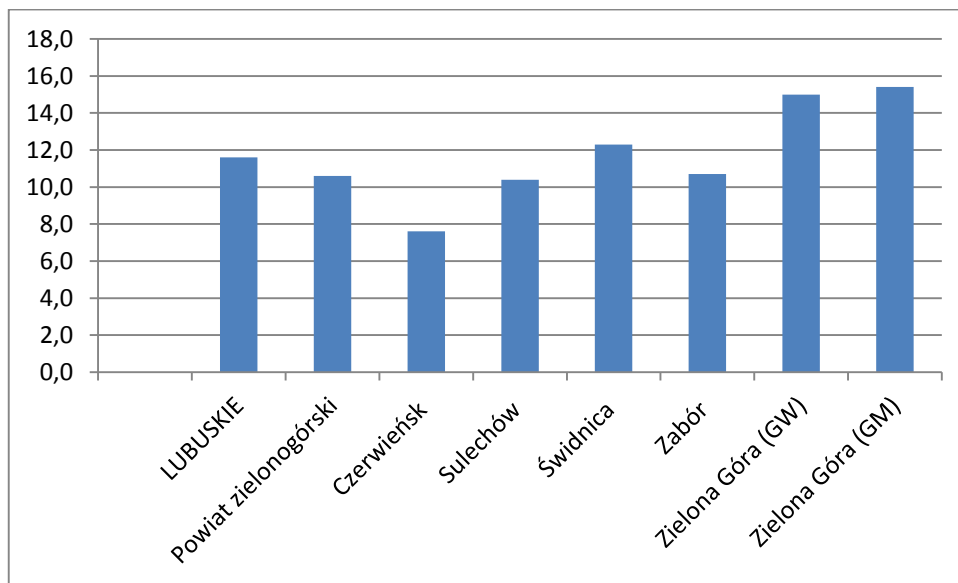
Tabela 7. Podmioty według klas wielkości ogółem w roku 2012

Jednostka terytorialna	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 - 999	1000 i więcej
Czerwieńsk	675	27	3	2	0
Sulechów	2480	83	21	3	0
Świdnica	618	26	1	0	0
Zabór	340	14	1	0	0
Zielona Góra (GW)	2254	69	14	0	0
Zielona Góra (GM)	16452	598	132	23	2

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Samozatrudnienie, czyli prowadzenie własnej działalności gospodarczej świadczy o postawach przedsiębiorczych w społeczeństwie. W województwie lubuskim wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2012 roku wynosił 11,6. Zdecydowanie powyżej średniej dla województwa lubuskiego i ziemskiego powiatu zielonogórskiego wskaźnik ten kształtował się w mieście Zielona Góra i gminie wiejskiej Zielona Góra oraz w Świdnicy (por. wykres nr 7).

Na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry prowadzą działalność firmy posiadające rozpoznawalne na skalę krajową i międzynarodową marki oraz dysponujące potencjałem innowacyjnym, m.in. w takich branżach jak: automatyka przemysłowa, budowlana, elektroniczna (monitoring elektroniczny i satelitarny, oprogramowanie dla telewizji cyfrowej czy oprogramowanie informatyczne), drzewna (architektura ogrodowa), spożywcza (napoje alkoholowe, mrożonki), medyczna (sprzęt ortopedyczny i neurochirurgiczny).

Wykres 7. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w roku 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźniki pozwalające diagnozować sytuację w zakresie innowacyjności, pokazują, że całe województwo lubuskie ma niekorzystną sytuację na tle innych regionów w Polsce¹². Do słabych stron należą m.in. niskie nakłady na innowacje w przeliczeniu na mieszkańca, niski udział nakładów w PKB, niewielkie zatrudnienie w sferze B+R, mała liczba zgłaszanych patentów i wynalazków. Jednak na obszarze MOF ZG funkcjonują firmy, które w różnego rodzaju rankingach regionalnych, krajowych i międzynarodowych uznawane są za generujące innowacje. Do przedsiębiorstw takich należą m.in.: firma LFC, zajmująca się projektowaniem i produkcją sprzętu chirurgicznego stosowanego w ortopedii i neurochirurgii w leczeniu kręgosłupa, posiadająca jedyne w województwie lubuskim Centrum Badawczo-Rozwojowe, LUMEL S.A. – czołowy europejski producent urządzeń automatyki przemysłowej, LUG S.A. – jeden z największych producentów opraw przemysłowych i dekoracyjnych, ADB – firma produkująca oprogramowanie dla operatorów telewizji cyfrowej, STREAMSOFT, Rector, Astec – działające w branży informatycznej, HERZ SYSTEMS – zajmujący się monitoringiem elektronicznym i satelitarnym, Ziel-Bruk – producent kostki brukowej.

Siłę lokalnych, regionalnych i krajowych gospodarek wzmacniają klastry, czyli formalne lub nieformalne grupy przedsiębiorstw, które poprzez współpracę i koncentrację zasobów wzmacniają przewagę konkurencyjną. Na obszarze MOF ZG utworzono, m.in.: Lubuski Klaster Elektrotechniki, Informatyki i Telekomunikacji w Zielonej Górze, który powstał w 2012 roku, a jego celem jest promocja firm z branży elektronicznej, informatycznej i telekomunikacyjnej oraz Lubuski Klaster Energetyki Odnawialnej i Efektywności Energetycznej w Sulechowie, który został powołany w listopadzie 2011 roku w formie stowarzyszenia, a jego zadaniem jest integracja przedsiębiorstw, uczelni, organizacji i instytucji otoczenia biznesu działających w zakresie odnawialnych źródeł energii i efektywności

¹² Por. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Zielona Góra 2012.

energetycznej. Inicjatywy te są jednak jeszcze w fazie budowania struktur i nie podjęto do tej pory znaczących wspólnych przedsięwzięć.

Szansą na zwiększenie konkurencyjności ekonomicznej obszaru są atrakcyjne tereny pod inwestycje. Na obszarze gminy Zielona Góra funkcjonują tereny wykorzystywane i przeznaczone pod inwestycje przemysłowe w ramach Parku Przemysłowego, objęte statusem specjalnej strefy ekonomicznej. Całkowita powierzchnia Parku Przemysłowego wraz z Parkiem Naukowo-Technologicznym Uniwersytetu Zielonogórskiego (tworzących Lubuski Park Przemysłowo-Technologiczny) wynosi 167,81 ha. Strefa Aktywności Gospodarczej należąca do miasta Zielona Góra, o powierzchni ponad 80 hektarów to również tereny objęte statusem specjalnej strefy ekonomicznej, będące podstrefą Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej S.A. Największym inwestorem w strefie jest firma Stelmet, producent galanterii drewnianej. W Czerwieńsku również istnieje podstrefa K-SSSE, a gmina podjęła działania skierowane na jej rozszerzenie. Starania o objęcie około 40 ha terenów podstrefą K-SSSE czyni także gmina Sulechów.

Tereny inwestycyjne miasta Zielona Góra i pozostałych gmin MOF ZG promowane są m.in. w ramach Aglomeracji Zielonogórskiej¹³ i Lubuskiego Trójmiasta.

Gminy starają się wspierać rozwój przedsiębiorczości poprzez stosowanie zwolnień podatkowych i przyspieszanie procedur administracyjnych, doradztwo. Gmina Świdnica planuje budowę centrum biznesowego/inkubatora przedsiębiorczości.

Rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji stanowi główny czynnik rozwoju inteligentnego, jednego z głównych priorytetów działania Unii Europejskiej wskazanym w Strategii Europa 2020. Gospodarka oparta na wiedzy (GOW) wymaga istnienia wysokiej jakości kapitału ludzkiego, instytucji sfery badawczo-rozwojowej, instytucji otoczenia biznesu (szczególnie finansowych) oraz infrastruktury teleinformatycznej i korzystania z nowych technologii komunikacyjnych.

Kapitał ludzki dla GOW zapewniają szkoły wyższe. Na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry działają następujące uczelnie wyższe: Uniwersytet Zielonogórski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie, Zachodnia Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych im. Jana Pawła II, Lubuska Wyższa Szkoła Zdrowia Publicznego, Instytut Filozoficzno-Teologiczny im. Edyty Stein – wydział zamiejscowy Uniwersytetu Szczecińskiego.

Ważną rolę w rozwoju GOW na obszarze MOF ZG pełni Uniwersytet Zielonogórski (UZ), największa uczelnia w województwie lubuskim. Uniwersytet kształci na 10 Wydziałach, z czego 7 wydziałów to nauki techniczno-matematyczne i przyrodnicze. W roku akademickim 2013/2014 UZ jako miejsce edukacji wyższej wybrało ogółem ponad 12 tys. studentów, z tego ok. 8,8 tys. studentów stacjonarnych i nieco ponad 3,4 tys. niestacjonarnych. Zatrudnionych na uczelni jest blisko 900 pracowników naukowych, wśród nich około 260 profesorów i doktorów habilitowanych.

Jako największa uczelnia w województwie lubuskim UZ staje się miejscem wyboru studiów dla wielu mieszkańców regionu. Spośród wszystkich studentów w roku akademickim 2013/2014 zdecydowana większość (77%) to mieszkańcy województwa. Blisko co piąty student jest mieszkańcem miasta Zielona Góra, a blisko co dziesiąty student mieszka w gminach strefy zewnętrznej. Ogółem z obszaru MOF ZG pochodzi co trzeci student UZ¹⁴.

¹³ Strona Stowarzyszenia Aglomeracja Zielonogórska: <http://aglomeracjazielonogorska.com/tereny>

¹⁴ Por. K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych...,opi cit.

W PWSZ Sulechów kształcenie odbywa się na takich kierunkach jak: Energetyka, Ogrodnictwo, Technologia żywności i żywienie człowieka, Administracja, Turystyka i rekreacja, Ochrona dóbr kultury. Ogółem w roku akademickim 2013/2014 studia rozpoczęło ponad 750 studentów, z tego blisko połowa pochodzi z MOF ZG.

W województwie lubuskim liczba studentów według danych GUS zmniejszyła się w okresie pięciu lat 2007-2012 z 23230 do 15820, co oznacza spadek na poziomie 32%. Proces ten jest efektem niżu demograficznego, który występuje nie tylko w skali regionu, ale całego kraju. W mniejszym stopniu spadek liczby studentów i absolwentów dotknął Uniwersytet Zielonogórski w porównaniu do innych szkół wyższych w regionie lubuskim, w tym do uczelni w Sulechowie. Inne uczelnie, tj. Zachodnia Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych oraz Lubuska Wyższa Szkoła Zdrowia Publicznego nie uruchomiły pierwszego roku studiów w roku akademickim 2013/14 i łącznie studiuje tam poniżej stu studentów.

Dane Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny przedstawiające dane na poziomie powiatów, pokazują, że w mieście Zielona Góra poziom wykształcenia mieszkańców jest wyższy niż na terenie powiatu zielonogórskiego, blisko co trzecia osoba posiada wykształcenie wyższe (28%), a 40% ma wykształcenie średnie. Na terenie powiatu ziemskiego mieszkańcy obszarów wiejskich cechują się nieco niższym poziomem wykształceniem wyższego (tj. 14%) niż ludność w miastach (16%). Podobna sytuacja występuje na poziomie wykształcenia średniego tj. 35% w miastach i 28% na wsi. Na przestrzeni ostatniej dekady poziom wykształcenia globalnie, a w szczególności na obszarach wiejskich wzrósł. Jak zaznaczają autorzy analizy dotyczącej zasobów społecznych MOF ZG, wpływ na ten stan rzeczy miało zwiększenie dostępu do edukacji na obszarach wiejskich. Generalnie tendencja na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry jest podobna jak ogólnospołeczny trend w całej Polsce, pokazujący wzrost wykształcenia w kraju oraz lepsze wykształcenie mieszkańców miast.

Uniwersytet Zielonogórski ma szczególne znaczenie w rozwoju GOW na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry, bowiem oddziałuje nie tylko na jakość kapitału ludzkiego w wielu obszarach społeczno-gospodarczych, ale też pełni rolę instytucji sfery B+R i instytucji otoczenia biznesu.

UZ prowadzi takie inicjatywy w zakresie instytucji otoczenia biznesu jak Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (wsparcie w założeniu i prowadzeniu własnej firmy) oraz Centrum Przedsiębiorczości i Transferu Technologii UZ (promocja i zacieśnienie współpracy pomiędzy nauką a gospodarką poprzez organizowanie szkoleń, warsztatów i konferencji).

Istotną rolę w budowaniu GOW będzie miał Lubuski Park Przemysłowo-Technologiczny (LPPT)¹⁵, który składa się z dwóch kompleksów: Parku Naukowo – Technologicznego Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Parku Przemysłowego. W maju 2010 roku nastąpiło podpisanie umowy powołującej Spółkę z o.o. „Lubuski Park Przemysłowo – Technologiczny”. Głównymi udziałowcami w spółce zostali: Miasto Zielona Góra, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Uniwersytet Zielonogórski, Gmina Zielona Góra i Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna. Zadaniem LPPT jest transfer badań oraz nowoczesnych technologii i innowacji z obszaru nauki do gospodarki. W Parku Naukowo-Technologicznym UZ budowane są: Centrum Zrównoważonego Budownictwa,

¹⁵ Strona internetowa: lppt.pl

Centrum Innowacji Technologii dla Zdrowia Człowieka, Centrum Technologii Informatycznych, Centrum Logistyczne PNT i Platforma Na Rzecz Nauki i Gospodarki.

W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sulechowie powstało Centrum Energetyki Odnawialnej oraz Lubuski Ośrodek Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych.

Instytucje otoczenia biznesu są to zarówno instytucje oferujące firmom wsparcie finansowe, jak i doradcze, informacyjne czy szkoleniowe. Większość instytucji otoczenia biznesu na obszarze MOF ZG działa w mieście Zielona Góra, a zakres ich działalności jest regionalny (wojewódzki). Do funkcjonujących instytucji otoczenia biznesu na obszarze MOF ZG należą, m.in.: Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.¹⁶ (oraz działający w jej strukturach Lubuski Fundusz Pożyczkowy), Lubuski Fundusz Poręczeń Kredytowych, Organizacja Pracodawców Ziemi Lubuskiej (OPZL)¹⁷, Zachodnia Izba Przemysłowo-Handlowa (odział w Zielonej Górze, główna siedziba w Gorzowie Wlkp.),¹⁸ izby gospodarcze, w tym: Izba Rzemieślnicza i Przedsiębiorczości w Zielonej Górze, Lubuska Izba Budownictwa w Zielonej Górze, Lubuska Izba Rolnicza w Zielonej Górze oraz funkcjonujące w ramach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego Centrum Obsługi Inwestora (COI)¹⁹ i Lubuskie Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów (COIE)²⁰.

Kolejny ważny element GOW, czyli kształtowanie społeczeństwa informacyjnego jest dosyć trudny do zdiagnozowania na poziomie konkretnych gmin. Brakuje danych wskazujących jak internet wykorzystywany jest przez firmy w poszczególnych gminach. Ogółem przedsiębiorcy w województwie lubuskim w roku 2013 posiadali dostęp do internetu na poziomie 94%, nieznacznie przekraczając średnią krajową²¹. Pozostałe dane statystyczne znajdujące się w BDL za rok 2012, wskazują że 56,2% przedsiębiorstw posiadało stronę internetową (średnio w Polsce 67,6%), dla 41,4% strona internetowa spełniała funkcje prezentacji katalogów, wyrobów lub cenników (w średnio w kraju dziesięć procent więcej).

Infrastruktura teleinformatyczna na obszarze Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry zostanie wzmocniona poprzez realizację projektu "Szerokopasmowe Lubuskie", którego celem jest rozbudowa istniejącej infrastruktury teleinformatycznej w województwie lubuskim oraz likwidacja zjawiska wykluczenia cyfrowego na terenie oddziaływania projektu. Bezpośrednim rezultatem projektu będzie więc stworzenie szerokopasmowej sieci teleinformatycznej na obszarach gdzie występował deficyt takiej infrastruktury. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe m.in. poprzez budowę sieci światłowodowej oraz wyposażenie węzłów tej sieci. Na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry, projekt realizowany jest w miejscowościach każdej z pięciu gmin strefy zewnętrznej MOF ZG: Czerwieńska (Laski, Nietków), Sulechowa (Kije), Świdnicy (Drzonów, Grabowiec, Lipno, Łochowo, Piaski), Zaboru (Dąbrowa, Przytok, Wielobłota) i gminy wiejskiej Zielona Góra (Jany, Jarogniewice, Kiełpin, Ługowo, Ochla)²². Realizacja projektu potrwa do połowy roku 2014.

¹⁶ Informacje o ARR S.A. strona internetowa :www.region.zgora.pl

¹⁷ Informacje o OPZL strona internetowa: www.opzl.pl

¹⁸ Informacje o ZIPH strona internetowa: www.ziph.pl

¹⁹ Informacje o COI strona internetowa www:coi-lubuskie.pl

²⁰ Informacje o COIE strona internetowa lubuskie.coie.gov.pl

²¹ Społeczeństwo informacyjne w Polsce 2013, GUS, informacja sygnałna, październik 2013.

²² Strona internetowa projektu: www.orange.pl/szerokopasmowe-lubuskie.phtml

Ponadto w gminach obszaru MOF ZG istnieją miejsca, gdzie mieszkańcy mogą korzystać bezpłatnie z internetu. W Zaborze taka możliwość istnieje w budynku przedszkola, w którym utworzone zostało Centrum kształcenia na odległość (sala z 11 stanowiskami komputerowymi) oraz w sześciu świetlicach wiejskich i w bibliotece w Zaborze.

Gmina Czerwieńsk jest w trakcie realizacji projektu w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka „Internet dla mieszkańców gminy Czerwieńsk - przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu”. Głównym celem projektu jest zapewnienie dostępu do internetu dla mieszkańców gminy Czerwieńsk zagrożonych wykluczeniem cyfrowym z powodu trudnej sytuacji materialnej lub niepełnosprawności, jak i fizycznych barier w dostępie do internetu. Programem zostały objęte 153 gospodarstwa domowe, które otrzymały zestaw komputerowy z dostępem do internetu na podstawie umowy użyczenia. W 9 jednostkach na terenie gminy stworzone zostały po dwa stanowiska komputerowe, które dostępne są dla wszystkich mieszkańców gminy zainteresowanych skorzystaniem z komputera i internetu. Dostęp do internetu jest również zapewniony w świetlicach wiejskich znajdujących się na terenie gminy Czerwieńsk.

W gminie Zielona Góra możliwość skorzystania z bezpłatnego dostępu do internetu mieszkańcom oferuje 16 punktów: 5 szkół podstawowych i 2 gimnazja (pracownie udostępniane są mieszkańcom w godzinach popołudniowych), zestawy komputerowe znajdują się w 3 remizach strażackich oraz w 6 filiach i punktach bibliotecznych Gminnej Biblioteki Publicznej z/s w Zawadzie. Wszystkie urządzenia udostępniające internet zostały zakupione w ramach realizowanego przez gminę projektu „INTERNET OKNEM NA ŚWIAT 2 - przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu e-Inclusion w Gminie Zielona Góra”, współfinansowanego przez Unię Europejską. W gminie Sulechów w 6 punktach w bibliotece i jej wiejskich filiach istnieje możliwość nieodpłatnego korzystania z internetu. W Świdnicy jest nieodpłatny dostęp do internetu dla mieszkańców w bibliotece publicznej i w Zespole Szkół w Świdnicy. Od czerwca 2014 roku planowane są hot spoty i kafejki internetowe w każdej miejscowości gminy.

Zielona Góra w ramach działania Urzędu Miejskiego zapewnia dostęp do internetu przez sześć tzw. hotspotów. Bezpłatny dostęp do internetu przez WiFi zapewniają też inne instytucje w mieście, np. Uniwersytet Zielonogórski czy Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego. Bezpłatny dostęp do komputerów podłączonych do internetu jest możliwy w bibliotekach, m.in. Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece im. C.K.Norwida i bibliotece uniwersyteckiej.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego wiąże się z oferowaniem coraz szerszego katalogu tzw. e-usług, czyli usług publicznych dostępnych elektronicznie. Na terenie gminy Czerwieńsk obecnie nie ma placówek świadczących e-usługi. Urząd Gminy i Miasta w Czerwieńsku czyni starania, aby wdrożyć tzw. e-Urząd. Urząd Miejski Sulechów świadczy 63 e-usługi z zakresu e-administracji. Ponadto częściowo dostępne są usługi elektroniczne w bibliotece i w szkołach²³.

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego oraz wszystkie urzędy gmin i powiatów województwa, a więc również gminy obszaru MOF ZG realizują wspólnie projekt „Lubuski e-Urząd” oferujący narzędzia umożliwiające elektroniczną realizację spraw w urzędzie. W ramach projektu działa wspólny portal informacyjny Wrota Lubuskie oraz Regionalny Biuletyn Informacji Publicznej. Docelowo działać będzie Regionalna Platforma Komunikacji Elektronicznej – Cyfrowy Urząd, umożliwiający elektroniczną realizację szeregu spraw urzędowych.

²³ Informacje pochodzące z gmin.

Tabela 8. Wykorzystanie określonych narzędzi ICT w gminach

Narzędzie	Czerwieńsk	Sulechów	Zabór	Zielona Góra	Zielona Góra m.
Telefon komórkowy	94,3	91,9	84,4	91,2	92,3
Komputer domowy	78,6	72,3	64,7	71,8	76,2
Komputer z dostępem do internetu	72,3	63,6	56,3	61,0	72,7
Telefon z internetem	38,3	50,9	26,3	34,4	39,4
Komputer w pracy	32,2	26,4	15	22,7	32,6
Średnia	63,14	61,02	49,34	56,22	62,64

Źródło: K.Lisowski in., Analiza zasobów, op.cit...

Dane dotyczące wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjnych w gospodarstwach domowych na obszarze MOF ZG (bez Świdnicy), pochodzące z projektu „Badanie diagnostyczne mieszkańców Lubuskiego Trójmiasta w zakresie ich potrzeb dotyczących usług elektronicznych” w 2013 roku²⁴, przedstawione w tabeli nr 7, wskazują, że najwięcej osób posiada dostęp do internetu w mieście Zielona Góra i Czerwieńsku (blisko dwie trzecie mieszkańców). Mieszkańcy wskazują różne powody niewykorzystywania internetu np. brak potrzeb w tym zakresie, brak umiejętności wykorzystywania tych narzędzi, braki sprzętowe oraz poczucie, że internet nie ma wiele do zaoferowania. Gminy różnią się między sobą w zakresie wykorzystania określonych narzędzi ICT. Najszybciej w ostatnich latach wzrastała liczba użytkowników telefonów komórkowych. Wykorzystywanie Internetu największy udział miało na terenach mocno zurbanizowanych, co wiązało się z dostępem do dużej liczby punktów z darmowym dostępem do Internetu oraz większym zasięgiem sieci. Największy zakres dostępu do nowoczesnych technologii komunikacyjnych jest w mieście Zielona Góra oraz gminie Czerwieńsk.

Serwisy gmin różnią się między sobą pod względem oferowanych usług elektronicznych. Najwięcej spraw można załatwić za pośrednictwem serwisu miasta Zielona Góra. Wszystkie gminy wykorzystują Elektroniczne Skrzynki Podawcze, które przy spełnieniu określonych wymogów (autoryzowane logowanie) umożliwiają usługi elektroniczne z podobnym, lecz znacznie okrojonym zakresem.

Tylko w mieście Zielona Góra i gminie Świdnica funkcjonuje system GIS wspomagający zarządzanie gospodarką przestrzenną, ale znacznie różnią się one możliwościami w zakresie udostępniania danych drogą elektroniczną. Urzędy w Zaborze i w Zielonej Górze umożliwiają ponadto składanie przez mieszkańców skarg i zażaleń drogą elektroniczną.

²⁴ Za: K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych...op.cit.

Tabela 9. Informacje i usługi dostępne na stronach internetowych gmin

Gmina	Budżet/ informacje podatkowe	Wzory pism	Skargi i wnioski	GIS, Sprawy geodezyjno- kartograficz- ne	e-Urząd	Link do ePUAP
Czerwieńsk	tak	tak	nie	nie	nie	tak (ESP)
Sulechów	tak	tak	nie	nie	nie	tak
Świdnica	tak	tak	nie	nie	tak	tak
Zabór	tak	tak	tak	nie	nie	tak
Zielona Góra	tak	tak	nie	nie	nie	tak
Zielona Góra m.	tak	tak	tak	nie	tak	tak

Źródło: dr K. Lisowski, Analiza stanu zasobów społecznych na terenie obszaru funkcjonalnego Miasta Zielona Góra.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego wiąże się z potrzebą oferowania coraz szerszego katalogu tzw. e-usług, czyli usług publicznych dostępnych elektronicznie. W obszarze funkcjonalnym standard tych usług jest bardzo zróżnicowany. Gminy w obszarze funkcjonalnym nie mają narzędzi pozwalających na ułatwienie wspólnego planowania w gospodarce przestrzennej, obsługi mieszkańców i potencjalnych inwestorów.

Na tle województwa lubuskiego MOF ZG cechuje się dosyć wysokim poziomem przedsiębiorczości. Profil gospodarczy obszaru można określić w głównej mierze jako handlowo-usługowy. Niska innowacyjność spowodowana jest przede wszystkim małą liczbą dużych i średnich przedsiębiorstw oraz firm o znaczącym potencjale innowacyjnym, niemniej działają tutaj firmy o uznanych markach i produktach innowacyjnych, konkurencyjnych na skalę krajową i międzynarodową. Dominuje sektor mikro i małych przedsiębiorstw, którego głównym atutem jest szybsze dostosowywanie się do zmian rynkowych.

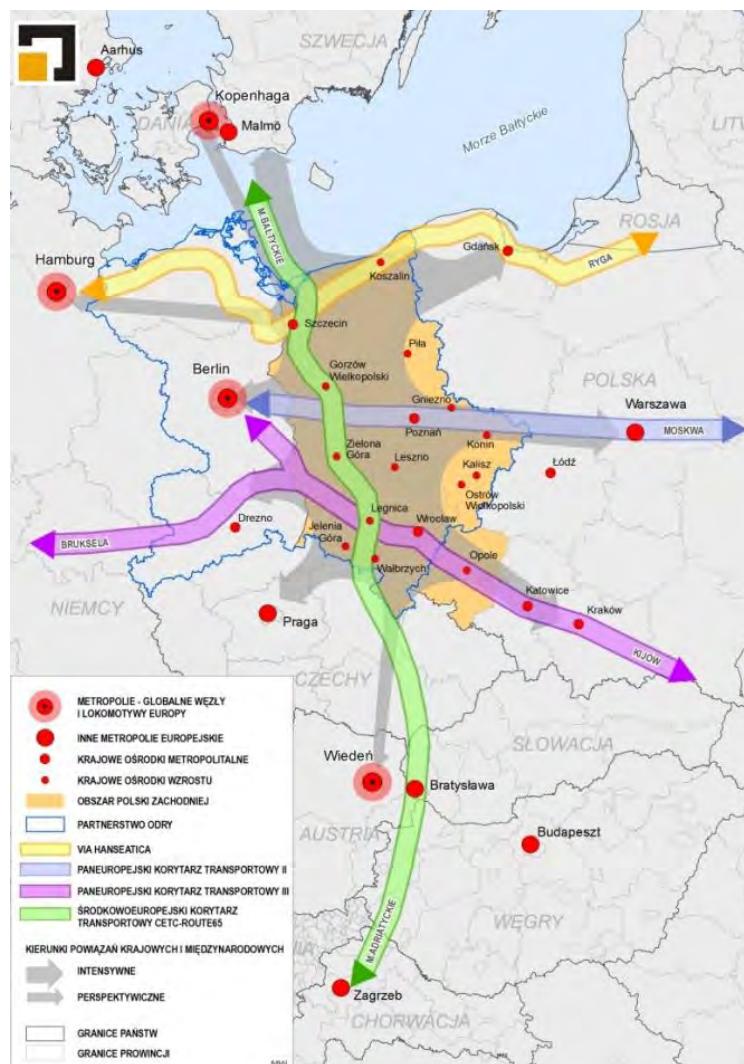
Funkcjonujące szkoły wyższe silnie odczuły efekt zmian demograficznych. Uniwersytet Zielonogórski i PWSZ Sulechów dostarczają nie tylko wysokiej jakości zasobów ludzkich, ale także działają w sferze B+R i otoczenia biznesu.

Przedsiębiorstwa obszaru MOF ZG mogą korzystać z oferty instytucji otoczenia biznesu o regionalnej skali działania, posiadających ofertę finansową, szkoleniową, doradczą. Istniejące i kształtujące się podmioty sfery B+R tworzą potencjał innowacyjny, który należy rozwijać w kierunku współpracy nauki i biznesu, transferu technologii i komercjalizacji wiedzy. Wzmocnienia wymagają kompetencje społeczeństwa informacyjnego, poszerzenie zakresu e-usług i ujednolicenie ich standardu w obszarze funkcjonalnym. Konieczne są dalsze działania zmierzające do likwidacji wykluczenia cyfrowego.

IV.4. Infrastruktura komunikacyjna i transport publiczny

Przez Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry lub w niewielkiej odległości przebiegają ważne szlaki komunikacyjne o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym, które oddziałują pozytywnie na zewnętrzną dostępność komunikacyjną. Korytarz transportowy sieci bazowej TEN-T Morze Bałtyckie – Morze Północne (autostrada A2 i linia kolejowa E-30 przez Warszawę, Poznań, Berlin) biegnie zaledwie 30 km na północ od MOF ZG. Inicjatywa Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego CETC-ROUTE65 dotyczy drogi ekspresowej S3, biegnącej ze Szczecina przez Gorzów Wlkp., Sulechów, Zieloną Górę do Nowej Soli i w przyszłości do Czech. Niespełna 50 km na południe od obszaru funkcjonalnego biegnie autostrada A18/A4 Berlin – Olszyna – Wrocław. W ostatnim czasie oddano do użytku odcinki autostrady A2 Nowy Tomyśl – Świecko, drogi S3 Sulechów – Międzyrzecz – Gorzów Wlkp. oraz łącznik kolejowy między Zieloną Górą a Sulechowem. Znacznie poprawiło to dostępność transportową do Poznania i Warszawy, Berlina oraz Pomorza Zachodniego.

Mapa 3. Zielona Góra na tle Polski Zachodniej i powiązań transportowych

Źródło: Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020 – Opracowanie IRT

Poza drogą S3, która jest osią komunikacyjną Lubuskiego Trójmiasta, główne połączenia drogowe MOF ZG to:

- droga krajowa 27 łącząca Zieloną Górę przez Świdnicę z autostradą A18 i przejściami granicznymi z Niemcami,
- droga krajowa 32, prowadząca z Poznania przez Sulechów i Zieloną Górę w kierunku Gubina i Słubic, do granicy z Niemcami.

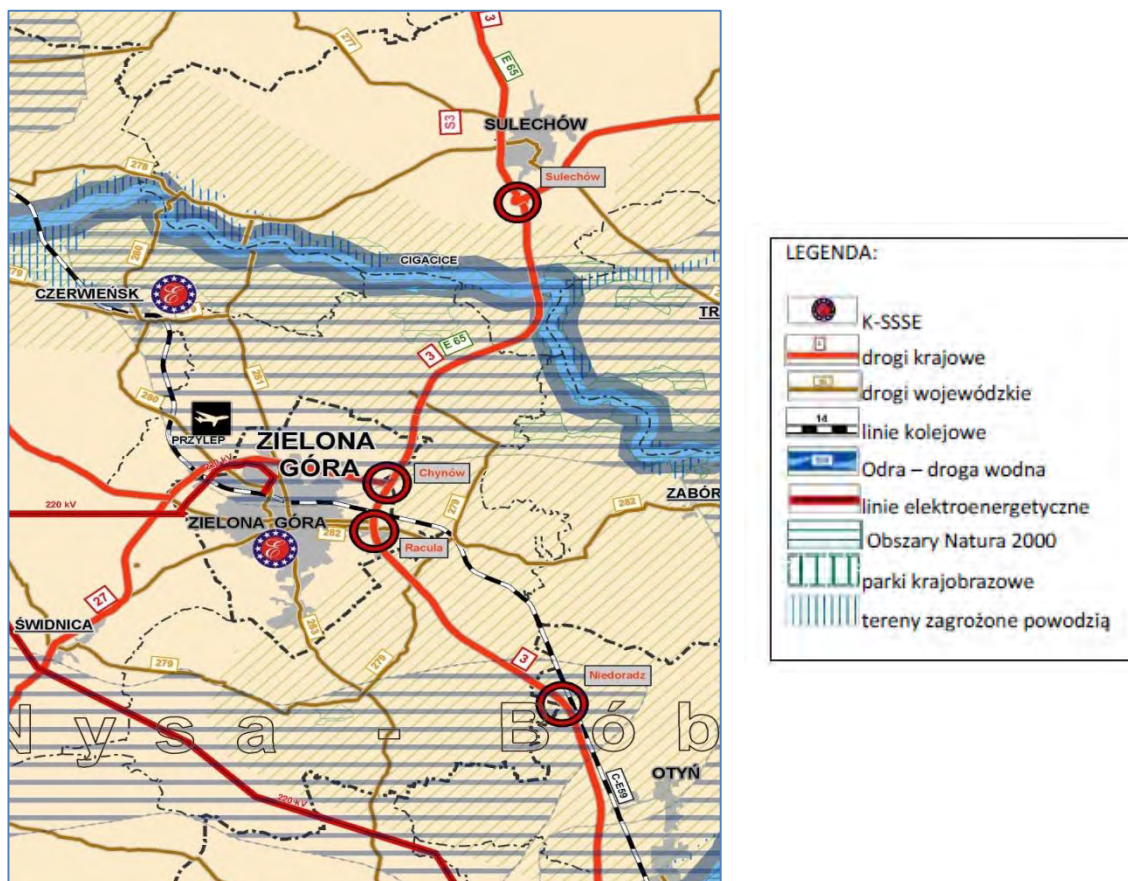
Przebieg dróg krajowych oraz system obwodnic m.in. w Zielonej Górze i Sulechowie jest korzystny dla ruchu tranzytowego. Problemem pozostaje brak drugiej jezdni najbardziej obciążonego odcinka drogi S3 Sulechów – Nowa Sól oraz coraz większe zatłoczenie obwodnicy północnej Zielonej Góry przy braku możliwości tranzytu od południowej strony miasta.

System dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, tworząc w miarę gęstą sieć, pozwala na sprawną komunikację drogową wewnątrz obszaru MOF ZG. Dużym problemem pozostaje jakość techniczna stanu znacznej części dróg, szczególnie zły stan nawierzchni, wąskie jezdnie przy nieutwardzonych poboczach. Istnieją drogi gminne nieutwardzone, o niskim komforcie jazdy i dużych nakładach na ich utrzymanie. Każda z gmin wskazuje na potrzebę modernizacji istniejących i budowy nowych odcinków dróg. Jedną z ważniejszych inwestycji drogowych, potrzebnych do usprawnienia ruchu w obszarze MOF ZG jest obwodnica Zielonej Góry od strony południowej. Warto zwrócić uwagę, że powstające nowe osiedla mieszkaniowe wymagają nowych inwestycji drogowych.

W komunikacji drogowej barierą dzielącą obszar funkcjonalny stanowi Odra, bowiem stała przeprawa mostowa funkcjonuje jedynie w Cigacicach, natomiast w Brodach, Pomorsku i Milsku dostępne są przeprawy promowe. Mieszkańcy miejscowości leżących po prawej stronie Odry, w sytuacji złych warunków atmosferycznych, kiedy nie kursuje prom, mają znacznie wydłużoną drogę do Zielonej Góry. Budowa mostów w Milsku i Pomorsku znacznie poprawiłaby sytuację komunikacyjną. W perspektywie roku 2020 realna jest budowa przeprawy w Milsku. Droga wojewódzka nr 282, biegnąca z Zielonej Góry przez Zabór i Miłsko w kierunku Wschowy i Leszna zyska bardzo na znaczeniu.

Mapa 4. Główne szlaki komunikacyjne na obszarze MOF ZG

Źródło: Zmiana Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, Zielona Góra 2012.

Ponadto główne arterie drogowe w mieście mają ograniczoną przepustowość i w godzinach szczytu pojawiają się „korki” (m.in. Al. Wojska Polskiego, Al. Zjednoczenia, Al. Konstytucji 3 Maja, ul. Wrocławska, ul. Bohaterów Westerplatte, okolice ul. Podgórnej). Brak jest płynnego połączenia ul. Dworcowej, przy której znajdują się dworce PKS, PKP i MKK z Al. Zjednoczenia (liczne zakłady pracy i centra handlowe) i dalej z wyjazdami z miasta w kierunkach północno-zachodnim (Czerwiesk, Krosno Odrzańskie) oraz południowo-zachodnim (Świdnica, Żary).

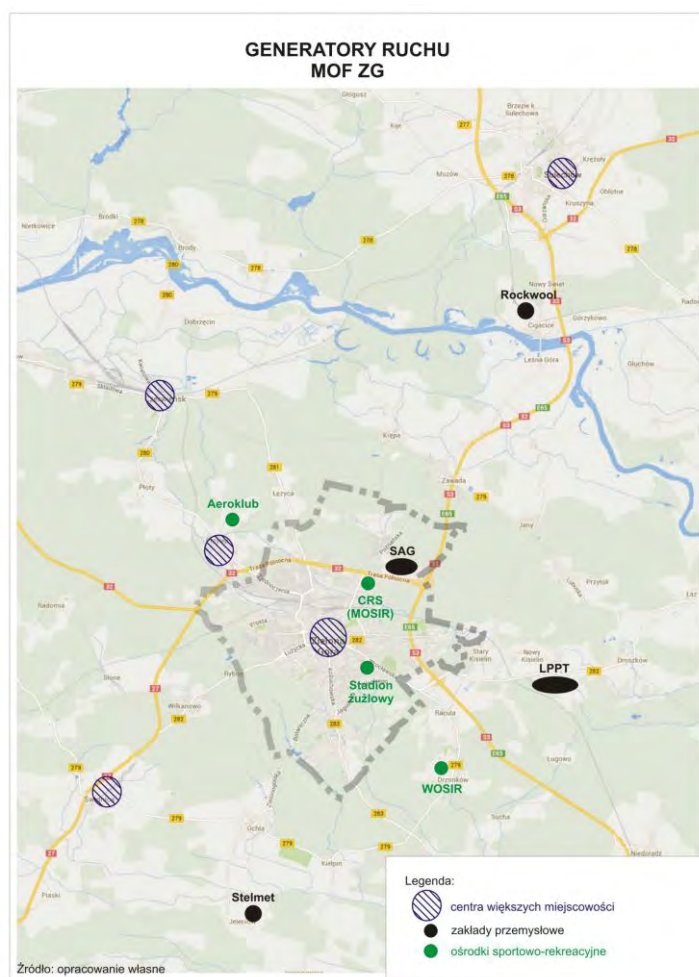
Zewnętrzną dostępność komunikacyjną obszaru MOF ZG zwiększa przebieg linii kolejowej C-E 59 (tzw. „Odrzanka”), która umożliwia połączenie z Wrocławiem, przez Nową Sól i Głogów oraz Szczecinem, przez Kostrzyn n/O. Mieszkańcy MOF ZG mogą dojechać też pociągiem do Poznania i dalej do Warszawy, a także do Gorzowa Wlkp. oraz do Frankfurtu n/O i dalej do Berlina. Funkcjonują także połączenia do Jeleniej Góry przez Żary.

Barierą w komunikacji kolejowej stanowi zła jakość połączeń oraz stan taboru, który pomalutku ulega poprawie, po sukcesywnym włączaniu do ruchu nowoczesnych szynobusów. Brak jest jednak regularnej, funkcjonującej z dużą częstotliwością komunikacji podmiejskiej szynobusami na osi Lubuskiego Trójmiasta: Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól.

W gminie Babimost sąsiadującej z MOF ZG, ponad 30 km od Zielonej Góry, lecz zaledwie 3 km od granic MOF ZG funkcjonuje pasażerskie lotnisko: Port Lotniczy Zielona Góra, które obsługuje połączenia do Warszawy (Lotnisko Okęcie). Na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry zlokalizowane jest także sportowe lotnisko w Przylepie (gmina wiejska Zielona Góra).

Głównym generatorem ruchu dla obszaru całego MOF ZG jest centrum Zielonej Góry, z zakładami pracy, urzędami, dworcami PKP i PKS, placówkami handlowymi i ośrodkami życia społeczno-kulturalnego. Ruch generują centra innych miejscowości, szczególnie Sulechowa (z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową). W większości samochodami dojeżdżają pracownicy z dużych zielonogórskich osiedli do zakładów w strefie przy Trasie Północnej, Rockwoolu w Cigacicach, Stelmetu w Jeleniowie czy do powstającego w Nowym Kisielinie Lubuskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego. Poza ścisłym centrum Zielonej Góry, ruch generują przede wszystkim duże centra handlowe, ośrodki sportowe oraz kampusy uniwersyteckie. Duży ruch występuje w okolicach ul. Podgórnej, gdzie położone są urzędy administracji publicznej (Urząd Miasta Zielona Góra, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Delegatura Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego, Starostwo Powiatowe, oddział Narodowego Funduszu Zdrowia), Szpital Wojewódzki, Campus A Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Mapa 5. Generatory ruchu na obszarze MOF ZG

Źródło: opracowanie własne.

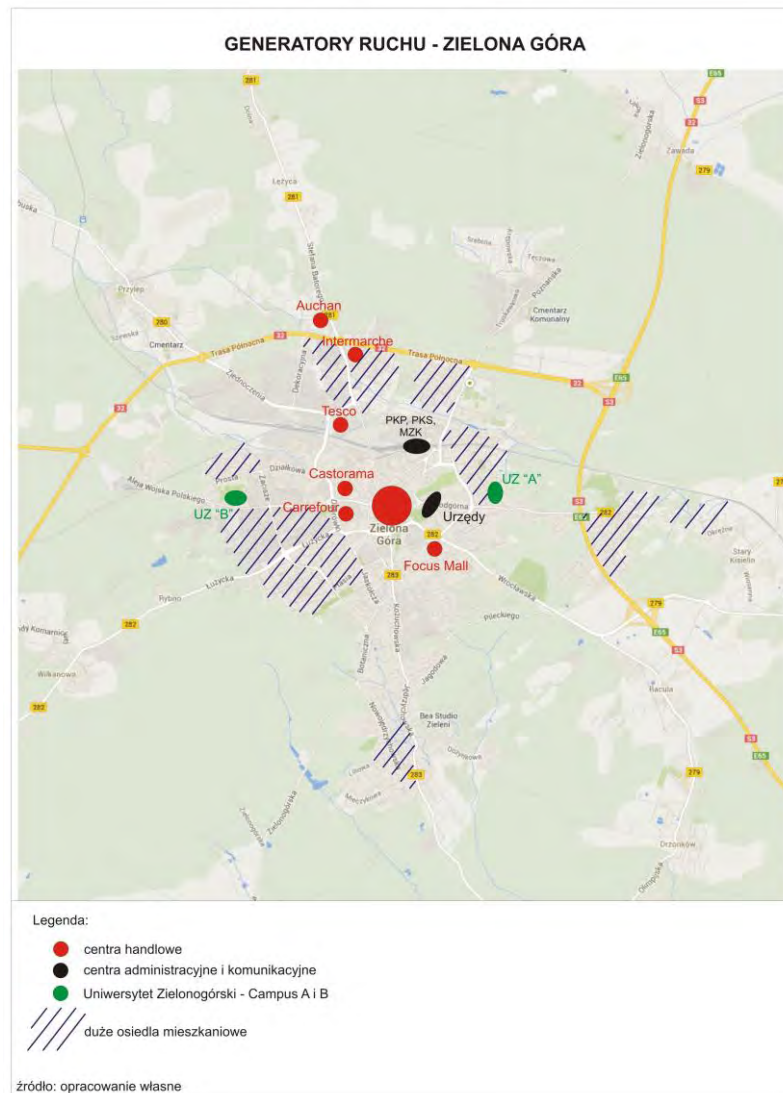

Komunikacja miejska na terenie MOF funkcjonuje wyłącznie na terenie miasta Zielona Góra oraz dwu gmin – gminy wiejskiej Zielona Góra oraz gminy Zabór. Pozostały obszar jest obsługiwany przez różnych przewoźników świadczących usługi w zakresie komunikacji regionalnej. Usługi transportu zbiorowego na obszarze MOF ZG świadczone są przez kilku przewoźników i znacząco różnią się standardem. Na obszarze miasta Zielona Góra, gminy Zielona Góra i gminy Zabór funkcjonuje Miejski Zakład Komunikacji w Zielonej Górze. Jego atutem jest w większości dobrej jakości tabor autobusów niskopodłogowych, częstotliwość kursów oraz nowoczesne rozwiązania obsługi pasażerów (np. np. system taryfowy oparty o kartę elektroniczną, elektroniczne tablice pokazujące numery linii, kierunki jazdy i czasy odjazdów). Na obszarze MOF ZG działają również: PKS Zielona Góra, P.W. DA-MI, PKS Nowa Sól, PKS Żary, Przewozy Osobowe Mini Bus sp.j. Kozuchów. Jednak nie wszystkie miejscowości gmin obszaru MOF ZG są połączone komunikacją zbiorową, a kolejnym z ważnych mankamentów jest zbyt mała częstotliwość kursów. Przewoźnicy komercyjni wykorzystują tabor charakterystyczny dla przewozów regionalnych – autobusy z wieloma stopniami przy wejściach, bez udogodnień dla osób niepełnosprawnych wewnątrz pojazdu. Nie stosuje się tam również nowoczesnych systemów informacji pasażerskiej.

Przewozy pasażerskie w ramach obszaru funkcjonalnego nie są powiązane w spójny system. Miasto Czerwieńsk i gmina Świdnica organizują przewozy do Zielonej Góry odrębnie, kontraktując przewoźników komercyjnych. Miasto Sulechów nie uczestniczy w organizowaniu komunikacji publicznej. Przewoźnicy świadczą usługi nie koordynując rozkładów jazdy. Nie ma również systemu wspólnych biletów w komunikacji publicznej. Stwarza to dużą niedogodność dla pasażerów z gmin Świdnica, Czerwieńsk i Sulechów w sprawnym poruszaniu się po obszarze funkcjonalnym. Muszą posiadać bilety różnych przewoźników oraz znosić niedogodności związane z niesynchronizowanymi rozkładami jazdy.

Największa częstotliwość kursów wszystkich rodzajów komunikacji autobusowej przypada na rdzeń obszaru funkcjonalnego. Tutaj kumulują się problemy związane z zatłoczeniem ulic. Jednym z nich są wąskie gardła. W komunikacji miejskiej są to: rejon dworca PKP, ulica Bohaterów Westerplatte, ul. Wyszyńskiego, rondo PCK. W rejonie dworca kolejowego liczba kursów wykonywanych przez MZK Zielona Góra, PKS Zielona Góra i firmę P.W. DA-MI w ciągu dnia roboczego wynosi ok. 1620 kursów (dane przewoźników – marzec 2014r.). Kolejnym problemem związanym z intensywnością skumulowanego ruchu pojazdów jest zanieczyszczenie środowiska. Tylko przewoźnik miejski dysponuje w miarę nowoczesną flotą pojazdów. Spośród 78 autobusów 25 spełnia normę zanieczyszczenia powietrza EURO 5. Pozostałe pojazdy spełniają normę EURO 2 lub niższe. Przewoźnicy prywatni użytkują pojazdy o gorszych parametrach środowiskowych i wykorzystują wszystkie przystanki w centrum miasta. Tak duże natężenie ruchu powoduje istotne zagrożenie dla środowiska powodowane emisją zanieczyszczeń i hałasu. Szczególne zagrożenie stanowi duża liczba pojazdów zatrzymujących się w centrum Zielonej Góry na przystankach położonych blisko siebie, ze względu na zwiększony poziom emisji zanieczyszczeń podczas ruszania pojazdów z przystanków.

Mapa 6. Generatory ruchu na obszarze MOF ZG

Źródło: opracowanie własne.

W ramach Lubuskiego Trójmiasta przygotowano projekt pn. Zintegrowany system bezemisyjnego transportu publicznego w Lubuskim Trójmieście, polegający na zwiększeniu udziału taboru elektrycznego w przewozach pasażerskich. Jego celem będzie zmniejszenie rozproszonej emisji CO₂ z środków komunikacji w obrębie Lubuskiego Trójmiasta, zwiększenie zasobów energetycznych poprzez budowę własnej elektrowni fotowoltaicznej, eliminację hałasu związanego z jazdą autobusów spalinowych, ograniczenie kosztów eksploatacji autobusów. Zakłada on wprowadzenie autobusów elektrycznych i szybkiej kolei w ramach połączenia Lubuskiego Trójmiasta.

Mapa 7. Dojazdy do pracy w Zielonej Górze

Źródło: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji, Zielona Góra, luty 2014.

Transport zbiorowy odgrywa istotną rolę w powiązaniach funkcjonalnych gmin z Zieloną Górą²⁵. Szczególnie dotyczy to dojazdów do pracy i do szkół. Odsetek dojeżdżających do pracy mieszkańców pozostałych gmin (poza Sulechowem) znacznie przekracza wartość progową, określoną przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, wynoszącą 50/1000 mieszkańców. Waha się on od 136 dla Czerwieńska do 165 dla gminy Zielona Góra. Tylko w przypadku Sulechowa jest on niższy (53,6). Należy jednak zwrócić uwagę, że Sulechów jest największym miastem strefy zewnętrznej MOF ZG i w liczbach bezwzględnych dojeżdżających jest więcej niż z Zaboru i Świdnicy.

Duża jest liczba uczniów dojeżdżających do szkół w Zielonej Górze. Dotyczy to ze zrozumiałych względów szczególnie gminy wiejskiej Zielona Góra. Szczegółowe dane ilościowe oraz odsetek uczniów poszczególnych gmin, uczących się w szkołach podstawowych i gimnazjalnych oraz szkołach ponadgimnazjalnych zawiera tabela 10.

²⁵ Powiązania te szczegółowo przedstawiono w opracowaniu: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji, Zielona Góra, luty 2014.

Tabela 10. Uczniowie z gmin uczący się w Zielonej Górze w 2013 r.

Gmina	Liczba uczniów ogółem dojeżdżających do ZG	Udział w liczbie mieszk. gminy w %	Liczba uczniów szkół podst. i gimnazjów dojeżdżających do ZG	Udział w liczbie mieszk. gminy w %	Liczba uczniów ponadgimnazjalnych uczących się w ZG	Udział w liczbie mieszk. gminy w %
Zielona Góra gmina	1 469	7,65	718	3,74	751	3,91
Zabór	240	6,08	106	2,69	134	3,39
Świdnica	351	5,57	138	2,19	212	3,36
Czerwieńsk	345	3,45	103	1,03	272	2,72
Sulechów	308	1,15	79	0,30	230	0,86

Źródło: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra w celu jego delimitacji, Zielona Góra, luty 2014.

Promowanie strategii niskoemisyjnych na obszarach miejskich jest ważnym priorytetem UE na lata 2014-2020. Samochody i autobusy odpowiadają za dużą część zanieczyszczenia środowiska. W związku z brakiem w Zielonej Górze bardziej ekologicznego transportu tramwajowego, konieczne stało się poszukiwanie innych, nowatorskich rozwiązań. W ramach Lubuskiego Trójkąta przygotowany został projekt pn. Zintegrowany system bezemisyjnego transportu publicznego w Lubuskim Trójkącie, polegający na zwiększeniu udziału taboru elektrycznego w przewozach pasażerskich. Ma on na celu m.in. zmniejszenie rozproszonej emisji CO₂ ze środków komunikacji w obrębie Lubuskiego Trójkąta, zwiększenie zasobów energetycznych poprzez budowę własnej elektrowni fotowoltaicznej, eliminację hałasu związanego z jazdą autobusów spalinowych, ograniczenie kosztów eksploatacji autobusów²⁶. Zakłada się wprowadzenie autobusów elektrycznych i szybkiej kolei w ramach połączenia Lubuskiego Trójkąta. Projekt obejmuje gminy MOF ZG (bez Świdnicy) oraz Nową Sól, a o jego dofinansowanie samorządy ubiegają się będą z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.

Mapa 8. Sieć komunikacji miejskiej (MZK) i "wąskie gardła" w komunikacji

(Załącznik nr 1 do Strategii ZIT MOF ZG).

Sprawna komunikacja w MOF ZG wymaga wprowadzenia bardziej zaawansowanych inteligentnych systemów zarządzania ruchem, stworzenia systemu „parkuj i jedź”, a także zintegrowanych centrów przesiadkowych, obejmujących transport drogowy i kolejowy. Zielonogórskie dworce: kolejowy i autobusowy, są dobrze usytuowane, blisko siebie i niedaleko od centrum miasta. Wskazać można jednak na dużą odległość z niektórych przystanków autobusowych, z których korzystają przewoźnicy transportu zbiorowego do przystanków komunikacji miejskiej (MZK). W mieście Zielona Góra, z uwagi na pełnione funkcje dla mieszkańców MOF ZG, istotna jest dostępność miejsc parkingowych. Szczególnie śródmieście i powstałe w latach 60-tych i 70-tych XX w. osiedla wielorodzinne wykazują ich deficyt. W centrum Zielonej Góry obowiązuje strefa płatnego parkowania.

²⁶ Materiały Urzędu Miasta Zielona Góra, Zielona Góra 2013.

Ścieżki rowerowe²⁷ w obrębie MOF ZG mogą pełnić nie tylko funkcje rekreacyjne, ale także wspomóc system transportu. Publikowane od roku 2011 dane GUS pokazują, że pod względem ilości ścieżek w mieście Zielona Góra w przeliczeniu na 10 tys. km² i 10 tys. ludności wskaźniki są wyższe lub podobne do średniej dla Polski i regionu lubuskiego (por. tabela nr 11). Średnią dla Polski i regionu osiąga też gmina Świdnica, przy czym w tej gminie zwraca się uwagę na problem niebezpieczeństwa dla rowerzystów w ramach tras rowerowych w ciągach dróg, szczególnie, że są one wykorzystywane regularnie do dojazdów do pracy. Bardzo słabo wygląda sytuacja w pozostałych czterech gminach. Gmina wiejska Zielona Góra wykazała niewielką ilość ścieżek rowerowych w roku 2012, a pozostałe gminy Zabór, Sulechów i Czerwieńsk pod względem tego wskaźnika nie zostały zidentyfikowane w statystyce publicznej. Według informacji pochodzących z urzędów gmin, gmina Sulechów posiada niewielkie odcinki ścieżek rowerowych w mieście, ale planuje stworzenie ok. 30 km ścieżek na terenie całej gminy.

Tabela 11. Ścieżki rowerowe w latach 2011-2012

Jednostka terytorialna	ścieżki rowerowe w km		ścieżki rowerowe na 10 tys. km ²		ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności w km	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
POLSKA	5782,8	6955,3	184,9	222,4	1,5	1,8
LUBUSKIE	260,9	369,3	186,5	264,0	2,5	3,6
Świdnica	6,6	6,6	412,5	412,5	10,7	10,5
Zielona Góra (GW)	0,0	4,9	0,0	223,7	0,0	2,6
Zielona Góra (GM)	38,4	39,6	6620,7	6827,6	3,2	3,3

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 9. Sieć rowerowa – istniejąca.

(Załącznik nr 2 do Strategii ZIT MOF ZG).

W Zielonej Górze w grudniu 2013 roku oddano do użytku tzw. Rowerostradę „Zielona Strzała”, ścieżkę rowerową biegnącą torowiskiem dawnej kolejki szprotawskiej. Miasto posiada inwentaryzację istniejących ścieżek, która wykazała, że są one połączone, na części ważnych tras brak jest ścieżek. Poszczególne odcinki ścieżek rowerowych w rdzeniu i strefie zewnętrznej MOF ZG nie tworzą zintegrowanej sieci, w związku z tym konieczne jest budowanie połączonego systemu dróg rowerowych.

²⁷ Rozumiane jako drogi utwardzone przeznaczone do ruchu rowerów lub wydzielone dla rowerów pasy drogi.

Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry posiada relatywnie dobrą zewnętrzną dostępność komunikacyjną oraz rozwinięty system dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Problemem jest zły stan techniczny dużej części dróg, w tym lokalnych. W mieście Zielona Góra występują „wąskie gardła” skutkujące korkami w godzinach szczytu, a także deficyt miejsc parkingowych. Konieczne są dalsze inwestycje ograniczające ruch samochodów w centrum miasta. Mimo dużego potencjału Miejskiego Zakładu Komunikacji oraz funkcjonowania innych przewoźników transportu zbiorowego, brak jest spójnego systemu i występują niedobory połączeń. Transport ten wymaga dalszego wprowadzania nowoczesnych i ekologicznych rozwiązań, wymiany taboru oraz pełnego zintegrowania systemów komunikacji zbiorowej. Zbyt wolno budowane są ścieżki rowerowe, wciąż jest ich mało i konieczne jest stworzenie kompleksowego systemu dla całego MOF ZG.

IV.5. Ochrona środowiska

W dziedzinie ochrony środowiska naturalnego istotne jest zmniejszanie zanieczyszczeń powietrza, wody oraz gleby, co wiąże się z ograniczaniem emisji do powietrza, oczyszczaniem ścieków oraz gospodarką odpadami stałymi.

Dane statystyczne dotyczące instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w roku 2011 wskazywały na duże zróżnicowanie między miastem Zielona Góra i pozostałymi gminami (por. tabela nr 12). Problem dostępu do wodociągów najbardziej widoczny był w gminie wiejskiej Zielona Góra i Świdnica. Niskie wskaźniki w zakresie kanalizacji notowały gminy Zabór i Zielona Góra, poniżej średniej dla województwa była także Świdnica i Czerwieńsk. Ograniczony dostęp do sieci gazowniczej występował w gminie Zabór, Świdnica i Czerwieńsk.

Jednak lata 2012 i 2013 są okresem wzmożonych inwestycji w obszarze infrastruktury wodociągowej i kanalizacji, skutkujących znacznym poprawieniem wskaźników, co potwierdza informacja pozyskana z urzędów gmin (por. tabela nr 12).

Tabela 12. Udział ludności w % ogółu ludności korzystający z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej w roku 2011 i 2013.

Jednostka terytorialna	2011			2013*		
	wodociąg	kanalizacja	gaz	wodociąg	kanalizacja	gaz
LUBUSKIE	89,6	64,4	52,6	b.d.	b.d.	b.d.
Czerwieńsk	90,7	53,3	29,4	100	85	79
Sulechów	97,2	75,5	71,4	98	82	72
Świdnica	78,6	52,0	22,1	100	98	22,1
Zabór	93,4	24,7	18,2	99	30,5	13
Zielona Góra (GW)	72,6	29,6	48,7	99	b.d.	b.d.
Zielona Góra (GM)	96,5	92,0	93,1	b.d.	b.d.	b.d.

*Informacje za rok 2013 pochodzą z gmin.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i informacji z gmin.

W gminie Zielona Góra w budowie jest kanalizacja w Drzonkowie i Raculi, ponadto 12 miejscowości na terenie gminy nie posiada zbiorczej kanalizacji, z tego w 3 planuje się wybudować kanalizację do roku 2015. Od roku 2013 mieszkańcy pięciu miejscowości mogli skorzystać za pośrednictwem gminy z dofinansowania budowy przydomowych oczyszczalni ścieków. Według informacji z gminy Zielona Góra, tylko jedna miejscowość: Krępa, nie posiada zbiorowego zaopatrzenia w wodę, na jej wykonanie przygotowana jest dokumentacja. W gminie Zabór oczyszczalnia występuje tylko dla miejscowości Zabór. W 12 miejscowościach (z tego 5 przysiółków) nie ma rozwiązanego problemu kanalizacji, jednak w 2013 roku wybudowano 60 oczyszczalni ścieków, planowane jest kolejne 60 sztuk. Dostęp do wody dla mieszkańców jest zapewniony w 99%, modernizacji wymagają niektóre odcinki, rozbudowa wodociągów jest konieczna w nowobudowanych osiedlach.

W gminie Świdnica są 2 oczyszczalnie ścieków, jedna miejscowość korzysta z oczyszczalni ścieków zlokalizowanej w Łężycy. We wszystkich miejscowościach jest dostępna kanalizacja i wodociąg.

W gminie Czerwieńsk istnieje oczyszczalnia ścieków, obsługująca 8 miejscowości; w 2 wsiach istnieją małe oczyszczalnie ścieków dla każdej z miejscowości, w 4 miejscowościach problem kanalizacji nie jest jeszcze rozwiązany kompleksowo. Do wodociągu publicznego mają dostęp wszyscy mieszkańcy gminy.

W Sulechowie istnieje jedna oczyszczalnia ścieków, 8 miejscowości i przysiółki nie mają rozwiązanego problemu kanalizacji w sposób kompleksowy. Dostęp do wody z wodociągu ma 98% mieszkańców gminy.

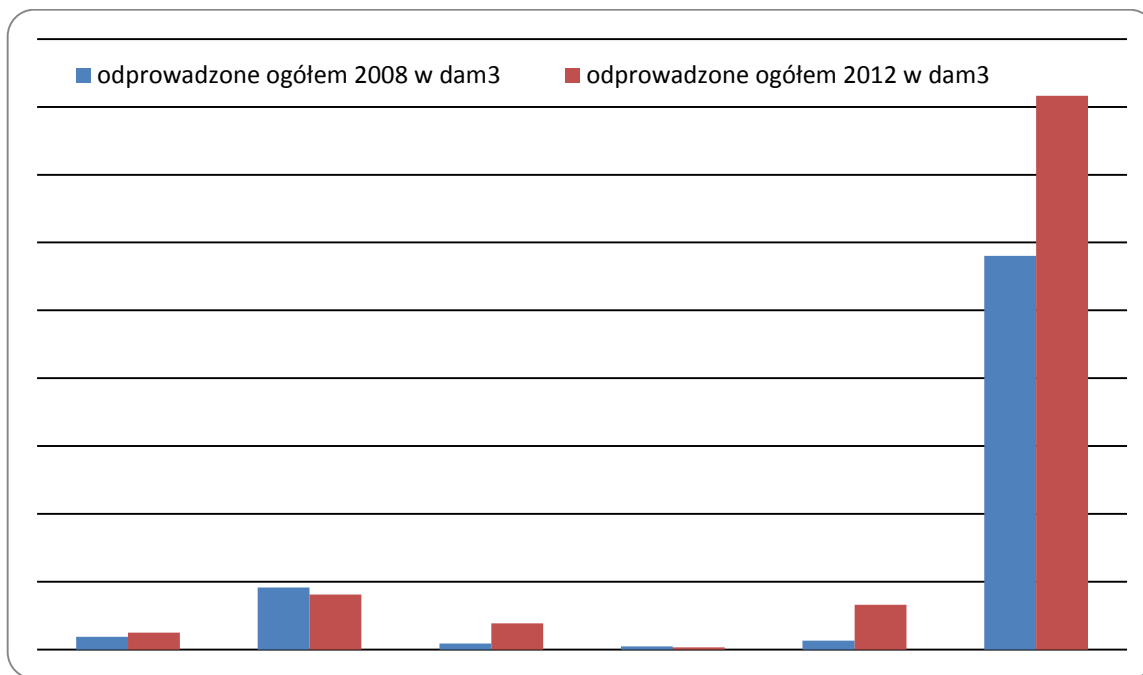
Poziom infrastruktury ochrony środowiska w zakresie oczyszczania ścieków ulega poprawie. Według danych Banku Danych Lokalnych GUS na koniec roku 2012 funkcjonowało na obszarze MOF ZG 10 biologicznych oczyszczalni ścieków, z tego 2 z podwyższonym usuwaniem biogenów. Największą poprawę w zakresie ilości oczyszczanych ścieków odnotowano w gminach: miejskiej Zielona Góra, wiejskiej Zielona Góra i Świdnica (por. wykres nr 8), co jest efektem realizacji dużych projektów związanych z uporządkowaniem gospodarki wodno-ściekowej, dofinansowanych z Unii Europejskiej. Na terenach zurbanizowanych, szczególnie na obszarze miasta Zielona Góra i przyległych obszarach gminy wiejskiej Zielona Góra pojawił się problem odprowadzania wód opadowych. Obszar Zielonej

Góry ze względu na warunki terenowe (wysoki poziom wód gruntowych w dużej części miasta oraz duże różnice wysokości) narażony jest na silne oddziaływanie wód deszczowych. Ok 60% sieci odprowadzającej deszczówkę to przestarzała kanalizacja ogólnospławna o zbyt małej przepustowości. Odczuwalny jest brak zbiorników retencyjnych, co powoduje zbyt szybki napływ wody deszczowej do odbiorników (cieków wodnych), przekraczanie ich zdolności odbioru wody i zalewanie terenów położonych poniżej.

Wykres 8. Ścieki oczyszczone w ciągu roku w latach 2008 i 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Gospodarka odpadami od 1 lipca 2013 roku odbywa się na nowych zasadach ustawowych, które zobowiązują samorząd gminy do wypełniania zadań w tym zakresie. W Raculi, w gminie Zielona Góra zlokalizowane jest składowisko odpadów z instalacją do przetwarzania i kompostowania odpadów, będące własnością miasta Zielona Góra. W gminie Zielona Góra brak jest wysypisk wymagających rekultywacji. Gmina Zabór nie posiada wysypiska i innych instalacji. W gminie Czerwieńsk obecnie brakuje wysypiska, zrehabilitowano zamknięte w roku 2003 składowisko odpadów. W gminie Sulechów jest 9 zamkniętych wysypisk, z czego jedno, w Kalsku, zostało zrehabilitowane, istnieje koncepcja rekultywacji pozostałych wysypisk. Ponadto, w gminie Sulechów działa sortownia, kompostownia, 2 biogazownie, firma przetwarzająca gruz, firma przetwarzająca trociny.

Na większej części obszaru MOF ZG działa „Zielonogórski Związek Gmin”, powołany w celu wspólnego wykonywania zadań własnych gmin w zakresie utrzymania czystości i porządku oraz unieszkodliwiania odpadów komunalnych²⁸. Członkami Związku są: miasto Zielona Góra, gmina Czerwieńsk, gmina Świdnica, gmina Zabór, gmina Zielona Góra oraz spoza obszaru MOF ZG, gmina Dąbie. Zadania dotyczące gospodarowania odpadami komunalnymi od 1 lipca 2013 roku Zielonogórski Związek Gmin wypełnia na obszarze miasta Zielona Góra oraz gminy Czerwieńsk, Świdnica i Zielona Góra²⁹.

Dane zawarte w tabeli nr 13 wskazują, że gminy prawie osiągnęły lub przewyższają wymagany na rok 2012 poziom recyklingu poszczególnych grup odpadów.

Tabela 13. Poziomy recyklingu osiągnięte w poszczególnych gminach w 2012 oraz wymagany poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia w roku 2012 i 2020

Rodzaj odpadów	Poziomy recyklingu w % osiągnięte w roku 2012				Wymagany poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia [%]	
	Zielona Góra (GM)	Zielona Góra (GW)	Czerwieńsk	Świdnica	2012	2020
papier, metale, tworzywa sztuczne i szkło	18,58	15,8	9,79	17,10	10	50
inne niż niebezpieczne odpady budowlane i rozbiórkowe	99,87	99,7	100	100,00	30	70
ograniczenie masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania	63,20	58,3	49,88	45,38	75	35

Źródło: strona internetowa Zielonogórskiego Związku Gmin, <http://www.zzg.zgora.pl/cms/index.php/poziomy-recyklingu-i-odzysku-odpadow-komunalnych>.

Gmina Zabór i gmina Sulechów samodzielnie wyłaniają wykonawców w trybie zamówień publicznych, którzy realizują zadania z zakresu odbioru i zagospodarowania stałych odpadów komunalnych.

Miasto Zielona Góra oraz zielonogórski powiat ziemski to obszary gdzie występują wysokie na tle średniej dla regionu lubuskiego ilości zanieczyszczeń pyłowych emitowanych do atmosfery. Powiat ziemski zielonogórski obok ziemskiego powiatu gorzowskiego to tereny, z których odbywa się największa w województwie lubuskim emisja zanieczyszczeń gazowych. Głównym powodem przekroczenia standardów jakości powietrza jest emisja zanieczyszczeń z indywidualnych systemów grzewczych (tzw. emisja niska). To właśnie ta emisja jest odpowiedzialna w największym stopniu za występowanie przekroczeń stężeń dopuszczalnych³⁰. Na jakość powietrza wpływa także emisja zanieczyszczeń do powietrza ze źródeł komunikacji, w tym komunikacji miejskiej. Ten problem dotyka

²⁸ Obwieszczenie Wojewody Lubuskiego z dnia 31 grudnia 2012r. w sprawie ogłoszenia statutu zielonogórskiego związku gmin, Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego, http://bip.zzg.zgora.pl/system/obj/5_dz-urz-woj-lub-2013-21.pdf

²⁹ Strona internetowa Związku: www.zzg.zgora.pl/cms/

³⁰ Strategia działania WFOŚiGW w Zielonej Górze na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020, http://www.wfosigw.zgora.pl/wfzg/doc/strategia_2013-2016_wfosigw_zgora.pdf

przede wszystkim miasta Zielona Góra w związku z koncentracją ruchu samochodowego z całego obszaru MOF ZG na trasach przebiegających przez miasto oraz skupieniu się linii komunikacji miejskiej na głównych ulicach w śródmieściu. W centrum Zielonej Góry problem potęguje największe w mieście skupisko domów mieszkalnych ogrzewanych z indywidualnych źródeł ciepła. Jest to obszar w większości pozbawiony dostępu do sieci ciepłowniczej.

W ograniczaniu niskiej emisji ma pomóc program pn. „Likwidacja niskiej emisji wspierająca wzrost efektywności energetycznej i rozwój rozproszonych odnawialnych źródeł energii. Część 1) Program pilotażowy KAWKA”. Natomiast emisję ze źródeł komunikacji miejskiej ograniczy realizacja programu na rzecz bezemisyjnego transportu publicznego w ramach Lubuskiego Trójmiasta. Wsparciem dla ograniczenia niskiej emisji będzie również rozbudowa sieci ciepłowniczych w Zielonej Górze.

Na miejskim obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry zagrożenia dla środowiska są podobne jak dla całego województwa, tj. nie w pełni oczyszczone ścieki komunalne czy emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z gospodarstw domowych, zarówno w miastach, jak i na terenach wiejskich oraz zanieczyszczenia powodowane komunikacją samochodową. Na uwagę zasługuje znaczna poprawa w strefie zewnętrznej MOF ZG infrastruktury sieciowej, wodociągowej i kanalizacyjnej oraz osiąganie wymogów związanych z poziomem recyklingu odpadów. Istotnym problemem w rdzeniu MOF ZG jest ograniczenie możliwości rozwoju miasta przez niezagospodarowane wody opadowe.

Podkreślenia wymaga fakt dotychczasowej współpracy części gmin w realizacji gospodarki ściekami i odpadami stałymi.

IV.6. Efektywność energetyczna

Zabezpieczenie dostaw energii i zwiększenie efektywności energetycznej są warunkiem szybkiego rozwoju społeczno-gospodarczego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry. Przedsięwzięcia dotyczące ograniczenia emisji CO₂, efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii są priorytetami Strategii Europa 2020 (tzw. pakiet 3x20) i mogą liczyć na znaczące wsparcie ze środków unijnych i krajowych. Dokumenty strategiczne dotyczące energetyki na poziomie regionalnym i krajowym również poświęcają wiele uwagi kwestiom związanym z bezpieczeństwem energetycznym, ograniczaniu negatywnego oddziaływania na środowisko (w tym zwiększaniu udziału odnawialnych źródeł energii) i podejmowania działań na rzecz efektywności energetycznej, czyli m.in. ograniczaniu strat energii³¹.

³¹ Por. Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego, Uchwała nr XLI/485/13 Sejmiku Województwa Lubuskiego z 28 października 2013 roku w sprawie przyjęcia Strategii Energetyki Województwa Lubuskiego.

Biorąc pod uwagę zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca w układzie powiatowym (brak agregacji tego wskaźnika na poziomie gmin) można zauważyć, że w roku 2012 w mieście Zielona Góra wskaźnik ten był nieco niższy niż średnia dla województwa, a w powiecie ziemskim wyższy (por. tabela nr 14).

Najwyższe zużycie energii cieplnej (w całym województwie lubuskim ponad 60%³²) dotyczy budownictwa mieszkaniowego. Elektrociepłownia „Zielona Góra” zaspokaja około 50% potrzeb ciepłych miasta Zielona Góra. Dostawa ciepła realizowana jest głównie do zasobów budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego (62%). Pozostałe grupy odbiorców to obiekty użyteczności publicznej: 20% (w tym szkolnictwo 10%), przemysł, handel i usługi: 17% oraz budownictwo jednorodzinne: niecałe 1%³³. Elektrociepłownia realizuje inwestycje pozwalające na zwiększanie efektywności energetycznej, ograniczanie strat energii oraz podnoszenie poziomu ochrony powietrza. Od 2004 roku funkcjonuje blok gazowo-parowy. W związku z zakończeniem w 2013 roku produkcji energii elektrycznej i ciepła na bazie węgla w wyniku zastąpienia kotłów węglowych nowymi kotłami gazowo – olejowymi, Elektrociepłownia „Zielona Góra” zaprzestała wytwarzania ubocznych produktów spalania³⁴. Podjęto także realizację projektu współfinansowanego ze środków UE, polegającego na modernizacji i przebudowie sieci ciepłowniczej mającą na celu ograniczenie strat ciepła wynikających z jego przesyłania przestarzałymi sieciami ciepłowniczymi ułożonymi w kanałach i napowietrznie - poprzez ich wymianę na kompletne systemy rur preizolowanych. Najpoważniejszym brakiem w tym zakresie jest zbyt mały dostęp do sieci ciepłowniczych obiektów położonych w centrum miasta, na obszarze najbardziej obciążonym oddziaływaniem „niskiej emisji”.

Mapa 10. System ciepłowniczy na terenie miasta Zielona Góra.

(Załącznik nr 3 do Strategii ZIT MOF ZG).

Tabela 14. Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca w latach 2008-2012

Jednostka terytorialna	Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca				
	2008 kWh	2009 kWh	2010 kWh	2011 kWh	2012 kWh
LUBUSKIE	716,0	724,2	733,1	730,8	717,0
Powiat zielonogórski	757,3	771,6	783,2	787,8	777,9
Powiat m. Zielona Góra	707,1	720,0	724,6	719,3	712,1

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na obszarze MOF ZG pozyskiwane jest również ciepło z gazu ziemnego przewodowego. Dostępny jest gaz zaazotowany ze złóż krajowych. Niemniej jednak w gminach obszaru funkcjonalnego poza rdzeniem, czyli miastem Zielona Góra, dominujące są indywidualne kotłownie w domach jednorodzinnych, w dużej mierze opalane węglem, co powoduje zanieczyszczenie powietrza w postaci tzw. niskiej emisji.

³² Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Załącznik, Diagnoza strategiczna, str. 103

³³ Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A., Grupa EDF, raport roczny 2012, <http://www.ec.zgora.pl/o-firmie/raport-roczny>

³⁴ Tamże.

W poszczególnych gminach prowadzone i planowane są inwestycje w zakresie oszczędzania energii. Dotyczą one zarówno wykorzystania odnawialnych źródeł energii w nowobudowanych obiektach, jak i termomodernizacji istniejących budynków. We wszystkich gminach MOF ZG znaczna część budynków użyteczności publicznej to obiekty zbudowane przed wieloma latami, kiedy nie obowiązywały znacznie mniejsze wymagania dotyczące izolacyjności cieplnej. Podobnie jest z budynkami mieszkalnymi. Największe osiedla mieszkaniowe Zielonej Góry (np. Morelowe, Piastowskie, Słoneczne, Przyjaźni, Łużyckie, Pomorskie) były budowane w latach 70. i 80. XX w. w technologiach z wielkiej płyty i innych odbiegających od dzisiejszych standardów. Również wiele budynków komunalnych i indywidualnych wymaga termomodernizacji. Prace są prowadzone, ale potrzeby są wciąż ogromne.

W gminie Sulechów sukcesywnie prowadzona jest i planowana termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, a na budynku basenu zastosowano urządzenia do pozyskiwania energii z odnawialnych źródeł. W PWSZ Sulechów działa Centrum Energetyki Odnawialnej. W gminie Czerwieńsk w 2013 roku zrealizowano inwestycję dotyczącą modernizacji szkoły, planowana jest termomodernizacja 10 budynków użyteczności publicznej oraz montaż ogniw fotowoltaicznych w 4 budynkach szkół i hali sportowej „Lubuszanka”. W gminie Świdnica realizowano inwestycje dotyczące modernizacji oświetlenia drogowego, w realizacji są inwestycje związane z termomodernizacją obiektów oświatowych i budynku administracyjnego oraz innych budynków użyteczności publicznej. W kolejnych latach planuje się instalację paneli fotowoltaicznych na budynkach publicznych, obecnie trwają procedury związane z udostępnieniem terenów gminnych pod budowę farmy fotowoltaicznej. W Zaborze wybudowano kotłownię na biomasę, w której wytwarzana jest energia ciepła zasilająca kilka obiektów użyteczności publicznej i mieszkalnych budynków wielorodzinnych. W gminie Zielona Góra modernizowany jest obiekt sportowy w Łężycy, w którym zamontowane zostaną pompy ciepła. Planowana jest termomodernizacja 4 budynków użyteczności publicznej i modernizacja istniejącego oświetlenia drogowego. Miasto Zielona Góra przystępuje do termomodernizacji obiektów szkolnych „Budowlanki”.

Według różnych szacunków, duże oszczędności energii w miastach, między 20% a 50%, zapewnia wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne (żarówki LED)³⁵. Na obszarze MOF ZG działania takie podjęły jedynie gminy Świdnica i Sulechów.

³⁵ European PPP Expertise Centre: www.eib.org/epec/ee/documents/pl_street_lighting_2013.pdf

Bezpieczeństwo energetyczne, minimalizowanie negatywnego oddziaływania na środowisko (w tym zwiększanie udziału odnawialnych źródeł energii) i podejmowanie działań na rzecz efektywności energetycznej, czyli m.in. ograniczanie strat energii, stały się ważnymi wyzwaniami w polityce rozwoju i wymagają podjęcia intensywnych działań na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry. Przejście największego w MOF ZG wytwórcy energii cieplnej – Elektrociepłowni „Zielona Góra” z węgla na gaz stawia miasto wśród wiodących w Polsce. Mimo podejmowanych w całym obszarze funkcjonalnym innych działań na rzecz ograniczenia niskiej emisji, termomodernizacji budynków i zwiększenia wykorzystania OZE, potrzeby w tym zakresie są jeszcze bardzo duże. Ich szczegółowa diagnoza wymaga opracowania przez gminy Planu gospodarki niskoemisyjnej³⁶.

IV.7. Usługi publiczne o charakterze społecznym

Do podstawowych usług o charakterze społecznym można zaliczyć edukację i wychowanie przedszkolne, ochronę zdrowia, kulturę, sport i rekreację, pomoc społeczną, mieszkalnictwo.

Edukacja, wychowanie przedszkolne i opieka nad dziećmi najmłodszymi

Powszechność nauczania w danej gminie obrazuje współczynnik skolaryzacji brutto³⁷. Biorąc pod uwagę poziom edukacji podstawowej w roku 2012 (por. wykres nr 9), najwięcej dzieci uczęszcza do szkół w mieście Zielona Góra (powyżej średniej dla regionu) oraz Sulechowie (wartości zbliżone do średniej wojewódzkiej). Najniższe wyniki występują w gminie Świdnica i gminie wiejskiej Zielona Góra, co wynika w dużej mierze z realizacji obowiązku szkolnego przez dzieci z tych gmin w innych gminach, szczególnie w mieście Zielona Góra³⁸.

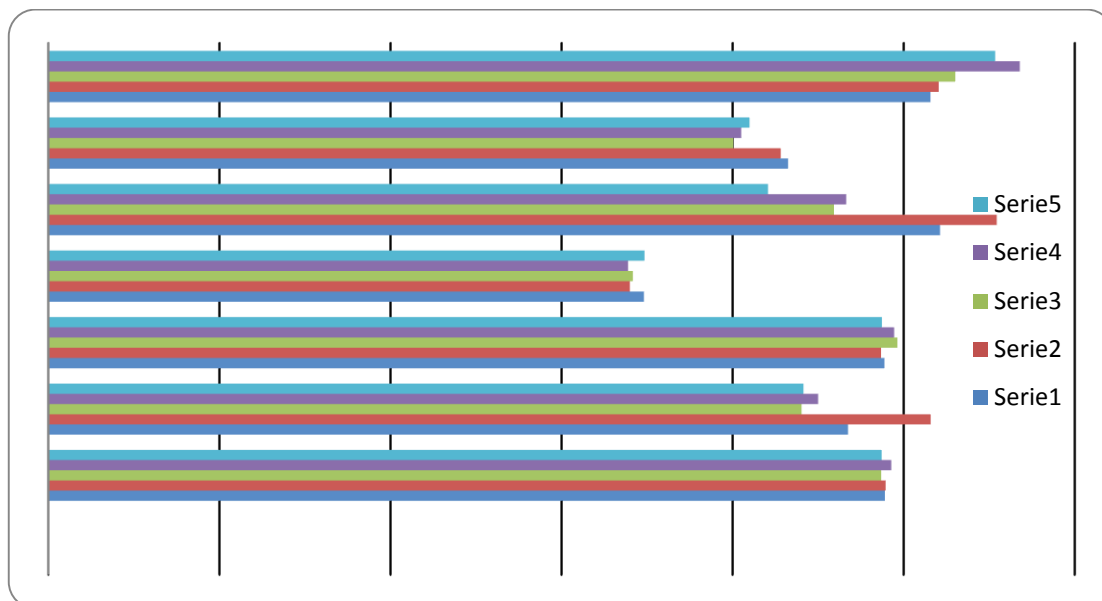
³⁶ Miasto Zielona Góra złożyło wniosek do Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska o dofinansowanie sporządzenia takiego dokumentu.

³⁷ Definicja GUS: Relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Współczynnik skolaryzacji brutto np. dla poziomu szkoły podstawowej wyliczamy dzieląc liczbę wszystkich uczniów szkół podstawowych bez względu na wiek na początku danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 7-12 lat (wiek przypisany do tego poziomu) według stanu w dniu 31 XII tego samego roku; wynik podajemy w ujęciu procentowym.

³⁸ Szczegółowe analizy dojazdu dzieci do szkół ze strefy zewnętrznej MOF ZG do rdzenia przedstawiono m.in. w opracowaniach: M.Nowicki, M.Balak-Hryńkiewicz, Analiza zasięgu obszaru funkcjonalnego..., op. cit. oraz K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

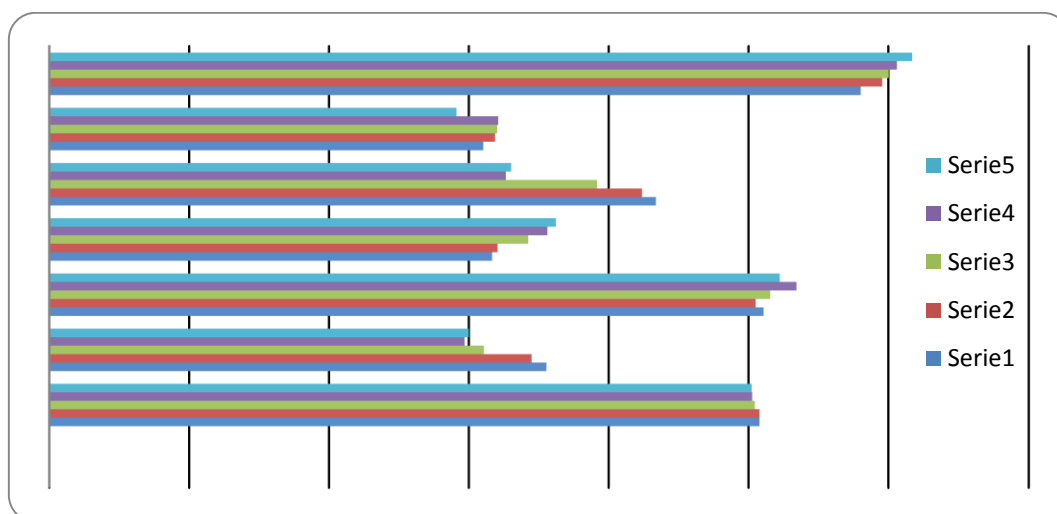

Wykres 9. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych, w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wykres 10. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach gimnazjalnych, w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W jeszcze większym zakresie realizacja obowiązku szkolnego gimnazjalnego przez dzieci z gmin: Czerwieńsk, Świdnica, Zabór i gmina wiejska Zielona Góra w innych gminach, odbywa się na poziomie gimnazjalnym (por. wykres nr 10), przy czym warto zauważyć, że w Czerwieńsku, Świdnicy i Zaborze na koniec 2012 r. funkcjonowało jedno gimnazjum w gminie, w gminie wiejskiej Zielona Góra 2, w gminie Sulechów 3, a mieście Zielona Góra 12.

Z analizy zasobów społecznych obszaru MOF ZG wynika, że wśród szkół podstawowych na terenie obszaru funkcjonalnego dominują placówki publiczne. Szkoły niepubliczne działają jedynie w Zielonej Górze, Zaborze i Czerwieńsku, kształcąc niewielką liczbę uczniów. Ponadto sieć szkół

podstawowych na analizowanym obszarze jest rzadsza niż średnia dla całego kraju. Liczba szkół od pięciu lat pozostaje niezmienną. W większości gmin (poza gminą miejską i wiejską Zieloną Górą) odnotowuje się natomiast spadek liczby oddziałów w placówkach szkolnych, co wynika z uwarunkowań demograficznych.

Sieć edukacji gimnazjalnej na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry ma publiczny charakter, funkcjonują jedynie trzy placówki o charakterze niepublicznym. W ciągu pięciu lat zmniejszeniu uległa liczba uczniów i oddziałów w gimnazjach (poza gminą Zabór). Największy spadek liczby oddziałów szkolnych odnotować można w Zielonej Górze i Sulechowie. W Zielonej Górze likwidacja oddziałów miała związek z likwidacją placówek szkolnych – w roku 2008 było 18 gimnazjów, w roku 2012 pozostało 16.

Poziom jakościowy nauczania na poziomie podstawowym i gimnazjalnym w danej gminie obrazują wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej i egzaminu gimnazjalnego (por. tabela nr 15). Średnie wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej w gminach obszaru MOF ZG wskazują, że poza gminą Zabór, wyniki w roku 2013 nie odstawały znacząco od średniej dla województwa lubuskiego, a w mieście Zielona Góra je przewyższały. Średnie wyniki procentowe egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej wskazują na dobre przygotowanie uczniów z Czerwieńska i słabsze gimnazjalistów z Zaboru. Uczniowie z tej gminy wypadli także słabo w zakresie przedmiotów przyrodniczych i matematycznych w porównaniu do średniej regionalnej. W części matematycznej najlepiej wypadli uczniowie ze Świdnicy.

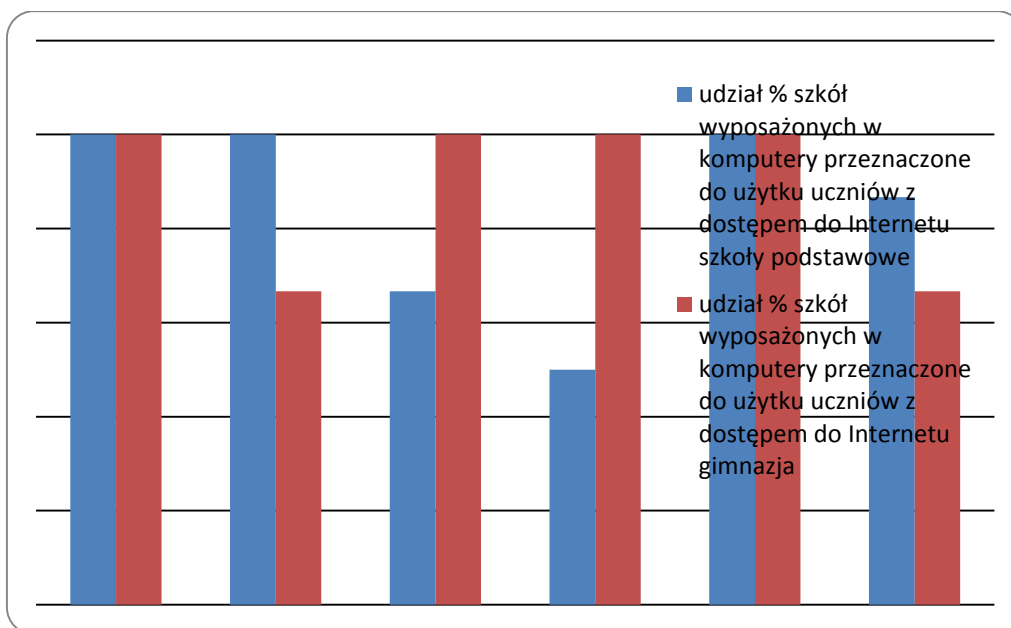
Tabela 15. Średnie wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej i egzaminu gimnazjalnego w roku 2013

Jednostka terytorialna	Średnie wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej (w punktach*)	Średnie wyniki % egzaminu gimnazjalnego			
		Historia, wos	Język polski	Przedmioty przyrodnicze	Matematyka
Lubuskie	23,98	56,24	59,92	57,81	46,72
Czerwieńsk	23,27	63,02	64,96	60,71	50,08
Sulechów	22,98	61,86	61,84	60,26	50,88
Świdnica	22,82	55,58	63,65	61,40	65,71
Zabór	16,03	50,03	51,72	48,81	34,75
Zielona Góra (GW)	24,10	54,63	57,20	52,78	42,12
Zielona Góra (GM)	26,78	60,41	64,06	62,16	53,61

*Łączna maksymalna ilość punktów wynosi 40.

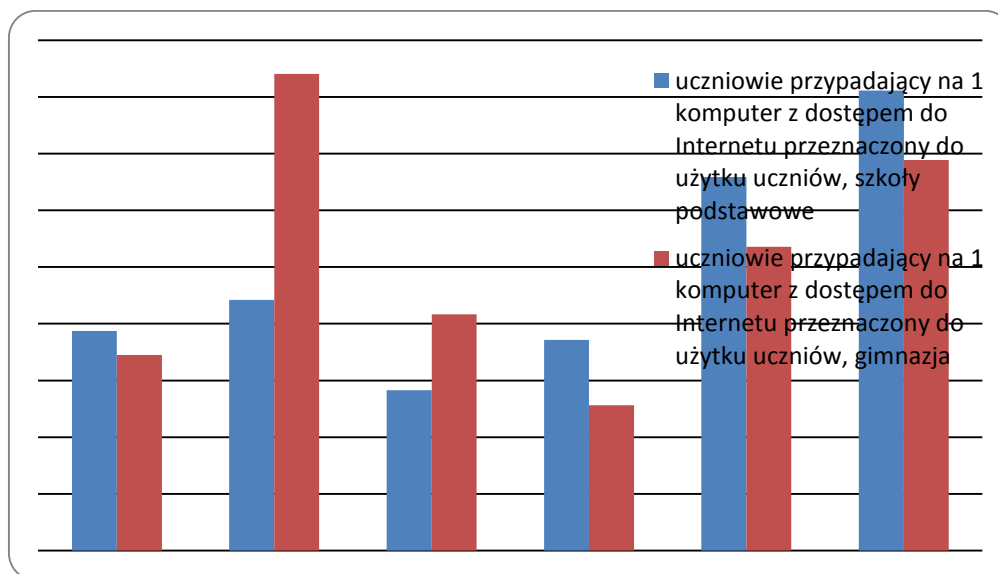
Źródło: Opracowano na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu, www.oke.poznan.pl.

Wykres 11. Odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów, z dostępem do Internetu, w szkołach podstawowych i gimnazjach, w roku 2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wykres 12. Ilość uczniów przypadająca na 1 komputer przeznaczony do użytku uczniów, z dostępem do Internetu, w szkołach podstawowych i gimnazjach, w roku 2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Stopień wyposażenia szkół w komputery przeznaczone do użytku uczniów, z dostępem do internetu w szkołach podstawowych i gimnazjach w roku 2012 wskazuje, że najlepiej pod tym względem wypada Czerwieńsk i gmina wiejska Zielona Góra (por. wykres nr 11 i 12). Najmniej uczniów, którzy korzystają z jednego komputera jest w gminie Zabór i Świdnica.

Obok informatyzacji niezwykle ważny jest dostęp do zajęć pozalekcyjnych, wzmacniających rozwój i zainteresowania ucznia. Najwięcej różnorodnych zajęć oferowanych w formach szkolnych i pozaszkolnych występuje w mieście Zielona Góra.

Nauczanie na etapie średnim koncentruje się w mieście rdzeniu oraz w mniejszym zakresie w Sulechowie i Czerwieńsku. W mieście Zielona Góra funkcjonuje 5 liceów ogólnokształcących, zespół szkół budowlanych, zespół szkół ekologicznych, zespół szkół ekonomicznych, zespół szkół elektronicznych i samochodowych, zespół szkół ogólnokształcących i sportowych, zespół szkół technicznych. Na obszarze gmin MOF ZG placówki edukacyjne szkolnictwa ponadgimnazjalnego funkcjonują w Czerwieńsku (liceum ogólnokształcące), w Sulechowie (liceum ogólnokształcące, zespół szkół ponadgimnazjalnych, placówka specjalna), w Zaborze (placówki kształcenia specjalnego).

Szczegółowe badanie stanu szkolnictwa średniego przeprowadzone w ramach analizy zasobów społecznych MOF ZG wskazuje na kilka istotnych elementów.

W zakresie nauczania na zasadniczym poziomie zawodowym, zauważyć można tendencję malejącą wśród młodzieży i rosnącą wśród osób dorosłych. W roku 2013/2014 edukowano w 16 zawodach w Zielonej Górze i 4 w Sulechowie. Oferta jest dość zróżnicowana, a szkoły zawodowe w Zielonej Górze starają się nie powielać swojej oferty, czyniąc ją bardziej konkurencyjną i komplementarną.

Średnie kształcenie zawodowe techniczne odbywa się głównie w Zielonej Górze. W ciągu ostatnich lat liczba uczniów w tego typu szkołach zmalała, co przełożyło się na mniejszą liczbę oddziałów szkolnych. Zielonogórskie technika oferuje kształcenie na blisko 40 kierunkach, w Sulechowie na siedmiu.

W Sulechowie i Zielonej Górze w latach 2008-2012 obserwować można spadek liczby oddziałów licealnych powiązany ze zmniejszającą się liczbą uczniów. W Czerwieńsku natomiast proces przebiegał odwrotnie, zanotowano prawie dwukrotnie większą liczbę uczniów, co przełożyło się na wzrost liczby oddziałów licealnych.

Sytuacja demograficzna powoduje likwidowanie części oddziałów szkolnych w większości typów szkół średnich. Jednak należałoby rozważyć możliwość zmniejszania liczebności klas, kosztem likwidacji oddziałów, co pozytywniej wpłynęłoby na jakość nauczania.

Szkoły policealne (łącznie z pomaturalnymi i ponadgimnazjalnymi) funkcjonujące na obszarze MOF ZG mają głównie charakter niepubliczny i funkcjonują jedynie na obszarze Zielonej Góry. Ich liczba jest stosunkowo duża, w zajęciach uczestniczy blisko 3000 słuchaczy, przede wszystkim osób dorosłych, chcących się przekwalifikować, bądź podnieść swoje kwalifikacje.

Nie wszyscy uczniowie szkół przygotowujących się do matury, przystępują do tego egzaminu (por. dane zawarte w tabeli nr 16). Analizy wyników matur z 2012 roku przeprowadzone dla trzech obowiązkowych przedmiotów: języka polskiego, matematyki oraz języka obcego nowożytnego (języka angielskiego oraz języka niemieckiego, z uwagi na największą popularność) wskazują, że najlepsze wyniki uzyskali maturzyści ze szkół w Zielonej Górze³⁹.

Widoczne zróżnicowanie między poziomem nauczania na obszarze MOF ZG, obrazowane wynikami egzaminów wskazuje na konieczność podejmowania działań poprawiających sytuację w obszarach osiągających gorsze wyniki, aby nie doprowadzać do sytuacji zwiększania się dystansu między placówkami, przebiegającego głównie między rdzeniem i strefą zewnętrzną.

³⁹ Por. K.Lisowski i in. Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

Tabela 16. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych w roku 2012*

Jednostka terytorialna	szkoły ponadgimnazjalne zawodowe	licea ogólnokształcące
Czerwieńsk	0,0	75,0
Sulechów	81,3	95,2
Zielona Góra (GM)	93,2	89,2

*Wskaźnik liczony jako odsetek absolwentów otrzymujących świadectwo dojrzałości do liczby absolwentów przystępujących do egzaminu. Dane z SIO, łącznie ze szkołami specjalnymi i szkołami dla dorosłych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W ramach edukacji ponadgimnazjalnej niezwykle ważnym zadaniem jest dopasowanie struktury zawodowej absolwentów do oczekiwań rynku pracy. W roku szkolnym 2011/2012 w województwie lubuskim średnie wykształcenie zawodowe (w tym policealne) uzyskało 44,2% ogółu absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, średnie ogólnokształcące 39,4%, a zasadnicze zawodowe 16,4%. Największą grupę osób bezrobotnych w okresie do 12 m-cy od dnia ukończenia nauki (stan na koniec 2012 r.) stanowiły osoby ze średnim wykształceniem ogólnokształcącym 54,4%. Osoby te, o ile nie podejmą dalszej nauki, przy rejestracji w urzędach pracy ujmowane są, zgodnie z klasyfikacją zawodów, jako bezrobotni bez zawodu. Bezrobocie wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych wyniosło 27,4%, a wśród osób, które zdobyły średnie wykształcenie zawodowe 18,2%. W zawodach, w których odnotowano najwięcej absolwentów występuje też największa liczba bezrobotnych. Te zawody to: technik ekonomista, technik informatyk, technik budownictwa, technik administracji, technik logistyk, technik mechanik, technik żywienia i gospodarstwa domowego, a także sprzedawca, kucharz małej gastronomii, fryzjer, murarz, ślusarz i cukiernik. Wśród absolwentów studiów wyższych na koniec 2012r. najwięcej bezrobotnych odnotowano wśród absolwentów posiadających zawody administracyjne, pedagogiczne i ekonomiczne⁴⁰.

W każdej z gmin obszaru MOF ZG widoczny jest wzrost liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ostatnich 5 latach (por. tabela nr 17), aczkolwiek część dzieci na obszarze MOF ZG nie uczęszcza do przedszkola. Podobnie jak w przypadku wskaźnika skolaryzacji dla szkół podstawowych i gimnazjalnych trudno wskazać, jaki faktycznie odsetek dzieci w danej gminie objętych jest wychowaniem przedszkolnym, bowiem statystyka nie obejmuje np. dzieci uczęszczających do przedszkoli w innej gminie. Przy czym, o ile liczba publicznych placówek przedszkolnych nie zmienia się dynamicznie, to jednak wzrasta liczba oddziałów przedszkolnych w samych placówkach. Funkcjonują i pojawiają się nowe instytucje niepubliczne prowadzące przedszkola. Autorzy analizy dotyczącej zasobów społecznych wskazują, że zapotrzebowanie na edukację przedszkolną nie wynika tylko z ilości dzieci, ale także wpływ na to ma sytuacja ekonomiczna mieszkańców, sieć powiązań przestrzennych z

⁴⁰ Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie lubuskim grudzień 2012, Część II. Prognostyczna. Absolwenci a popyt na pracę, Zielona Góra, sierpień 2013.

ośrodkami sąsiadującymi (lokalizacja miejsc pracy) czy też przekonanie rodziców, że przebywanie w przedszkolu ma pozytywne oddziaływanie na rozwój dziecka⁴¹.

Tabela 17. Liczba dzieci ogółem i liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, w wieku 3-5 lat w latach 2008-2012

Jednostka terytorialna	Dzieci ogółem w wieku 3 - 5 lat					Dzieci w wieku 3 - 5 lat objęte wychowaniem przedszkolnym				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
Czerwieńsk	286	288	323	349	353	150	178	205	268	268
Sulechów	724	719	780	846	940	421	475	560	649	745
Świdnica	148	166	218	226	225	62	65	51	91	90
Zabór	105	115	127	131	155	55	68	66	68	96
Zielona Góra (GW)	519	542	642	656	697	274	329	359	397	413
Zielona Góra (GM)	3011	3197	3389	3560	3765	2483	2756	2975	3269	3559

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Przeprowadzone badania i analizy wskazują, że na obszarze MOF ZG nie funkcjonuje wiele instytucji opiekuńczych dla najmłodszych (7 żłobków w roku 2012, z tego 5 w Zielonej Górze), a odsetek dzieci objętych instytucjonalnymi formami opieki jest stosunkowo niski. Zmiany prawne ułatwiające sprawowanie opieki nad najmłodszymi dziećmi oraz wydłużenie możliwości przebywania na urlopie macierzyńskim do roku czasu, spowodują zapewne dalsze zmiany w tym zakresie⁴². Poprawy systemu edukacji przedszkolnej i opieki nad najmłodszymi dziećmi upatrywać można w dalszym rozwoju niepublicznych placówek.

Ochrona zdrowia

Dostęp do usług publicznych w zakresie ochrony zdrowia jest jednym z ważniejszych dla mieszkańców w odniesieniu do jakości życia. Dane statystyczne pokazują, że najwięcej placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 10 tys. znajduje się w mieście Zielona Góra i w gminie Czerwieńsk (por. tabela nr 18). Najmniej jest ich w gminie wiejskiej Zielona Góra, jednak mieszkańcy tej gminy z uwagi na bliskość korzystają z placówek w mieście Zielona Góra.

Dostęp do odpowiedniej liczby lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej jest w regionie lubuskim zróżnicowany. Zgodnie z zarządzeniem Narodowego Funduszu Zdrowia liczba osób objętych opieką przez jednego lekarza nie powinna przekraczać 2 750 osób, podobnie na jedną pielęgniarkę. Lekarze koncentrują swoje praktyki w największych lubuskich ośrodkach miejskich, Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze. Statystycznie norma dostępu do lekarza została przekroczona w powiecie zielonogórskim ziemskim (por. tabela nr 19).

⁴¹ Por. K.Lisowski i in. Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

⁴² Por. K.Lisowski i in. Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

Tabela 18. Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 10 tys. ludności w roku 2012

Jednostka terytorialna	Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 10 tys. ludności
Czerwieńsk	7
Sulechów	3
Świdnica	3
Zabór	5
Zielona Góra (GW)	2
Zielona Góra (GM)	7

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Publiczne podmioty udzielające stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych na obszarze MOF ZG, to: Szpital Wojewódzki SP ZOZ Zielona Góra, SP ZOZ w Sulechowie, SP ZOZ Centrum Leczenia Dzieci i Młodzieży Zabór, Hospicjum im. Lady Rader of Warsaw w Zielonej Górze, SP ZOZ Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Zielonej Górze, SP ZOZ „MEDKOL” w Zielonej Górze. Ponadto, działa także 7 niepublicznych placówek w Zielonej Górze i 1 w Sulechowie⁴³.

Diagnoza służby zdrowia w województwie lubuskim⁴⁴ wskazuje na kilka istotnych problemów. Należą do nich m.in. wydłużanie się czasu oczekiwania na realizację świadczenia zdrowotnego (średni czas oczekiwania wynosił 18,91 dnia w roku 2009 i 24,47 w roku 2012), niewystarczająca liczba poradni specjalistycznych i lekarzy określonych specjalności, deficyt wyspecjalizowanej kadry medycznej i personelu medycznego, stan techniczny i sprzętowy w wielu oddziałach szpitalnych, niskie kontrakty ze strony NFZ. Badania opinii społecznej w Zielonej Górze i Sulechowie, prowadzone w ramach opracowywania strategii rozwoju tych miast potwierdziły problemy wskazane w diagnozie lubuskiej służby zdrowia, większość mieszkańców stwierdziła, że trudno jest skorzystać z porady lekarskiej⁴⁵.

Tabela 19. Liczba mieszkańców przypadających na 1 lekarza i 1 pielęgniarkę POZ w 2012 roku

Jednostka terytorialna	Liczba mieszkańców przypadających na 1 lekarza POZ	Liczba mieszkańców przypadających na 1 pielęgniarkę POZ
Województwo Lubuskie	1898,5	2059,0
Miasto Zielona Góra	1190,2	1506,6
Powiat zielonogórski	2865,5	2701,7

Źródło: Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia, projekt skierowany do konsultacji społecznych, styczeń 2014.

⁴³ Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia, projekt skierowany do konsultacji społecznych, styczeń 2014.

⁴⁴ Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia...op.cit.

⁴⁵ Strategia Rozwoju Gminy Sulechów na lata 2012-2022, Strategia Rozwoju Miasta Zielona Góra na lata 2012-2022.

Problemem w skali całego województwa lubuskiego jest także dostęp do leczenia specjalistycznego w opiece stacjonarnej i ambulatoryjnej w wielu obszarach chorobowych. Lekarzy specjalistów brakuje w dziedzinach uznanych za priorytetowe, m.in. chirurgia onkologiczna, geriatria, hematologia, medycyna pracy, patomorfologia, pediatria, psychiatria dzieci i młodzieży, radioterapia onkologiczna oraz w takich dziedzinach, jak: chirurgia szczękowa, choroby płuc, choroby wewnętrzne, choroby zakaźne, dermatologia, diabetologia, diagnostyka laboratoryjna, endokrynologia, epidemiologia, fizjoterapia, kardiologia dziecięca, mikrobiologia lekarska, neurologia, otorynolaryngologia, medycyna ratunkowa, pielęgniarstwo, periodontologia, psychiatria, transfuzjologia kliniczna. Ograniczona dostępność świadczeń występuje także m.in. w zakresie chirurgii klatki piersiowej, pediatrii i specjalistyki dziecięcej, rehabilitacji, okulistyki.

Znaczącym problemem jest dostępność usług w hospicjum oraz wspomaganie rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Istniejące hospicjum ma zbyt mało łóżek do obsługi mieszkańców miasta. Rozszerzenie jego oddziaływania na obszar funkcjonalny jest niemożliwe pomimo bardzo silnej potrzeby. Działający w Zielonej Górze ośrodek rehabilitacyjny „Promyk” świadczy usługi o dobrej jakości, ale korzystanie z nich wymaga codziennego dojeżdżania, co w przypadku osób niepełnosprawnych spoza Zielonej Góry jest uciążliwe i utrudnia bądź uniemożliwia prawidłową rehabilitację. Rozwiązaniem tego problemu może być budowa hostelu przeznaczonego dla pacjentów podlegających terapii w ośrodku.

NFZ realizuje w całym kraju, w tym na obszarze MOF ZG, różne programy profilaktyki ochrony zdrowia, ale niektóre samorządy podejmują dodatkowe działania. W gminie Świdnica realizowane są 4 własne zdrowotne programy profilaktyczne, skierowane do dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Są to: lakowanie zębów, szczepienia przeciwko wirusowi HPV, profilaktyka raka prostaty, profilaktyka chorób nowotworowych u kobiet – rak piersi (mammograf, gabinet terapeutyczny, ścisła współpraca z Amazonkami, realizacja projektu Edukacja zdrowotna – najważniejsza w profilaktyce raka piersi kobiety). Doświadczenia gminy wskazują, że programy skierowane do dzieci i kobiet cieszą się powodzeniem i przynoszą pozytywne efekty, natomiast program profilaktyki skierowany do mężczyzn ciągle jeszcze napotyka na opór grupy adresatów.

Zielonogórski projekt „Prosto do zdrowia” zrealizowany przez Zespół Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „Promyk” SP ZOZ w Zielonej Górze zajął I miejsce w plebiscycie Międzynarodowego Forum Promocji i Profilaktyki Zdrowotnej KNOW HEALTH 2013, w kategorii najlepszy projekt samorządu, podmiotu wykonującego działalność leczniczą, gdzie ocenie poddano zarówno efektywność kliniczną, ekonomiczną i organizacyjną, jak również atrakcyjność oraz zasięg i kompleksowość oddziaływania diagnostyczno-terapeutyczno-edukacyjnego.

Kultura⁴⁶

Realizacja usług publicznych o charakterze społecznym umożliwiających dostęp dóbr kultury obejmuje prowadzenie przez samorządy domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic. Dane GUS za rok 2012 wskazują (por. tabela nr 20), że szczególnie prężnie ośrodki te działają w Sulechowie i mieście Zielona Góra.

Przy Sulechowskim Domu Kultury działa m.in. Chór Cantabile i Orkiestra Dęta. Zielonogórski Ośrodek Kultury z siedzibą w amfiteatrze im. Anny German prowadzi takie akcje artystyczne jak Lato Muz Wszelakich, Ogólnopolski Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej FUMA, a także różne imprezy artystyczne poświęcone twórczości Anny German. Działalność kulturalną prowadzą też Regionalne Centrum Animacji Kultury, Spółdzielczy Dom Kultury "Novita", Młodzieżowe Centrum Kultury i Edukacji „Dom Harcerza”. W Świdnicy w Zborze Letnickim odbywa się Międzynarodowy Festiwal Kina Autorskiego Quest Europe, którego gmina Świdnica jest współorganizatorem oraz odbywają się koncerty w ramach festiwalu Muzyka w Raju – Przedsionek Raju. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Czerwieńsku wyróżnia współpraca w ramach wymiany kulturalnej z zaprzyjaźnionymi gminami niemieckimi, w szczególności z gminą Drebkau.

Tabela 20. Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic oraz odbywających się imprez w roku 2012

Jednostka terytorialna*	Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic	Imprezy
Czerwieńsk	1	34
Sulechów	1	375
Świdnica	1	20
Zielona Góra (GM)	3	261

* Brak danych dla Zaboru i gminy wiejskiej Zielona Góra.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mieszkańcy obszaru MOF ZG mają dostęp do czterech muzeów, posiadających zróżnicowaną ofertę wystawienniczą. Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze prowadzi takie stałe ekspozycje jak np.: Muzeum Wina, Muzeum Dawnych Tortur, Muzeum Zielonej Góry, galeria książąt piastowskich oraz wiele wystaw czasowych, a także prowadzi program edukacyjny, badawczy i wydawniczy związany m.in. z dziejami regionu⁴⁷. W Muzeum Etnograficznym w Ochli na obszarze 13 ha zgromadzono i objęto ochroną ponad 60 zabytkowych obiektów architektury wiejskiej oraz ich wyposażenia. Muzeum posiada w zbiorach bogatą kolekcję współczesnej sztuki ludowej i nieprofesjonalnej oraz utrzymuje szerokie kontakty z twórcami działającymi w regionie. Placówka organizuje szereg imprez promujących tradycje ludowe oraz prowadzi działalność edukacyjną w tym zakresie⁴⁸. Lubuskie Muzeum Wojskowe w Drzonowie posiada wystawę w zabytkowym pałacu oraz w plenerze, gdzie można zobaczyć ponad 100 eksponatów, związanych m.in. z lotnictwem wojskowym i sprzętem ciężkim⁴⁹. Eksponowane są one w Parku Krajobrazowym, w którym znajdują się także 32 pomniki przyrody. Muzeum

⁴⁶ Informacje o zasobach dziedzictwa kulturowego znajdują się w dalszej części opracowania.

⁴⁷ Strona internetowa www.mzl.zgora.pl

⁴⁸ Strona internetowa www.muzeumochla.pl

⁴⁹ Strona internetowa: lmm.ezg.pl

Archeologiczne Śródkowego Nadodrza w Świdnicy, w zabytkowym pałacu prezentuje stałe ekspozycje dotyczące wczesnej historii regionu lubuskiego, m.in. epoki kamienia, okresu panowania Piastów, średniowiecza. Wystawa czasowa przedstawia rezultaty przeprowadzonych badań wykopaliskowych⁵⁰. Atrakcyjne ekspozycje z zakresu historii uzbrojenia posiada Muzeum Wojskowe w Drzonowie, również położone na obszarze gminy Świdnica. Dwa ostatnie muzea pozostają w gestii Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze (powiat ziemski) i ze względu na słabą kondycję finansową Starostwa ich działalność w ostatnich latach uległa ograniczeniu.

Mieszkańcy obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry w wolnym czasie mogą także skorzystać z oferty trzech kin w Zielonej Górze, tj. jednego multipleksu (z 9 salami kinowymi, mieszczącymi jednocześnie 1300 widzów), komercyjnego kina „Nysa” (ze względów finansowych kino ograniczyło działalność do weekendów) oraz prowadzonego przez Klub Kultury Filmowej Kina „Newa” prezentującego repertuar o walorach artystycznych, polskich i europejskich produkcji. To ostatnie działa w trudnych warunkach lokalowych, wyposażone jest w stare i zdewastowane fotele i posługuje się przestarzałym sprzętem projekcyjnym.

Lubuski Teatr im. L. Kruczkowskiego w Zielonej Górze jest placówką podlegającą samorządowi województwa. Teatr prowadzi własny, zróżnicowany repertuar dla dzieci, młodzieży i dorosłych oraz odbywają się na jego scenach spektakle gościnne z całej Polski. Dużą popularnością cieszą się winobraniowe spotkania teatralne.

Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Zielonogórskiej, również jednostka podlegająca samorządowi województwa, działa ponad pół wieku. Rocznie daje 80 - 90 koncertów: symfonicznych, oratoryjnych, operowych, popularnych (w tym również edukacyjnych dla dzieci i młodzieży), a także uświetniających ważne wydarzenia i jubileusze⁵¹. Filharmonia Zielonogórska jest organizatorem corocznych festiwali: Dni muzyki nad Odrą, Festiwalu Smyczkowego „Mistrzowie polskiej wiolinistyki”, Międzynarodowego Festiwalu Organowego oraz Dni muzyki wokalne. W swym dorobku artystycznym posiada nagrania płytowe. W 2004 roku powstała sala koncertowa: Międzynarodowe Centrum Muzyczne „Wschód-Zachód”.

Ofertę kulturalną MOF ZG poszerzają galerie sztuki, m.in. Biuro Wystaw Artystycznych w Zielonej Górze – galeria sztuki współczesnej, galeria sztuki „U JADŹKI”, Galeria PRO ARTE, Galeria Sztuki Jadwiga Bocho-Kokot, Galeria Stara Winiarnia, Galeria 24. Salon Sztuki pod Patronatem Rady Miejskiej w Sulechowie. Duży wkład w kulturalny rozwój Zielonej Góry i całego regionu wnieśli artyści ze Związku Polskich Artystów Plastyków, a od kilku lat w tzw. Zaułku Artystów przy ul. Fabrycznej działa Fundacja Salony.

Wśród istotnych wydarzeń kulturowych należy wyróżnić także szereg cyklicznych imprez artystycznych, m.in. Międzynarodowe Spotkania Muzyczne „Wschód-Zachód”, Festiwal Piosenki Rosyjskiej, Międzynarodowy Festiwal Folkloru, Festiwal Muzyki Fryderyka Chopina w Sulechowie, Festiwal Kina Autorskiego Quest Europe. Zielona Góra znana jest w Polsce jako „zagłębie kabaretowe”.

⁵⁰ Strona internetowa: www.muzeum-swidnica.org

⁵¹ Strona internetowa: www.filharmoniazg.pl

Ważnym elementem dostępu do kultury jest funkcjonowanie bibliotek publicznych. W Zielonej Górze działa największa w województwie placówka, tj. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna (WIMBP) im. C. Norwida, posiadająca liczne filie na terenie miasta. W ramach WIMBP prowadzone jest m.in. Muzeum Książki Środkowego Nadodrza, Galeria Polskiej Ilustracji Książkowej, mediateka. Dane statystyczne pokazują, że najwięcej osób na 1 bibliotekę przypada w Zielonej Górze, najwięcej czytelników jest w Zielonej Górze, ale najwięcej książek w przeliczeniu na 1 osobę wypożyczanych jest w Świdnicy (por. tabela nr 21).

Tabela 21. Wskaźniki dotyczące bibliotek publicznych w roku 2012

Jednostka terytorialna	Ludność na 1 placówkę biblioteczną	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach
Czerwieńsk	1663	143	16,1
Sulechów	3344	193	19,9
Świdnica	3154	64	23,2
Zabór	987	105	13,0
Zielona Góra (GW)	2133	90	21,6
Zielona Góra (GM)	9919	207	16,0

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Badania opinii społecznej w Zielonej Górze i Sulechowie, prowadzone w ramach opracowywania strategii rozwoju tych miast pokazały, że mieszkańcy młodzi i z wyższym wykształceniem w dużej mierze oceniają, że miasto nie udostępnia interesującej oferty kulturalnej. Lepiej oceniają ofertę kulturalną osoby z wykształceniem średnim i w średnim wieku⁵². Instytucje kultury znajdujące się w Zielonej Górze wykształciły sobie „swoją publiczność” i od dłuższego czasu nie poszerzają swojego zakresu oddziaływania. Wyraźnie widoczna jest różnica w dostępności do usług w zakresie kultury pomiędzy, w pierwszym rzędzie Zieloną Górą, a następnie Sulechowem a pozostałymi gminami obszaru funkcjonalnego. Oddziaływanie wielu instytucji zlokalizowanych w Zielonej Górze ogranicza się wyłącznie do obszaru rdzenia. Brak jest nawyków współdziałania pomiędzy instytucjami kultury. Przedstawiony powyżej potencjał można jeszcze poszerzyć o powiązany z tą sferą działalności dobrze oceniany przez ekspertów Wydział Artystyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego kształtujący zarówno w dziedzinie muzyki rozrywkowej(jazz), jak i malarstwa.

⁵² Strategia Rozwoju Gminy Sulechów na lata 2012-2022, Strategia Rozwoju Miasta Zielona Góra na lata 2012-2022.

Sport i rekreacja

Baza sportowo-rekreacyjna na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry obejmuje szereg obiektów, umożliwiających kontakt z różnymi dyscyplinami sportu.

W mieście Zielona Góra funkcjonuje Centrum Rekreacyjno-Sportowe prowadzone przez MOSiR Zielona Góra, gdzie można skorzystać z oferty parku wodnego. Znajduje się tu także największa w regionie lubuskim hala sportowo-widowiskowa, na 5 tys. widzów. W mieście funkcjonują 3 stadiony, w tym stadion żużlowy. Wśród dyscyplin sportowych odnoszących największe sukcesy i cieszących się dużą popularnością wśród mieszkańców należy wyróżnić właśnie ekstraklasowy Zielonogórski Klub Żużlowy („Falubaz”) i koszykarski zespół Stelmet Zielona Góra („Zastal”). Z innych dyscyplin sukcesy odnoszą m.in. strzelcy z Gwardii Zielona Góra, pływacy, akrobaci, snookerzyści i pięciobojsi.

Rozbudowaną bazą sportowo-rekreacyjną dysponuje Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji w Drzonkowie, w gminie wiejskiej Zielona Góra. WOSiR Drzonków posiada uznaną markę jako ośrodek pięcioboju nowoczesnego, można tu trenować w takich dyscyplinach jak: pływanie, strzelanie, jazda konna, szermierka oraz tenis ziemny i stołowy. Ośrodek świadczy także usługi hotelowe i rehabilitacyjne oraz posiada ofertę rekreacyjną i organizacji targów. W WOSiR odbywają się zawody rangi krajowej i międzynarodowej.

W Przylepie, w gminie wiejskiej w Zielonej Górze funkcjonuje Aeroklub Ziemi Lubuskiej, w którym działają sekcje: szybowcowa, balonowa, spadochroniarska, motolotniarska, modelarska oraz grupa akrobacyjna „Żelazny”⁵³.

Tabela 22. Kluby i sekcje sportowe, członkowie i ćwiczący w roku 2012

Jednostka terytorialna	Kluby	Członkowie	Ćwiczący ogółem	Sekcje sportowe
Czerwieńsk	6	160	208	7
Sulechów	14	822	833	26
Świdnica	3	123	114	3
Zabór	1	23	23	1
Zielona Góra (GW)	9	315	373	17
Zielona Góra (GM)	55	4179	4243	88

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Ponadto na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry można skorzystać z oferty: basenu miejskiego w Sulechowie, hali sportowej „Lubuszanka” w Czerwieńsku i „Świdniczanka” w Świdnicy, boisk „Orlik”, kąpieliska Ochla z boiskami do piłki siatkowej, kręgielni, klubów snookerowych, skateparków, sali akrobatycznej, sali do squash, kortów tenisowych, lądowiska w Grabowcu, stoku narciarskiego z torem saneczkowym, quadowiska, toru do crossu, itd.

Ogółem na obszarze MOF ZG w 2012 roku działało łącznie 88 klubów sportowych, a do wyboru było 142 sekcje (por. tabela nr 22). Ofertę uprawiania sportu w formach zorganizowanych można zatem uznać za zróżnicowaną. Do najchętniej uprawianych dyscyplin sportowych należą: piłka nożna, pływanie, strzelectwo, piłka ręczna, siatkówka, tenis, jeździectwo, sztuki walki, kolarstwo.

⁵³ Strona internetowa Aeroklubu Ziemi Lubuskiej, www.azl.pl/start.html

Dostęp do usług publicznych związanych ze sportem i rekreacją uzupełniony jest przez usługi rynkowe. Szczególnie w mieście Zielona Góra działa wiele klubów fitness oraz innych inicjatyw związanych z możliwością uprawiania sportu i podejmowania działań rekreacyjnych.

Możliwości rekreacyjne w oparciu o walory przyrodnicze przedstawione są w dalszej części opracowania.

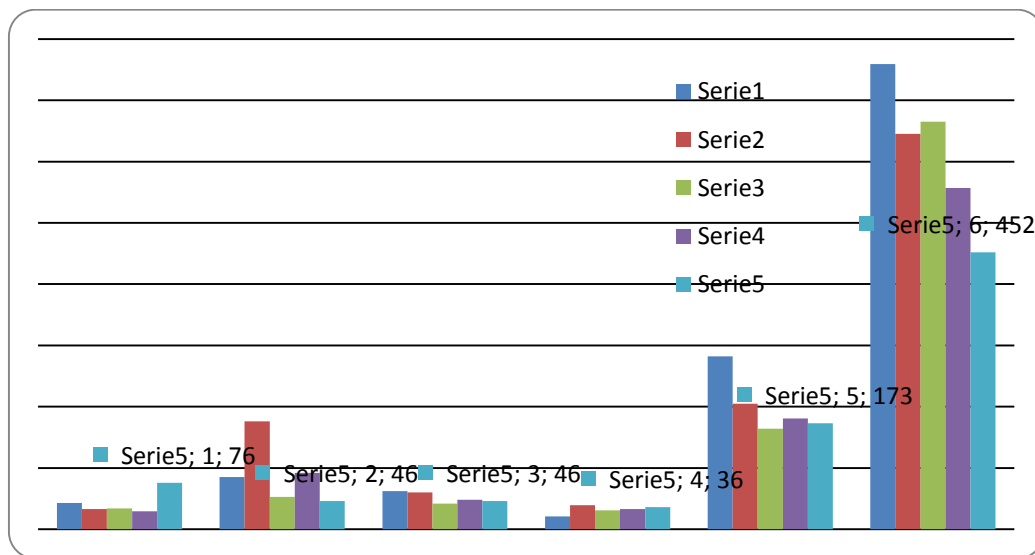
Mieszkalnictwo

Zasoby mieszkaniowe w gminach MOF ZG stanowią budynki indywidualne, budynki wielorodzinne oraz komunalne. W Zielonej Górze najwięcej mieszkańców mieszka w budynkach spółdzielni mieszkaniowych i KTBS. Najstarsza i największa spółdzielnia – Zielonogórska Spółdzielnia Mieszkaniowa, dysponuje zasobem ponad 14 tys. lokali mieszkalnych, w których zamieszkuje 30 tys. osób⁵⁴. W pozostałych gminach obszaru funkcjonalnego dominuje budownictwo indywidualne.

W gminach obszaru MOF ZG na 1 mieszkanie w roku 2012 przypadało ok. 3 osoby, a w mieście Zielona Góra ok. 2,5 osoby. Największa powierzchnia użytkowa mieszkania w przeliczeniu na 1 osobę występuje w gminie Zielona Góra - nieco powyżej 36m², w Świdnicy 32 m², Zaborze ok. 31m². W Sulechowie, Czerwieńsku i mieście Zielona Góra ok. 25-26m².

Za wyjątkiem gminy Czerwieńsk i Zabór, w pozostałych gminach obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry widoczny jest spadek liczby mieszkań oddanych do użytkowania w roku 2012 w porównaniu do lat poprzednich (por. wykres nr 13). Wysoki spadek wskaźnika w roku 2012 w porównaniu do roku 2008 widoczny jest przede wszystkim w mieście Zielona Góra. Wydaje się, że sytuacja miała charakter przejściowy i wiązała się ze spowolnieniem gospodarczym oraz zastojem na rynku nieruchomości.

Wykres 13. Mieszkania oddane do użytkowania w latach 2008-2012

Dane liczbowe na wykresie wskazują dokładną liczbę mieszkań oddanych do użytkowania w roku 2012.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

⁵⁴ Biuletyn ZSM, Nr 1/2012.

Ważną rolę w polityce gmin odgrywa zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych osób, którzy wymagają pomocy w tym zakresie. Na koniec roku 2013 gmina Czerwieńsk posiadała 17 lokali socjalnych i 133 lokale komunalne. Zasoby te nie zaspokajają potrzeb mieszkańców. Około 120 rodzin czeka na przydzielenie mieszkania z gminnego zasobu. Lista rodzin zakwalifikowanych do najmu lokalu z mieszkaniowego zasobu gminy Sulechów wynosi 116, w tym 67 do lokalu socjalnego. Na koniec roku 2013 w posiadaniu gminy było 217 lokali komunalnych, w tym 111 socjalnych. Gminie Świdnica, dla zaspokojenia bieżących potrzeb, brakuje 37 mieszkań. Stan na koniec roku 2013 obejmował 27 lokali komunalnych i 1 lokal socjalny. W Zaborze, według danych gminy na koniec roku 2013 było 8 lokali mieszkalnych i 16 lokali socjalnych. Gmina Zielona Góra posiada łącznie 81 lokali, w tym 9 lokali socjalnych, które w pełni nie zaspakajają rzeczywistego zapotrzebowania na lokale socjalne.

Tabela 23. Zasoby mieszkaniowe komunalne w gminach

Jednostka terytorialna	Mieszkania komunalne ogółem		Mieszkania socjalne	
	2009	2013*	2009	2013*
Czerwieńsk	171	133	17	17
Sulechów	752	217	161	111
Świdnica	31	27	1	1
Zabór	26	24	16	16
Zielona Góra (GW)	143	81	3	9
Zielona Góra (GM)	5105	bd	428	bd

*dane za rok pochodzą z informacji gmin

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i informacji z gmin.

Liczba mieszkań komunalnych w gminach MOF ZG jest oczywiście zależna od liczby ludności w poszczególnych gminach. Warto jednak zauważyć wysoki udział mieszkań socjalnych w liczbie mieszkań komunalnych ogółem w gminie Zabór i odwrotną sytuację w gminach Świdnica i gminie wiejskiej Zielona Góra (por. tabela nr 23). Według danych BDL GUS oddanie nowych mieszkań komunalnych do użytkowania w ostatnich latach miało miejsce w gminie Sulechów i gminie wiejskiej Zielona Góra.

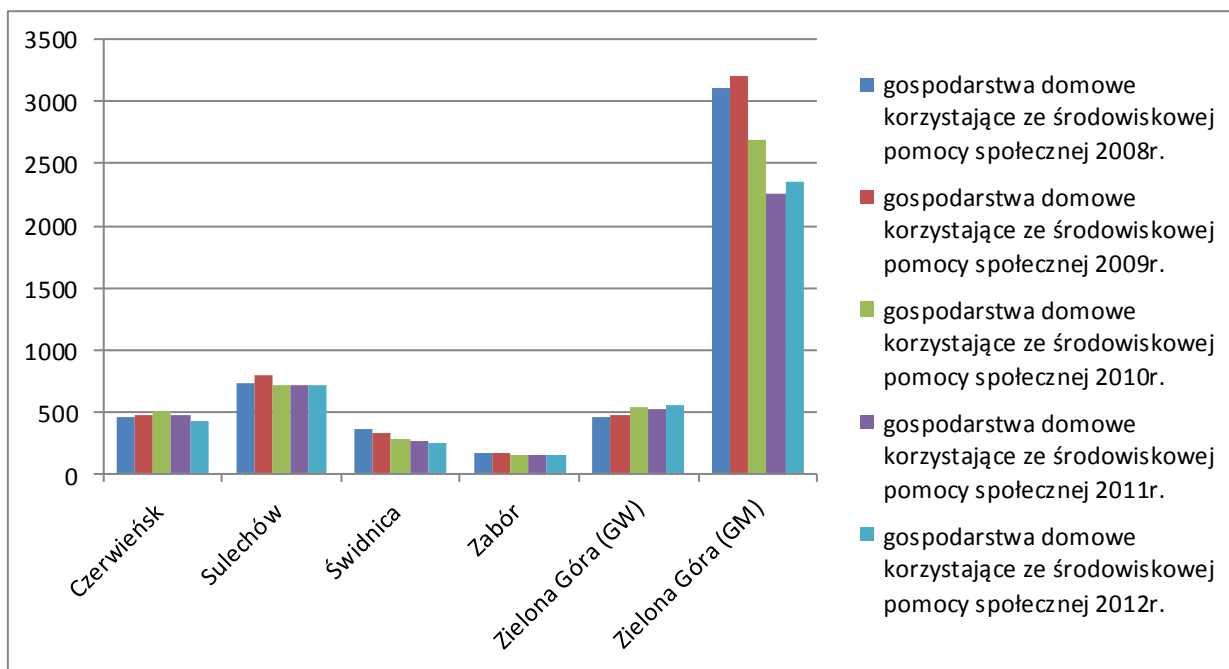
Pomoc społeczna

Analiza danych BDL GUS wskazuje, że w latach 2008-2012 nastąpił spadek liczby gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną w gminie miejskiej Zielona Góra oraz w gminie Świdnica. W gminie wiejskiej Zielona Góra nastąpił nieznaczny wzrost w tym zakresie, natomiast w gminie Czerwieńsk, Sulechów i Zabór sytuacja była w zasadzie na podobnym poziomie (por. wykres nr 14). Biorąc jednak pod uwagę odsetek osób objętych pomocą społeczną w populacji mieszkańców jest on najwyższy w gminie wiejskiej Świdnica (16,1% w 2010 roku – 10,3% w 2012 roku) oraz w gminie Czerwieńsk (15,0% w 2010 roku – 11,6% w 2012 roku), a najniższy w mieście Zielona Góra⁵⁵.

⁵⁵ Por.K.Lisowski i in. Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

Diagnoza systemu pomocy społecznej w Zielonej Górze wskazuje, że w latach 2009-2011 głównymi przyczynami ubiegania się o pomoc społeczną było ubóstwo i bezrobocie, jak również bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstw domowych, ponadto m.in. potrzeba ochrony macierzyństwa, alkoholizm, bezdomność, narkomania, trudności w przystosowaniu się po zwolnieniu z zakładu karnego⁵⁶. Przeprowadzona analiza zasobów społecznych wskazuje, że czynniki te powtarzają się w każdej z gmin obszaru MOF ZG ponadto współwystępują ze sobą i wzajemnie się wzmacniają.

Wykres 14. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2008-2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Grupy te można uznać za wykluczone społecznie. Wykluczenie społeczne jest zjawiskiem wielowymiarowym i w praktyce oznacza niemożność uczestnictwa w życiu gospodarczym, politycznym, kulturowym, w wyniku braku dostępu do zasobów, dóbr i instytucji, ograniczenia praw społecznych oraz deprywacji potrzeb⁵⁷. Wykluczenie spowodowane jest często przyczynami leżącymi poza kontrolą jednostki.

W przeprowadzonej analizie zasobów społecznych MOF ZG dokonano badania zjawiska wykluczenia społecznego w czterech wariantach, jako wykluczenie materialne, fizyczne, strukturalne i normatywne⁵⁸.

Wykluczenie materialne, wynika głównie z ubóstwa i bezrobocia. Dotyczy względnie stałej liczby mieszkańców obszaru funkcjonalnego miasta i może sugerować utrwalającą się bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego oraz w wypełnianiu innych ról społecznych. Ponadto, widać narastający problem bezdomności, w tym na obszarach wiejskich.

⁵⁶ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Mieście Zielona Góra.

⁵⁷ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, czerwiec 2013 r.

⁵⁸ Por. K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych..., op. cit.

Wykluczenie fizyczne wynika m.in. z niepełnosprawności i wieku podeszłego. Pod względem liczebności jest to szeroki problem i wykazuje tendencje wzrostowe. Wśród osób niepełnosprawnych problemem w reintegracji społecznej jest m.in. dostęp do edukacji, szczególnie zawodowej, wąska oferta kształcenia i brak systemu określania przydatności zawodowej, trudny lokalny rynek pracy. Włączenie tych grup do aktywnego funkcjonowania w społeczeństwie wymaga zapewnienia odpowiedniej infrastruktury, nowoczesnego sprzętu ułatwiającego funkcjonowanie w codziennym życiu oraz wykwalifikowanej kadry specjalistów, opiekujących się osobami z tych grup i ich rodzinami.

Z przeprowadzonych badań wśród Ośrodków Pomocy Społecznej w województwie lubuskim wynika, że wiele zadań skierowanych do osób starszych nie jest realizowanych lub jest realizowanych w sposób niewystarczający, np. działania dotyczące opieki długoterminowej i hospicyjnej, zajęcia podnoszące sprawność fizyczną, pomoc w podstawowych czynnościach życiowych, działania związane ze wsparciem psychologicznym, poczuciem bezpieczeństwa, rekreacją, rozwojem zainteresowań⁵⁹. Zachodzące zmiany demograficzne powodują konieczność podejmowania działań na rzecz nie tylko opieki osób starszych, ale także wykorzystywania ich potencjału, zachęcania do aktywności i samorealizacji. Przykładem aktywizacji osób starszych jest m.in. działalność Zielonogórskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

Wykluczenie strukturalne jest związane z niskim poziomem wykształcenia oraz zamieszkiwaniem na wsi i ma na obszarze MOF ZG kategorię potencjalnego zagrożenia. Zapobieganie pogłębieniu się zjawiska wykluczenia osób z tych grup powinno polegać m.in. na dostępności usług publicznych na miejscu lub organizacji komunikacji publicznej, umożliwiającej uzyskanie danej usługi w innej miejscowości. Z uwagi na zagrożenie bezrobociem, które jest istotnym czynnikiem ubożenia i wykluczenia społecznego, ważne jest zapewnianie odpowiedniego wykształcenia, zgodnego z wymogami rynku pracy, propagowanie mobilności zawodowej oraz ciągłego podnoszenia, jak też zmiany kwalifikacji.

Wykluczenie normatywne jest współtworzone przez konflikty z prawem i uzależnienia. Dotyka ono coraz młodszych osób, co uwiadcza się w statystykach policyjnych, które obfitują w przypadki nieletnich sprawców przestępstw (w tym przestępstw kryminalnych i narkotykowych) oraz coraz młodszych osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków. Często wiążą się one z innymi problemami, np. trudnościami w szkole, niewielkimi szansami na rynku pracy, ubóstwem itp. Ważna w tym aspekcie jest realizacja programów edukacyjnych i profilaktyczno-prewencyjnych, skierowanych nie tylko do osób uzależnionych i wchodzących w konflikty z prawem, ale także członków ich rodzin i ofiar przestępstw.

Oprócz pomocy finansowej i rzeczowej ośrodki pomocy społecznej współpracują z urzędami pracy w celu aktywizacji zawodowej osób wykluczonych poprzez podniesienie lub zmianę kwalifikacji, prace interwencyjne, roboty publiczne. Warto dodać, że rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, polegający przede wszystkim na wspieraniu gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną jest jednym z trzech głównych priorytetów zawartych w Strategii Europa 2020. Ważna jest także praca z rodziną w celu pokonania trudności, a szczególnie istotna jest praca z dziećmi, której zadaniem jest wypracowanie wśród dzieci postaw pozwalających na przezwyciężenie potencjalnego dziedziczenia losów rodziców.

⁵⁹ A.Matysiak, P. Jagasek, M. Senkowski, Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych w województwie lubuskim, Obserwatorium Integracji Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2010.

Jednym ze skuteczniejszych sposobów włączenia społecznego jest ekonomia społeczna, łącząca działalność gospodarczą i społeczną, bowiem jej celem jest m.in. pomoc osobom wykluczonym w reintegracji społecznej poprzez zaangażowanie w prowadzenie przedsięwzięć biznesowych. Dotychczasowe lubuskie doświadczenia przedsiębiorczości społecznej związane są z działalnością: spółdzielni, w tym spółdzielni socjalnych, centrów integracji społecznej (CIS), warsztatów terapii zajęciowej (WTZ), klubów integracji społecznej, organizacji pozarządowych. Jest to idea, która rozwija się w Polsce, w tym w regionie lubuskim dopiero od kilku lat⁶⁰. Działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim podejmowane są przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej. W Zielonej Górze działa Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej subregionu zielonogórskiego, oferujący m.in. wsparcie doradcze, szkoleniowe, promocyjne. Wśród przykładowych działań można wymienić realizowany w gminie Świdnica projekt „Spółdzielnia socjalna w gminie Świdnica – aktywizacja zawodowa środowisk wiejskich”.

Poziom usług publicznych na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry jest zróżnicowany. Wskazać można na dobry dostęp do edukacji, przy jednak zróżnicowanym poziomie jakościowym nauczania, w tym dostępie do zajęć pozalekcyjnych, dosyć niski odsetek dzieci uczęszczających do przedszkoli w gminach strefy zewnętrznej, słabe dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku, niezadawalającą sytuację w obszarze ochrony zdrowia, w tym ograniczony dostęp do usług medycznych i rehabilitacyjnych osób starszych, niepełnosprawnych i chorych na choroby nowotworowe oraz różnorodną ofertę kulturalną i sportowo-rekreacyjną. W przypadku tej ostatniej również widoczne są różnice w dostępie do tej oferty mieszkańców rdzenia i gmin otaczających. Bezrobocie i ubóstwo pozostają głównymi przyczynami ubiegania się o pomoc społeczną, ale w większym stopniu niż wcześniej uwidaczniają się takie przyczyny jak: alkoholizm, bezdomność, narkomania. Zróżnicowanie przyczyn wykluczenia wymaga dobrania odpowiednich instrumentów wspierających, jednak jednym z głównych pozostaje wprowadzenie na ścieżkę edukacji i aktywności zawodowej. W dalszym ciągu brakuje mieszkań komunalnych i socjalnych, aby zaspokoić potrzeby mieszkańców. Wzmacnianie jakości usług publicznych jest istotnym zadaniem w zakresie podnoszenia standardu życia mieszkańców, przy wzrastających oczekiwaniach obywateli w tym względzie. Starzenie się społeczeństwa będzie wymagać dostosowania usług publicznych do potrzeb tej grupy społecznej. Warto jednak zauważyć, że wyniki badań opublikowane na początku 2014 roku wskazały Zieloną Górę jako miasto najbardziej w Polsce (m.in. przed Warszawą, Rzeszowem, Krakowem, Poznaniem) przyjazne młodym ludziom, chcącym rozpocząć samodzielne życie. Pod uwagę brano przedsiębiorczość, możliwość zakupu lub wynajęcia mieszkania, politykę prorodziną, aktywność społeczną, kulturę, bezpieczeństwo, zdrowie, edukację⁶¹.

⁶⁰ J.Frątczak –Muller, M. Kwiatkowski, Stan i perspektywy lubuskiej ekonomii społecznej. Analiza sytuacji podmiotów ekonomii społecznej oraz współpracy międzysektorowej w zakresie rozwiązywania problemów społecznych w województwie lubuskim, Zielona Góra 2012 r.

⁶¹ Raport firmy badawczej Sedlak&Sedlak na zlecenie Gazety Wyborczej, A. Żrałko, Zielona Góra w czołówce ogólnopolskiego rankingu! Rodzice i dzieci mają szczęście, strona internetowa: zielonagora.gazeta.pl/zielonagora/1,35182,15476810,Zielona_Gora_w_czolowce_ogolnopolskiego_rankingu_.html#TRrelSS T, z dnia 19.02.2014.

IV.8. Sektor pozarządowy

Organizacje pozarządowe wypełniają szereg istotnych funkcji, uzupełniając działania władz wszystkich szczebli w zaspokajaniu potrzeb obywateli. Z danych BDL GUS wynika (por. tabela nr 24), że największy przyrost liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych w latach 2010-2012 miał miejsce w gminie Świdnica i gminie wiejskiej Zielona Góra, natomiast fundacji w mieście Zielona Góra. Liczba spółdzielni pozostaje na podobnym poziomie, jednak w mieście Zielona Góra zanotowano niewielki spadek.

Tabela 24. Podmioty III sektora wpisane do rejestru Regon w latach 2010-2012

Jednostka terytorialna	Podmioty III sektora wpisane do rejestru Regon								
	spółdzielnie			fundacje			stowarzyszenia i organizacje społeczne		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Czerwieńsk	2	2	2	0	0	0	26	27	28
Sulechów	15	15	15	2	2	2	53	59	59
Świdnica	4	4	4	2	3	3	19	23	27
Zabór	2	2	2	1	1	1	14	15	16
Zielona Góra (GW)	6	6	6	2	3	3	46	52	59
Zielona Góra (GM)	56	55	52	53	59	67	453	454	464

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 25. Zagęszczenie liczby NGO na analizowanym terenie

	Zielona Góra (GM)	Czerwieńsk	Sulechów	Świdnica	Zabór	Zielona Góra (GW)
Liczba mieszkańców	119023	9977	26755	6307	3947	19200
Liczba NGO	419	28	54	30	13	58
Wskaźnik zagęszczenia NGO	35,20328	28,06455	20,18314	47,5662	32,93641	30,20833

Źródło: K.Lisowski i in., Analiza zasobów społecznych..., op.cit.

Z przeprowadzonej analizy zasobów społecznych wynika, że największe zagęszczenie NGO na obszarze MOF ZG, czyli liczba organizacji pozarządowych na 10.000 mieszkańców, występuje w gminie Świdnica (por. dane zawarte w tabeli nr 25).

W gminie Czerwieńsk⁶² najbardziej aktywne organizacje pozarządowe działają przede wszystkim w dziedzinie wspierania i upowszechniania kultury fizycznej, sportu oraz turystyki. Znaczna część organizacji pozarządowych prowadzi również działalność na rzecz rozwoju społeczności lokalnych.

W gminie Sulechów wśród organizacji pozarządowych najbardziej aktywną grupę tworzą kluby sportowe. Wśród 21 stowarzyszeń zajmujących się kulturą fizyczną i sportem znajduje się I-ligowy zespół siatkarek i II-ligowy siatkarzy. Stowarzyszenia współpracują z gminą również w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, bezpieczeństwa publicznego, ochrony i promocji zdrowia, rozwoju społeczności lokalnej, ratownictwa i ochrony ludności, podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, działalności na rzecz osób niepełnosprawnych, działalności na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami.

Na terenie gminy Świdnica aktywnie działa około 30 organizacji pozarządowych. Są wśród nich organizacje sportowe, OSP, Klub Seniora (jedyna jeszcze nie zarejestrowana organizacja), stowarzyszenia działające na rzecz rozwoju swoich miejscowości. Funkcjonują również dwa stowarzyszenia ogólnie gminne – Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Świdnica oraz Stowarzyszenie Sołtysów Gminy Świdnica. Gmina prowadzi spotkania szkoleniowe, wspiera organizacje w pozyskiwaniu środków zewnętrznych oraz kieruje do nich wiele ze swoich działań i projektów. Realizowane zadania, na które organizacje pozyskały dofinansowanie z gminy to przede wszystkim: zawody sportowe, działalność świetlic środowiskowych oraz działalność kulturalna - spotkania związane z kultywowaniem tradycji, festiwale muzyczne i filmowe oraz koncerty.

Organizacje pozarządowe w gminie Zabór działają w obszarach rozwoju społeczności lokalnych i inicjatyw oddolnych, wędkarstwa, łowiectwa, sportu, działań na rzecz seniorów.

W gminie Zielona Góra organizacje pozarządowe najaktywniej realizują zadania dotyczące upowszechniania kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i osób dorosłych, jak też poprzez organizację imprez sportowych oraz przedsięwzięć wspomagających rozwój i proces integracji społeczności lokalnej z terenu Gminy Zielona Góra.

W mieście Zielona Góra wyróżniają się także organizacje działające na rzecz integracji osób niepełnosprawnych, kultury i sztuki, edukacji, inicjatyw obywatelskich.

Pozytywnym zjawiskiem jest rozwój sektora pozarządowego, pełniącego rolę uzupełniającą w stosunku do działań władz publicznych. Na uwagę zasługuje rozwój organizacji działających na rzecz społeczności lokalnych.

⁶² Informacje o działalności organizacji pozarządowych pochodzą bezpośrednio z gmin.

IV.9. Rewitalizacja wybranych obszarów

Rewitalizacja oznacza podejmowanie działań w celu ożywienia obszaru, który w wyniku przemian ekonomicznych i społecznych utracił swoje dotychczasowe funkcje (np. obszary powojenne, przemysłowe). Celem przedsięwzięć podejmowanych w ramach rewitalizacji jest nie tylko modernizacja budynków, ale przede wszystkim ożywienie społeczno-ekonomiczne, poprawa jakości życia, doprowadzenie do pełnienia funkcji użytecznych.

W ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego 2007-2013 można było pozyskać środki na rewitalizację miejskich i wiejskich obszarów zdegradowanych. Warunkiem było opracowanie lokalnego planu rewitalizacji.

Zgodnie z wytycznymi do tworzenia Lokalnych Programów Rewitalizacji dla Województwa Lubuskiego na lata 2007-2013 obszar, który mógłby zostać uznany za zdegradowany i poddany rewitalizacji musiał charakteryzować się wskaźnikami niższymi od średnich wyników dla całego województwa lubuskiego, w zakresie wysokiego poziomu ubóstwa i wykluczenia, wysokiej stopy długotrwałego bezrobocia, wysokiego poziomu przestępczości i wykroczeń, niskiego wskaźnika prowadzenia aktywności gospodarczej, niskiego poziomu wartości zasobu mieszkaniowego. Na obszarze funkcjonalnym do opracowania programów przystąpiło miasto Zielona Góra i gmina Sulechów.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Zielona Góra na lata 2008-2015 wskazał cztery obszary zdegradowane:

- Obszar A, Centrum miasta (sięgający na zachodzie do ul. Dąbrówki, na wschodzie Parku Tysiąclecia, na północy – dworca kolejowego, a na południu – Osiedla Morelowego),
- Obszar B, w pobliżu Uniwersytetu Zielonogórskiego, w okolicach ulicy Podgórznej i Akademickiej, m.in. obszar tzw. Parku Poetów,
- Obszar C, w okolicach ulicy Stefana Batorego i Ludowej,
- Obszar D, w okolicach ulicy Stefana Batorego i Energetyków, gdzie zlokalizowany jest „Nowy Park Winny” i jeden z odkrytych cieków wodnych Zielonej Góry, „Gęśnik”.

Obszary te wykazały znaczące problemy natury społecznej, gospodarczej i infrastrukturalnej oraz związane z zagospodarowaniem przestrzeni, w tym terenów zamieszkałych i przeznaczonych do rekreacji.

Dla wskazanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji obszarów realizowane i planowane są inwestycje w zakresie podniesienia jakości przestrzeni publicznej, rozwoju potencjału turystycznego, przeciwdziałania wykluczeniu, modernizacji zabytkowych budynków, podniesienia jakości substancji mieszkaniowej.

W ramach Priorytetu IV. Działanie 4.3. LRPO 2007-2013, dotyczącego rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich realizowano projekt rewitalizacji miasta Zielona Góra Etap I i II (wartość ok. 17 mln zł). W ramach I etapu rewitalizacji projekt obejmował obszar ścisłego centrum Zielonej Góry, a przedmiotowo dotyczył m.in. wymiany nawierzchni deptaka, nasadzeń zieleni, modernizacji oświetlenia, wykonania ekspozycji relikwii kamienic przy Ratuszu na Starym

Rynku oraz zagospodarowania w formie placu rekreacyjno-targowego terenu przy ul. Pod Topolami⁶³. W ramach II etapu projektu została przeprowadzona rewitalizacja budynku przy ul. Reja, przeznaczonego na potrzeby samorządu gospodarczego oraz budynku przy ul. Fabrycznej (tzw. „Zaulek Artystów”) na cele kulturalne miasta⁶⁴.

Ponadto w Zielonej Górze, m.in. zagospodarowano na teren rekreacyjny Dolinę Luizy (Wagmostaw) w ramach zadania „Transgraniczne odkrywanie nowych potencjałów w celu rozszerzenia oferty turystyczno-wypoczynkowej - Dolina Luizy (Wagmostaw) w Zielonej Górze”, obiekty poprzemysłowe przy ul. Fabrycznej przekształcono na budynki mieszkalne (lofty), dawny budynek LUMEL-u przy ul. Dąbrowskiego modernizowany jest w celu utworzenia Eksploratorium Przyrodniczego we współpracy z miastem Zittau.

W Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Sulechów na lata 2007-2015, wyznaczono obszar rewitalizacji w centrum miasta, ograniczony ulicami: 1 maja, PCK, Okrężną, Jana Pawła II, Walki Młodych, Skłodowskiej, Zwycięstwa, Powstańców Wielkopolskich, Gdańską. Zaplanowano realizację 4 zintegrowanych działań: 1. Plac Ratuszowy - wizytówką miasta, 2. Ożywienie kulturalno-społeczne Sulechowa, 3. Uporządkowanie przestrzeni publicznej w sąsiedztwie Placu Kościelnego, 4. Remont i zwiększenie potencjału użytkowego budynków wspólnot mieszkaniowych. Ogółem w „Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Sulechów na lata 2007 – 2015 wpisano 9 projektów:

- „Rewitalizacja zabytkowego centrum w Sulechowie poprzez renowację budynku Ratusza wraz z kolorystyką oraz wymianą polbruk na bruk wokół budynku”,
- „Zagospodarowanie Placu Ratuszowego”,
- „Renowacja i adaptacja zabytkowego obiektu zamkowego w Sulechowie przy Al. Wielkopolskiej na cele kulturalne wraz z zagospodarowaniem terenu”,
- „Stworzenie Punktu Informacji Turystycznej”,
- „Adaptacja budynków przy Al. Wielkopolskiej na potrzeby działalności Sulechowskiego Domu Kultury i organizacji pozarządowych”,
- „Zagospodarowanie Placu Kościelnego”,
- „Adaptacja budynków parafialnych na cele społeczne”,
- „Adaptacja pomieszczeń budynków wspólnot mieszkaniowych na działalność usługową”,
- „Remont wspólnych części wielorodzinnych budynków mieszkalnych”.

W ramach Priorytetu IV. Działanie 4.3. LRPO 2007-2013 prowadzono projekt renowacji i adaptacji obiektu zamkowego w Sulechowie (wartość projektu ok. 5 mln zł). Celem projektu była modernizacja historycznego obiektu i ożywienie obszaru miejskiego w zakresie życia społeczno-kulturowego na obszarze zdegradowanym.

W październiku 2013 r. Zielonogórski Ośrodek Kultury złożył w trybie konkursu zamkniętego w ramach działania 4.3. LRPO 2007-2013 wniosek o dofinansowanie projektu pn. Centrum Nauki Keplera-Planetarium WENUS, o wartości ok. 26 mln zł. Natomiast w ramach tego samego konkursu gmina Sulechów złożyła wniosek o dofinansowanie projektu dotyczącego renowacji budynku Ratusza.

⁶³ Materiały Urzędu Miasta Zielona Góra: http://www.zielona-gora.pl/system/obj/4316_rewit_zg_etap_1.pdf

⁶⁴ Materiały Urzędu Miasta Zielona Góra http://www.zielonagora.pl/system/obj/4315_rewitalizacja_etap%20II.pdf

Projekty realizowane dotychczas w ramach LRPO nie wyczerpały zakresu zadań oraz nie uporały się z wszystkimi obszarami problemowymi wskazanymi w lokalnych programach rewitalizacji, w związku z tym konieczne będzie kontynuowanie tego typu działań. Miasto Zielona Góra planuje m.in. dalszą rewitalizację Parku Tysiąclecia, Parku Piastowskiego, Placu Słowiańskiego, okolic placu Poczтового i okolic Wągmostawu.

Gmina Czerwieńsk planuje zmierzenie się z problemem wykorzystania nieużytkowanych terenów w okolicy dworca kolejowego na centrum logistyczne powiązane z istniejącym portem na Odrze.

W gminie Świdnica charakter rewitalizacji miał remont Zboru w Letnicy. Budynek ten w latach 60-80 ubiegłego wieku był użytkowany przez PGR – remont i atrakcyjna oferta kulturalna wpłynęły na zmianę wizerunku wsi i zaangażowanie społeczne w lokalne życie.

IV.10. Dziedzictwo kulturowe i walory naturalne, potencjał turystyczny

Na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry można zidentyfikować zasoby dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o znaczeniu ponadlokalnym, ponadregionalnym, krajowym czy międzynarodowym oddziałujące na tworzenie wartości symbolicznych obszaru, pełniących funkcje integrujące i wpływające na kreowanie wspólnej tożsamości.

Ważnym dziedzictwem kulturowym regionu lubuskiego, w tym całego obszaru MOF ZG są tradycje winiarskie. W Zielonej Górze wizytówką miasta jest Wzgórze Winne, porośnięte krzewami winorośli, na którym zlokalizowany jest historyczny Domek Winiarza i Palmiarnia, jedna z głównych atrakcji turystycznych. Corocznie obchodzone jest Winobranie – Święto Miasta, które cieszy się dużym powodzeniem wśród mieszkańców i turystów, ponadto jest imprezą rozpoznawalną w Polsce i popularyzowaną także u zachodnich sąsiadów. W Muzeum Ziemi Lubuskiej funkcjonuje ekspozycja poświęcona historii winiarstwa. Winiarskie „atrakcje” Zielonej Góry wpisane są w Lubuski Szlak Wina i Miodu. Także w innych gminach obszaru MOF ZG obecne są obiekty tego szlaku⁶⁵:

- w gminie Sulechów, Winnica Stara Winna Góra i Winny Dworek w Górzycowie (hotel, restauracja, centrum konferencyjne), Winnica Cantina, Winnica Mozów, Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku (organizuje szkolenia winiarskie oraz targi),
- w gminie Zabór: Winnica Miłosz, Winnica Ingrid, Winnica „Na Leśnej Polanie”, Winnica „Zabór” – tworzona największa winnica w Polsce, jako wspólne przedsięwzięcie samorządu województwa, gminy Zabór, Lubuskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego i stowarzyszeń winiarskich,
- w gminie wiejskiej Zielona Góra: Winnica „Winiarka”, Winnica „Julia”, Muzeum Etnograficzne w Ochli z plenerową ekspozycją winiarską,
- w gminie Świdnica: Winnica Św. Jadwigi, Winnica Krucza, Winnica „Cosel”.

W gminie Czerwieńsk prowadzony jest projekt „WINNER” („Winnice - Edukacja - Reaktywacja”).

⁶⁵ Strona internetowa Zielonogórskiego Stowarzyszenia Winiarzy:

http://www.winiarze.zgora.pl/index.php?option=com_content&task=section&id=7&Itemid=58

Winiarstwo należy zdecydowanie do potencjałów turystycznych wyróżniających obszar MOF ZG, wymaga jednak podejmowania dalszych działań w zakresie np. budowania marki i promocji produktu turystycznego, poprawy infrastruktury, w tym dróg dojazdowych, ścieżek rowerowych, oznakowania, itp. Warto zauważyć, że dziedzictwo kulturowe w zakresie winiarstwa łączy wszystkie gminy obszaru.

Do zasobów dziedzictwa kulturowego należą także zabytki architektury, których nie brakuje na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry. Można wyróżnić zabytki o charakterze:

- a) sakralnym, m.in.: zabytkowe kościoły w każdej z gmin, przykładowo: konkatedra p.w. św. Jadwigi - najstarszy zabytek sakralny miasta Zielona Góra, kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Zielonej Górze, kościół św. Jadwigi w Milsku – najstarszy zabytek w gminie Zabór, kościół p.w. Trójcy św. w Będowie, kościół WNMP w Leśniowie Wielkim, kościół p.w. Narodzenia NMP w Sycowicach gm. Czerwieńsk, kościół pw. Najświętszej Marii Panny w Kłępsku, perła XIV-wiecznej architektury sakralnej, kościół farny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Sulechowie, kościół parafialny z XIV wieku w Świdnicy, kościół parafialny pw. św. Jadwigi z XIV w. w Koźli, szachulcowy kościół w Lipnie oraz wiele innych,
- b) przemysłowym, m.in.: kompleks dawnej fabryki Polskiej Wełny, obecnie częściowo kompleks rozrywkowo-handlowy,
- c) użyteczności publicznej, m.in.: Ratusz w Zielonej Górze, w Sulechowie, w Czerwieńsku, budynek Filharmonii Zielonogórskiej,
- d) architektury rezydencjonalnej i obronnej, m.in.: zamek w Sulechowie, pałac z zabudowaniami gospodarczymi z XVII w. w Zaborze, pałac w Przytoku z XIX w., pałac, park i zabudowa folwarczna z II połowy XIX w. w Bukowie, późnogotycki kościół, pałac i kaplica nagrobna rodziny von Sydow z XIX w. w Kalsku, renesansowy dwór Kietliczów w Świdnicy (obecnie siedziba Muzeum Archeologicznego Środkowego Nadodrza), dwór w Letnicy, ruiny zespołu podworskiego pozostałość dawnego majątku księżnej Doroty de Talleyrand w Zatoniu, renesansowy dwór w Radomiu, pałac von Stoschów w Starym Kisielinie, Wieża Bismarcka w Wilkanowie, Wieża Głódowa w Zielonej Górze,
- e) militarnym m.in.: południowy odcinek Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego z niem. Oder-Warthe Bogen w rejonie Cigacic, poniemieckie bunkry,
- f) zespoły urbanistyczne: Stare Miasto w Zielonej Górze, historyczny układ miejski Sulechowa.

Potencjał dziedzictwa kulturowego jest duży, wymaga jednak działań zwiększających atrakcyjność i ułatwiających dostęp. Powinien być również w większym stopniu wykorzystany do rozwijania kreatywności, przede wszystkim ludzi młodych.

Wśród walorów przyrodniczych jednym z ważniejszych jest rzeka Odra i tereny wokół niej, wykorzystywane głównie pod funkcje turystyczne i rekreacyjne. W Cigacicach, w gminie Sulechów, znajduje się duży port śródlądowy. Dużą atrakcją turystyczną są rejsy statkiem Laguna⁶⁶ z portów w Cigacicach i Nowej Soli. Przywrócenie Odrze żeglugowo-turystycznej funkcji i promocję dorzecza Odry jako miejsca atrakcyjnego dla turystów, w tym m.in. zakup statków turystycznych i budowę marin, podjęto w ramach projektu pn. „Odra dla turystów 2014” realizowanego ze środków Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (województwo lubuskie) – Brandenburgia 2007–2013 przez gminę Nowa Sól – Miasto, jako Beneficjenta Wiodącego w partnerstwie z gminami: Bytom Odrzański, Sulechów, Krosno Odrzańskie, Słubice, Górzycą, Kostrzyn nad Odrą, Eisenhüttenstadt,

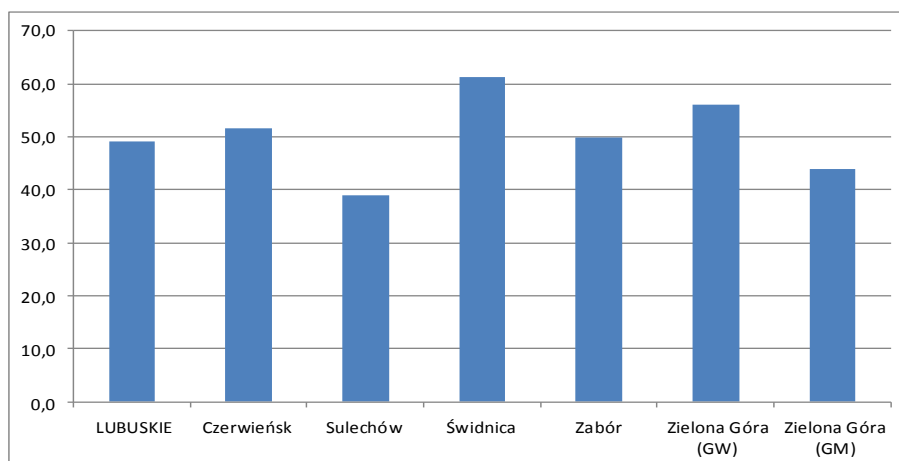
⁶⁶ Drugi ze statków, Zefir, pływa poza obszarem MOF ZG.

Frankfurt nad Odrą oraz ze Stowarzyszeniem Marina Winterhafen Sporboot Frankfurt (Oder). Kolejny etap programu zakłada budowę 10 przystani, m.in. na obszarze MOF ZG: w Pomorsku, Krępie, Nietkowie.

Oczywiście Odra niesie także zagrożenie powodziowe. Zidentyfikowane obszary zagrożone powodzią wzdłuż Odry na obszarze MOF ZG to Cigacice (gmina Sulechów) i Nietków (gmina Czerwieńsk)⁶⁷.

Bogactwem przyrodniczym obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry są lasy, szczególnie w gminie Świdnica i gminie wiejskiej Zielona Góra (por. wykres nr 15). Znaczna część obszarów w strefie zewnętrznej MOF ZG podlega ochronie przyrody (por. tabela nr 26). Atrakcyjność obszaru, obok lasów i Odry, zwiększa rzeźba terenu, bowiem jest to obszar Wału Zielonogórskiego, z najwyższym wzniesieniem o wysokości 221 m. n.p.m. pn. Góra Wilkanowska.

Wykres 15. Lesistość w gminach MOF ZG na tle średniej dla województwa w roku 2012, w % powierzchni

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Tabela 26. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w roku 2012

Jednostka terytorialna	Powierzchnia ogółem w ha
Czerwieńsk	5856,3
Sulechów	4499,5
Świdnica	6570,6
Zabór	2785,3
Zielona Góra (GW)	6515,6
Zielona Góra (GM)	0,0

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

⁶⁷ Strategia działania WFOŚiGW w Zielonej Górze na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020, http://www.wfosigw.zgora.pl/wfzg/doc/strategia_2013-2016_wfosigw_zgora.pdf

Na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry funkcjonują dwa rezerваты przyrody, tj. rezerwat przyrody „Zimna Woda” w gminie Zielona Góra (leśnictwo Kiełpin) oraz rezerwat przyrody „Radowice”, który znajduje się w gminach: Trzebiechów i Sulechów. W Zatoniu, w gminie wiejskiej Zielona Góra, znajduje się zabytkowy park z połowy XIX w., założony z inicjatywy księżnej Doroty de Talleyrand-Périgord, który ze względu na daleko posuniętą degradację wymaga głębokiej renowacji. Ponadto, w gminie Czerwieńsk w Nietkowie można zobaczyć zabytkowy park krajobrazowy założony przy zespole pałacowym w połowie XVIII w. oraz arboretum z gatunkami i odmianami ozdobnymi drzew oraz krzewów. Zabytkowy park jest także w Laskach. Został założony w połowie XIX w. Wszystkie wymienione zespoły parkowe wymagają poważnych prac rewaloryzacyjnych. Ze względu na słaby poziom zagospodarowania ich użytkowanie przez mieszkańców i turystów jest bardzo ograniczone. Część gminy Czerwieńsk objęta jest także Gryżyńskim Parkiem Krajobrazowym.

W gminie Zabór znajdują się natomiast jeziora: Zabór Duży (Liwno) i Jezioro Zabór Mały oraz kilka mniejszych zbiorników.

Miasto Zielona Góra także jest otoczone lasami. W samym mieście umiejscowionych jest 5 parków oraz ogród botaniczny prowadzony przez Uniwersytet Zielonogórski, gdzie można spotkać obecnie około 500 gatunków i odmian roślin⁶⁸, a przy obiekcie utworzone jest mini zoo w ramach partnerstwa z ogrodem zoologicznym w Cottbus. Tylko dwa spośród tych parków zostały w odpowiedni sposób zagospodarowane i tworzą dobre warunki do wypoczynku i rekreacji. Ogród botaniczny spełnia również funkcje edukacyjne. W gminie Świdnica zagospodarowano tereny wokół stawu w miejscowości Grabowiec, co spowodowało zamianę wizerunku wsi, zaktywizowanie lokalnego środowiska do dalszych działań i poczucia więzi. Gmina Zielona Góra planuje zagospodarowanie parków w Zatoniu, Ochli i Przylepie.

Gmina Czerwieńsk realizuje projekt pod nazwą „Szlakiem Rothenburgów w gminie Czerwieńsk”. Przedmiotem projektu jest opracowanie koncepcji rozwojowej terenów zielonych: parku w Nietkowie, parku w Laskach, arboretum w Nietkowie oraz przystani rzecznej w Nietkowie na rzece Odrze.

Leśne i krajobrazowe walory przyrodnicze są wykorzystywane do celów turystyczno-rekreacyjnych, wyznaczono szereg tras pieszych i rowerowych, m.in. Rowerowy Szlak Odry, pokazujący bogatą przyrodę i ciekawe zabytki w Dolinie Środkowej Odry. Planowany jest projekt stworzenia rowerowej pętli otaczającej Zieloną Górę. Szacunkowa długość trasy to 57 km, w tym około 35,5 km miałyby przebiegać po drogach leśnych. Koncepcja pętli obejmuje tereny gmin: Czerwieńsk, Świdnica, Zielona Góra i miasta Zielona Góra.

Na obszarze MOF ZG wytyczone są także leśne ścieżki edukacyjne⁶⁹, których ogółem na terenie Dyrekcji Lasów Państwowych w Zielonej Górze jest ok. 40, np. w nadleśnictwie Zielona Góra przygotowano ścieżkę przyrodniczo – leśną „Do Wieży”. Ścieżka prowadzi dwoma niezależnymi szlakami (z Wilkanowa lub z Amfiteatru w Zielonej Górze) do zabytkowej, murowanej wieży przeciwpożarowej, zbudowanej na najwyższym wzniesieniu tych okolic, czyli na Kosowej Górze.

⁶⁸ Oficjalna strona Ogrodu Botanicznego UZ: <http://ogrod.uz.zgora.pl/pl/Rosliny/Kolekcja-roslin>

⁶⁹ Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Zielonej Górze, <http://www.zielonagora.lasy.gov.pl/sciezki-edukacyjne>

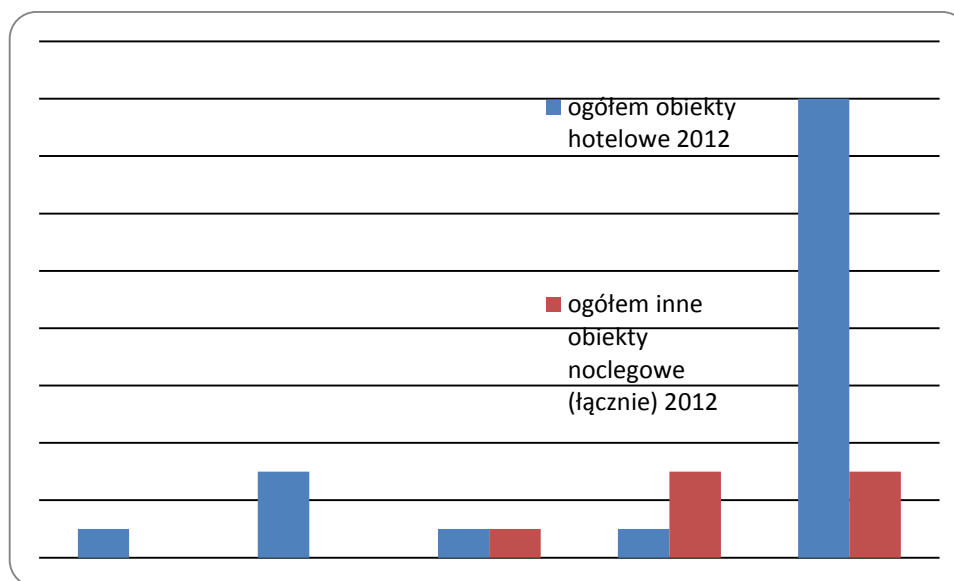
Kolejnym obok winiarstwa produktem turystycznym wyróżniającym obszar MOF ZG na tle innych w kraju mogą stać się trasy nordic walking. Wytyczono już 27 szlaków na Wale Zielonogórskim o łącznej długości ponad 360 km⁷⁰.

W gminie Czerwieńsk znajdują się także dwa szlaki wodne (Odra i Zimny Potok) nadające się do uprawiania turystyki kajakowej.

Baza hotelowa, zarówno pod względem ilości obiektów, jak i miejsc noclegowych koncentruje się głównie w Zielonej Górze i w dużo mniejszym stopniu w Sulechowie (por. wykres nr 16 i nr 17). Inne obiekty noclegowe zauważalne są w gminie wiejskiej Zielona Góra i Zaborze. Dane zawarte w BDL GUS nie obejmują Świdnicy. Według informacji uzyskanych bezpośrednio z gminy, funkcjonują tutaj 3 gospodarstwa agroturystyczne oferujące łącznie na 31 miejsc noclegowych.

Liczba turystów z Polski, nocujących w obiektach hotelowych w roku 2012 w każdej z gmin jest niższa niż w 2008. Łącznie na obszarze MOF Zielona Góra w roku 2008 w hotelach nocowało blisko 79 tys. osób z Polski, a w 2012 ok. 61 tys. Natomiast w innych obiektach noclegowych wskaźnik ten wzrósł w każdej z gmin. Ogółem na obszarze MOF ZG w innych obiektach niż hotele nocowało 5,8 tys. osób w 2008 r. i 7,1 tys. w 2012 r. Być może turyści wybierają inne obiekty niż hotele z przyczyn ekonomicznych. Część turystów wybiera inne obiekty z uwagi na pełnione przez nie funkcje, np. ofertę agroturystyczną.

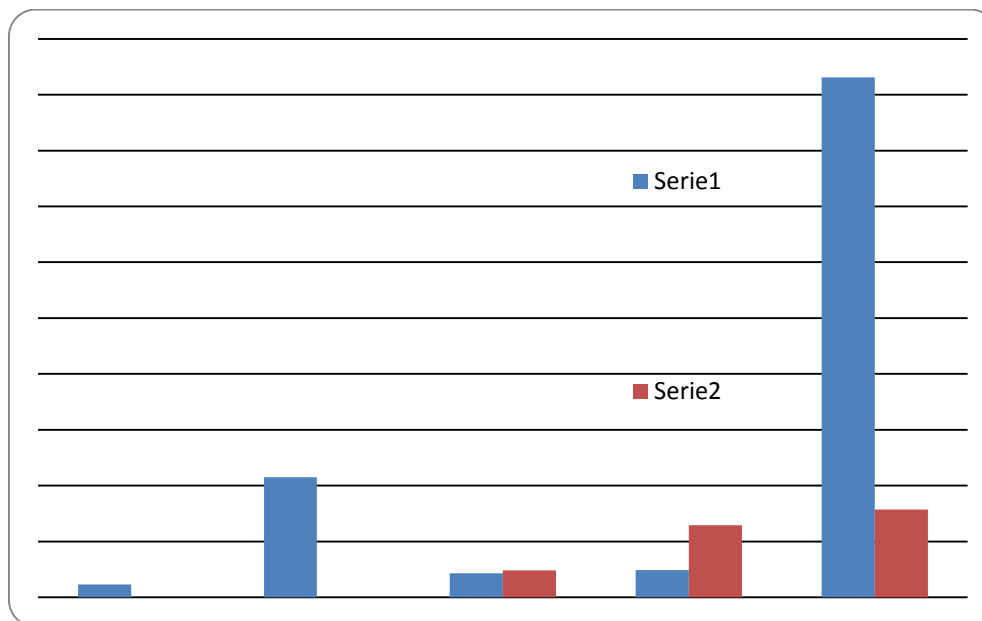
Wykres 16. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania na obszarze MOF ZG w roku 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

⁷⁰ Strona internetowa Polsko-Niemieckiego Centrum Informacji i Promocji Turystycznej, <http://www.cit.zielona-gora.pl/article,pl,6,szlaki.html>

Wykres 17. Miejsca noclegowe na obszarze MOF ZG w roku 2012

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 27. Liczba turystów z Polski korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012

Jednostka terytorialna*	Korzystający rezydenci (Polacy)									
	obiekty hotelowe					inne obiekty noclegowe - razem				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
Czerwieńsk	917	709	1299	1086	328	0	0	0	0	0
Sulechów	14850	12753	13072	11131	10020	0	0	0	0	0
Zabór	1451	1083	994	1114	1312	501	421	556	443	530
Zielona Góra (GW)	5138	4241	4331	3697	2084	2714	2759	3985	2749	3504
Zielona Góra (GM)	56456	36322	29478	40137	47162	2671	2465	2356	2347	3092

*Brak danych w BDL GUS dla Świdnicy.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 28. Liczba turystów zagranicznych korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012

Jednostka terytorialna*	Turzyści zagraniczni									
	obiekty hotelowe					inne obiekty noclegowe - razem				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
Czerwieńsk	11	15	101	59	0	0	0	0	0	0
Sulechów	4778	4801	4113	5276	6835	0	0	0	0	0
Zabór	35	43	75	85	75	0	32	92	58	17
Zielona Góra (GW)	680	522	462	128	49	557	318	321	559	550
Zielona Góra (GM)	11845	8561	6984	10025	10889	601	382	170	57	84

*Brak danych w BDL GUS dla Świdnicy.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba turystów zagranicznych, którzy odwiedzili obszar funkcjonalny Zielonej Góry w roku 2012 wyniosła blisko 18,5 tys. Z obiektów hotelowych skorzystało niecałe 18 tys., pozostali wybrali inne obiekty noclegowe, głównie w gminie wiejskiej Zielona Góra (nocowali tu goście WOiSR Drzonków). Lata 2009-2011 cechowały się spadkiem liczby turystów ogółem na obszarze MOF ZG, w roku 2012 sytuacja się poprawiła w stosunku do lat poprzednich. Warto wskazać na drastyczny spadek liczby turystów zagranicznych nocujących w obiektach hotelowych w gminie wiejskiej Zielona Góra i wzrost tego wskaźnika gminie Sulechów oraz Zabór. Zaskakująco spadła także liczba turystów zagranicznych korzystających z innych obiektów noclegowych w mieście Zielona Góra. Według informacji z gminy Świdnica w roku 2012 udzielono tutaj 248 noclegów Polakom i 12 turystom zagranicznym, a w roku 2013 Polakom udzielono 326 noclegi, a turystom zagranicznym 19.

Miejski Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry cechuje się interesującym zasobem dziedzictwa kulturowego, do którego należy m.in. różnorodność zabytków oraz inicjatywy kultywujące tradycje winiarskie terenu. Wśród walorów przyrodniczych wyróżnia się rzeka Odra i atrakcyjne położenie wśród lasów. Winiarskie dziedzictwo kulturowe obszaru, rozwój winnic i innych inicjatyw w tej dziedzinie można wykorzystać do budowy marki i specjalizacji turystycznej MOF ZG opartej na enoturystyce. Bogactwo przyrodnicze lasów sprzyja rozwojowi tras turystyczno-rekreacyjnych, m.in. nordic walking i rowerowych. Na uwagę zasługują przedsięwzięcia związane z ożywieniem turystycznym Odry. Pomimo niewątpliwych atutów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego potencjał turystyczny nie jest znacząco wykorzystywany. Tereny parkowe i zielone są w niewielkim stopniu zagospodarowane na potrzeby turystyki i rekreacji, a część zasobów o dużej wartości przyrodniczej i kulturowej ulega systematycznej degradacji. Wskazane byłoby podjęcie intensywnych działań promujących obszar po stronie niemieckiej, wykorzystując bliskość metropolii berlińskiej i dobre połączenia komunikacji drogowej.

IV.11. Analiza SWOT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry zmiana

Zgodnie z nowym paradygmatem polityki rozwoju, zawartym m.in. w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego należy dążyć do optymalnego wykorzystania potencjałów rozwojowych tkwiących w danym terytorium, przy eliminacji występujących barier. Wymaga to precyzyjnej identyfikacji potencjałów i barier. Narzędziem wykorzystywanym w tym celu jest analiza SWOT.

Poniższe zapisy analizy SWOT zostały opracowane na podstawie wyników przeprowadzonej diagnozy obszaru i warsztatów z udziałem przedstawicieli wszystkich gmin MOF ZG.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
POŁOŻENIE I KOMUNIKACJA	
<ul style="list-style-type: none"> Korzystne położenie geograficzne, przy szlakach komunikacyjnych: S3, kolej – Odrzanka, bliskość A2, Dobrze rozwinięta sieć dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, Rozwinięte połączenia komunikacyjne w transporcie publicznym w mieście Zielona Góra, gminie wiejskiej i Zaborze, Port lotniczy w bezpośrednim sąsiedztwie MOF ZG, Silne powiązania gmin w obszarze funkcjonalnym, Atrakcyjne położenie w otoczeniu lasów. 	<ul style="list-style-type: none"> Zły stan techniczny wielu dróg i ulic, Ograniczona przepustowość części ulic w Zielonej Górze, brak południowej obwodnicy, Brak zintegrowanych systemów komunikacji publicznej i infrastruktury transportowej dla całego obszaru MOF, Zbyt mała ilość stałych przepraw mostowych przez Odrę (jedna) – rzeka barierą komunikacyjną, Brak zintegrowanego systemu ścieżek rowerowych, Deficyt miejsc parkingowych w Zielonej Górze, Spadek społeczno-gospodarczej roli centrum Zielonej Góry – „Deptaka”.
GOSPODARKA, RYNEK PRACY	
<ul style="list-style-type: none"> Atrakcyjne tereny inwestycyjne, Wysokie wskaźniki przedsiębiorczości, Powstający Park Naukowo-Technologiczny UZ, Laboratoria w Sulechowie, Działające instytucje otoczenia biznesu, Dostępność internetu, Silny sektor handlowo-usługowy. 	<ul style="list-style-type: none"> Niska innowacyjność, słaby sektor B + R, Mała ilość dużych i średnich przedsiębiorstw oraz inwestorów, Wysokie bezrobocie w gminach wiejskich, Mała ilość dobrze płatnych miejsc pracy, Słabo rozwinięte e-usługi, Niska liczba turystów, szczególnie zagranicznych.

ENERGIA I ŚRODOWISKO	
<ul style="list-style-type: none"> Nowoczesna elektrociepłownia w Zielonej Górze, Realizacja wspólnych projektów w zakresie gospodarki odpadami i wodno-ściekowej, Atrakcyjne tereny zielone. 	<ul style="list-style-type: none"> Wysoka emisyjność transportu samochodowego i autobusowego, Deficyty infrastruktury sieciowej: kanalizacyjnej (w tym kanalizacji deszczowej), a także wodociągowej i gazowej w niektórych gminach, Zanieczyszczenie powietrza spowodowane niską emisją, Energochłonność sektora komunalnego i mieszkaniowego, Słabe wykorzystanie energii z odnawialnych źródeł.
KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY	
<ul style="list-style-type: none"> Dobry dostęp do edukacji, w tym na poziomie wyższym (UZ, PWSZ Sulechów), Szpital w Zielonej Górze i Sulechowie, Rozpoznawalne w kraju imprezy kulturalne, Bogate dziedzictwo kulturowe, w tym wyróżniające tradycje winiarskie, Zróżnicowana oferta sportowo-rekreacyjna, Rozwijający się sektor organizacji pozarządowych. 	<ul style="list-style-type: none"> Niższy poziom nauczania w szkołach gmin strefy zewnętrznej, Nie w pełni dostosowane kształcenie zawodowe do potrzeb rynku pracy, Brak powrotu ludzi młodych i wykształconych wyjeżdżających do wielkich miast na studia, Niewystarczający dostęp do podstawowej i specjalistycznej opieki lekarskiej, Istniejące obszary zdegradowane, wymagające rewitalizacji, Rozszerzanie się przyczyn wykluczenia społecznego, Starzejące się społeczeństwo.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Wykorzystanie położenia blisko granicy z Niemcami do dynamizowania rozwoju gospodarczego, Inwestycje w infrastrukturę kolejową, szczególnie pełna rehabilitacja linii kolejowej CE-59 tzw. Odrzanki, Uruchomienie ekologicznego i dobrze dostępnego systemu komunikacji miejskiej dla całego obszaru MOF ZG, Dostępność środków unijnych (w tym ZIT), 	<ul style="list-style-type: none"> Brak rozwiązań systemowych sprzyjających tworzeniu nowych miejsc pracy, Brak inwestycji firm w rozwój wysokich technologii, Niewykorzystanie kolei i rzeki Odry do transportu, Brak spójności w zakresie przepisów prawnych przy realizacji inwestycji z OZE, Zmiany klimatyczne, w tym zagrożenia powodziowe,

- Polityka prorodzinna sprzyjająca przyrostowi naturalnemu,
- Wsparcie przy tworzeniu nowych przedsiębiorstw,
- Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii,
- Rozwój turystyki weekendowej i promocja turystyczna obszaru,
- Inwestycje w poprawę żeglowności rzeki Odry i jej wykorzystanie w celach turystyczno-rekreacyjnych.

- Brak systemowych rozwiązań w służbie zdrowia,
- Niekontrolowana suburbanizacja,
- Emigracja w poszukiwaniu miejsc pracy,
- Trudności w pozyskaniu środków z krajowych programów operacyjnych.

V. ZAŁOŻENIA I CELE STRATEGII ZIT MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO ZIELONEJ GÓRY

V.1. Wymiar terytorialny i obszary wsparcia.

Dotychczasowa polityka rozwojowa gmin w obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry oparta była na zasadzie integralności każdej z nich i realizacji odrębnych celów rozwojowych. Tylko wybrane zagadnienia – gospodarka odpadami i gospodarka wodno-ściekowa stały się przedmiotem porozumień międzygminnych racjonalizujących wykorzystywanie istniejących zasobów i ustanawiających działania o charakterze integracyjnym. Strategia ZIT powinna wskazać podstawowe kierunki rozwojowe najbardziej korzystne z punktu widzenia całości obszaru funkcjonalnego, przewyższając możliwe rozbieżności interesów wynikające z dotychczasowego – konkurencyjnego punktu widzenia opartego na samoistnym funkcjonowaniu tych jednostek administracyjnych.

W planowanych działaniach należy uwzględnić właściwe dla każdej z gmin specyficzne funkcje i potencjały. Działania podjęte w ramach realizacji Strategii ZIT MOF powinny dążyć do kształtowania tych funkcji i wykorzystywania potencjałów do stworzenia wspólnego organizmu społeczno-gospodarczego. Podstawą takiego funkcjonowania w istniejących uwarunkowaniach prawnych może być tylko partnerska współpraca wszystkich jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry. Strategia ZIT będzie skupiała się na wybranych obszarach problemowych i funkcjach, którym zostały przyporządkowane cele strategiczne i działania służące pogłębieniu integracji JST wchodzących w skład MOF ZG.

Ważnym czynnikiem ukierunkowującym prace nad Strategią ZIT wpływającym na wybór celów są determinanty zawarte w dokumentach regionalnych, krajowych i zagranicznych, w tym: w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz Umowa Partnerstwa, przyjęta przez Radę Ministrów 8 stycznia 2014 r.

W Umowie Partnerskiej zostały zdefiniowane najważniejsze kierunki wsparcia w ramach ZIT z wykorzystaniem środków EFS, w ramach celów tematycznych. Są to:

- rozwój zrównoważonego, sprawnego transportu łączącego miasto i jego obszar funkcjonalny,
- przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów miejskiego obszaru funkcjonalnego,
- poprawa stanu środowiska przyrodniczego na obszarze funkcjonalnym miasta,
- wspieranie efektywności energetycznej oraz promowanie strategii niskoemisyjnych,
- wzmacnianie rozwoju funkcji symbolicznych budujących międzynarodowy charakter i ponadregionalną rangę miejskiego obszaru funkcjonalnego.

Szczegółowy układ celów i priorytetów inwestycyjnych jest również determinowany przez kształt Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020, w który wpisuje się instrument ZIT.

Ważnym elementem Strategii ZIT są również projekty komplementarne, powiązane z głównymi celami rozwojowymi obszaru funkcjonalnego i finansowane z krajowych programów operacyjnych.

Strategia ZIT jako podstawowy przedmiot zainteresowania stawia sobie za cel najlepsze wykorzystanie potencjałów obszaru funkcjonalnego dla osiągnięcia wyższej jakości życia mieszkańców. Warunkiem osiągnięcia tego celu jest poprawa spójności społecznej i gospodarczej tego obszaru, wzmocnienie już istniejących powiązań i wykorzystanie ich dla skonstruowania wspólnej zintegrowanej przestrzeni obszaru funkcjonalnego, zachowując odrębność poszczególnych gmin wchodzących w jego skład i wykorzystując ich istotne atuty do osiągnięcia celu głównego. Strategia zatem będzie realizowana w kierunku strategicznym – celu głównym: **Osiągnięcie wysokiej jakości życia mieszkańców na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry poprzez poprawę spójności społeczno-gospodarczej tego obszaru.** Realizacja tego celu powinna odbywać się poprzez realizację celów priorytetowych ustanowionych dzięki zidentyfikowaniu w popartej konsultacjami społecznymi diagnozie i analizie SWOT podstawowych problemów i barier rozwojowych obszaru funkcjonalnego oraz potencjałów, których wykorzystanie pozwoli na uzyskanie oczekiwanego impulsu rozwojowego. Podstawą wyboru problemów do rozwiązania i potencjałów oraz powiązanych z tym priorytetów inwestycyjnych były aspekty:

- terytorialny, rozumiany jako konieczność rozwiązywania problemów wspólnych dla obszaru funkcjonalnego wspólnie, poszukując rozwiązań wspierających rozwój funkcji aglomeracyjnych i poprawiających spójność obszaru,
- strategiczny, rozumiany jako zgodność z głównymi założeniami strategii EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Z takiego ujęcia wynika potrzeba działania m.in. w obszarze: redukcji emisji dwutlenku węgla, wspierania edukacji oraz kształcenia ustawicznego, zwiększania zatrudnienia, zwalczania ubóstwa.

Diagnoza wskazała na występujące potencjały, ale i bariery rozwojowe, w tym m.in.

- dobrą dostępność komunikacyjną zewnętrzną, ale i konieczność poprawy dostępności wewnętrznej, w tym rozszerzenia zasięgu i integracji transportu publicznego,
- występowanie obszarów zdegradowanych, które po rewitalizacji mogą być wykorzystywane przez mieszkańców całego obszaru,
- nadmierne zanieczyszczenie powietrza wynikające głównie z niskiej emisji,
- potrzebę podejmowania działań w kierunku wspierania efektywności energetycznej,
- duże walory dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, wymagające promowania i działań zwiększających dostęp dla mieszkańców i turystów ,
- konieczność wyrównywania szans edukacyjnych i rozwój sektora obywatelskiego,
- potrzebę wzmocnienia jakości i dostępności usług publicznych, usług świadczonych drogą elektroniczną oraz związanych z tym inwestycji w infrastrukturę społeczną,
- starzenie się społeczeństwa i rozszerzanie się przyczyn wykluczenia społecznego,
- potencjał przedsiębiorczości, który musi być wzmocniony od strony innowacyjności.

Jednym z pierwszych zagadnień, z jakimi należy się zmierzyć w planowaniu rozwoju obszaru funkcjonalnego jest silniejsze wewnętrzne powiązanie wszystkich gmin. Na poziomie planowania przestrzennego podjęte zostały takie działania dzięki wspólnej realizacji projektów współfinansowanych z POPT. Pozwalają one na stworzenie wspólnych zasobów informacyjnych w formie ortofotomapy, opracowania ekofizjografii dla całego obszaru, planu energetycznego oraz analiz i map identyfikujących uwarunkowania hydrologiczne obszaru funkcjonalnego. Tworzone jako integralne całości opracowania ekofizjograficzne, hydrologiczne, ortofotomapa i plan energetyczny tworzą kolejne warstwy informacyjne dla planowania przestrzennego i umożliwiają przejście do zintegrowanego rozwiązywania problemów obszaru funkcjonalnego, funkcjonalnego planowania przestrzennego i projektowania energooszczędnych struktur przestrzennych.

Wyzwaniem jest objęcie obszaru funkcjonalnego sprawnym i ekologicznym systemem transportowym oraz likwidacja wąskich gardeł w sieci połączeń drogowych. Bariery komunikacyjne są istotną przeszkodą w realizacji celów rozwojowych. Dla ich przezwyciężenia potrzebna jest wspólna polityka komunikacyjna i zmiana podejścia do planowania przestrzennego. Wyzwaniem jest ciągle przyrastająca liczba samochodów osobowych i wynikające z tego problemy związane z zatłoczeniem ulic i brakiem miejsc parkingowych. Dotyczą one w największym stopniu rdzenia obszaru funkcjonalnego. Ponieważ stanowi on główny węzeł komunikacyjny dla całego obszaru, jego funkcjonalność determinuje również dostępność do sieci transportowej regionalnej i krajowej. Obecny stan sieci dróg oraz sposób funkcjonowania komunikacji publicznej nie odpowiadają oczekiwaniom mieszkańców. Stan techniczny dróg nie jest zadowalający. Główne bariery komunikacyjne w zakresie sieci drogowej występują w Zielonej Górze. Konieczna jest kontynuacja programu budowy obwodnic miasta oraz zwiększenie przepustowości sieci drogowej w mieście, ciągle w dużym stopniu wykorzystywanej w ruchu tranzytowym. Komunikacja miejska nie obejmuje całego obszaru funkcjonalnego. Standard istniejących rozwiązań dotyczących świadczenia usług publicznych w zakresie komunikacji różni się w poszczególnych gminach, a głównym mankamentem jest ich odrębność i niemożność korzystania z jednolitego systemu komunikacyjnego na całym obszarze funkcjonalnym. W pełni funkcjonalny, zintegrowany i przyjazny użytkownikom system komunikacyjny jest jednym z najważniejszych czynników integrujących, wspierających rozwój gospodarki oraz przyczyniających się do uzyskania wysokiej jakości życia mieszkańców.

Działania w zakresie nowoczesnych systemów komunikacyjnych obejmują również tworzenie systemów informacyjnych dla pasażerów komunikacji publicznej i użytkowników dróg oraz mogą stanowić podstawę dla platform zintegrowanych e-usług, wspomagając tworzenie społeczeństwa informacyjnego.

Zintegrowane systemy e-usług dla mieszkańców zwiększają konkurencyjność obszaru i są również ważnym elementem spajającym społeczność obszaru funkcjonalnego. Obecnie dostępność usług publicznych w formie elektronicznej jest ograniczona. W największym zakresie mogą z nich korzystać mieszkańcy Zielonej Góry. W pozostałych gminach MOF ZG są one dostępne w mniejszym stopniu, a przewidywany rozwój dotyczy zakresu e-administracji. Realizowany obecnie projekt „Szerokopasmowe Lubuskie”, w którego ramach rozbudowywana jest infrastruktura teleinformatyczna w województwie lubuskim oraz podejmowane przez gminy działania w celu likwidacji zjawiska wykluczenia cyfrowego, tworzą dobre podstawy do rozwijania poszerzonego zakresu usług publicznych dostępnych na różnych poziomach usług elektronicznych. Potrzebne jest rozwijanie zintegrowanych systemów e-usług dla całego obszaru funkcjonalnego, obok podstawowych

z zakresu e-administracji powinny być rozbudowywane systemy integrujące już istniejące usługi poprzez tworzenie wspólnych platform dostępu opartych na technologiach pozwalających łatwe dodawanie kolejnych zakresów i usługodawców.

Rzeczony technologii informacyjnych jest jedną z dróg wspierania rozwoju społecznego i gospodarczego opartego na wiedzy. Równie ważnym zadaniem jest wsparcie procesów związanych z gromadzeniem i przekazywaniem wiedzy oraz powiązanie ich ze sferą przedsiębiorczości. Poczynając od efektywności systemów edukacyjnych na wszystkich poziomach, pozwalających na równy start wszystkim mieszkańcom MOF ZG, poprzez rozwijanie i podnoszenie jakości współpracy sektora B+R i przedsiębiorców. Potencjał MOF ZG w zakresie edukacji i B+R jest wyjątkowy w skali regionu. Również znaczący potencjał stanowią przedsiębiorcy, w ogromnej większości należący do sektora MŚP. Podjęte do tej pory działania związane m.in. z budową Parku Technologicznego i rozwijania potencjału obydwu uczelni państwowych oraz wspierania przedsiębiorczości, zarówno wprost, jak i poprzez rozbudowę instytucji wspierania biznesu powinny być kontynuowane w latach 2014-2020 i przynieść wyraźny impuls rozwojowy w skali przekraczającej granice MOF ZG.

Działania w zakresie ochrony środowiska na obszarze MOF ZG prowadzone przez gminy w latach poprzedzających doprowadziły do znacznego postępu w tym zakresie. Już wykonane i będące w trakcie realizacji działania doprowadziły do uporządkowania gospodarki odpadami oraz do znacznego postępu w zakresie skanalizowania i zwodociągowania terenu MOF ZG. Działania w tym zakresie należy kontynuować w celu uzyskania w roku 2020 wymaganego poziomu recyklingu odpadów oraz rekultywacji zamkniętych i dzikich wysypisk odpadów, a także uzyskania wyrównanego standardu w zakresie zwodociągowania i skanalizowania całego obszaru, ze szczególnym zwróceniem uwagi na tereny wiejskie. Uwagi wymagają również problemy związane z odprowadzaniem wód opadowych dotyczące rdzenia MOF i przyległych terenów gminy wiejskiej Zielona Góra.

Obszar funkcjonalny Zielonej Góry jest jednym z dwóch w regionie lubuskim charakteryzujących się najwyższym poziomem emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych. Najważniejsza część tej emisji to tzw. niska emisja, pochodząca z indywidualnych systemów grzewczych oraz ze środków komunikacji. Działania w tej sferze są obejmowane odrębnie przez „Strategię gospodarki niskoemisyjnej obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry” (obecnie przygotowywany dokument, który w tym zakresie będzie stanowił kompetentne i szczegółowe rozwinięcie najważniejszych celów i koniecznych działań). W tym zakresie działania powinny być prowadzone w kierunku kompleksowych rozwiązań, łączących aspekt środowiskowy z rozwiązywaniem problemów dotyczących komunikacji miejskiej, zatłoczenia dróg, zbyt małej ilości dróg rowerowych na całym obszarze MOF i braku miejsc parkingowych w rdzeniu MOF ZG. Należy podkreślić, że proponowane rozwiązania w zakresie ekologicznej komunikacji miejskiej oraz rozbudowy sieci dróg rowerowych będą stanowić ważny czynnik ograniczenia niskiej emisji.

Ważnym aspektem jest również zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych. Rozwijanie działań opartych na lokalnych tradycjach, wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych, szczególnie tych powiązanych z tradycją winiarską jest jedną z oryginalnych możliwości rozwojowych charakterystycznych dla tego obszaru i dających szansę na budowę jego wizerunku. Wśród zasobów przyrodniczych znajdują się bardzo wartościowe obszary parkowe tereny zielone wymagające poważnych działań w zakresie ich odbudowy i ochrony oraz przygotowania do wykorzystania przez mieszkańców.

Zmieniająca się sytuacja demograficzna skłania do analizy poziomu dostosowania infrastruktury społecznej, szczególnie w zakresie ochrony zdrowia do zachodzących procesów. W tym ujęciu obszarów strategicznych w ramach ZIT widoczna jest potrzeba traktowania problemów w sposób całościowy. Oddziaływanie powinno odbywać się na różnych płaszczyznach i obejmować zadania związane z opieką nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi, które są bardzo istotnymi z punktu widzenia społecznego obioru jako wyznaczniki poziomu życia. Należy tu również włączyć wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich obszarów miejskich i wiejskich i zapobieganie wykluczeniu społecznemu. Ważne potrzeby są widoczne w obszarze bezrobocia. Dotyczy to całego obszaru funkcjonalnego oraz różnych grup społecznych. W diagnozie społeczno-gospodarczej obszaru funkcjonalnego podnoszone są istotne czynniki związane z wykluczaniem z rynku pracy niektórych grup społecznych. Dotyczy to m.in. kobiet i potrzeby umożliwienia im godzenia pracy zawodowej z koniecznością opieki nad dziećmi. W tym kontekście ważne są również działania związane z edukacją, w tym edukacją zawodową, zapobieganiem przedwczesnego kończenia nauki i wspieraniem uczenia się przez całe życie. W tych procesach duże znaczenie powinno mieć wprowadzanie nowoczesnych metod nauczania, rozszerzanie działań wspierających działalność edukacyjną szkół, podnoszenia kwalifikacji nauczycieli i popularyzacja nauki. W działaniach związanych z edukacją i zapobieganiem wykluczeniu społecznemu należy również wskazać na rolę sektora pozarządowego.

Wykorzystanie i rozwijanie aktywności obywateli jest ważną drogą realizacji celów społecznych. Tworzenie warunków partycypacji obywateli w realizacji celów społecznych oraz rozwijanie społeczeństwa obywatelskiego jest ważnym elementem wspierania działań podejmowanych przez władze samorządowe.

V.2. Cele i działania ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry

Podstawą proponowanych celów oraz działań w Strategii ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry są wyniki analiz szczegółowych i konsultacji społecznych przeprowadzonych podczas tworzenia diagnozy obszaru funkcjonalnego. Definiowane w ten sposób problemy i słabe oraz silne strony wyznaczają obszary tematyczne, na których powinny się koncentrować cele strategii. Drugim czynnikiem są wskazania wynikające ze Strategii Europa 2000 i wynikających z niej zaleceń Rady Europejskiej z lipca 2012r. Odnoszą się one do zagadnień związanych z rynkiem pracy, w tym aktywności zawodowej kobiet, osób starszych i ludzi młodych, dopiero wkraczających w życie zawodowe. Dotyczą również jakości kształcenia i dostępności opieki nad dziećmi. Zalecenia te odnoszą się także do tworzenia sprzyjającego innowacji otoczenia biznesu, efektywności energetycznej oraz inwestycji w infrastrukturę.

Zgodnie z nimi najważniejsze wyzwania, z którymi Polska powinna się zmierzyć dotyczą infrastruktury, otoczenia biznesu sprzyjającego innowacji, rynku pracy oraz efektywnego gospodarowania zasobami. W programowaniu perspektywy 2014-2020 zostały one ujęte w konkretnych ramach priorytetów, które tworzą układ wyznaczający kierunki interwencji funduszy UE.

Zostało to bardziej szczegółowo przedstawione w części dotyczącej relacji Strategii ZIT z innymi dokumentami strategicznymi i programowymi.

Wybór celów Strategii ZIT został dokonany tak, by wzmocnić najważniejsze procesy integracyjne w obrębie obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z zasadą koncentracji środków, w celu uzyskania jak najwyższego efektu interwencji funduszy UE zostały wybrane kierunki dające największe możliwości kompleksowego i zrównoważonego rozwoju i prowadzące do osiągnięcia celu głównego.

Celem głównym Strategii ZIT jest:

Osiągnięcie wysokiej jakości życia mieszkańców na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry poprzez poprawę spójności społeczno-gospodarczej tego obszaru.

Realizacja celu głównego następuje poprzez system celów priorytetowych, określających konkretne kierunki interwencji. Zostały one zaprogramowane następująco:

- 1. Wysoki poziom wewnętrznej integracji komunikacyjnej i dobre połączenia obszaru funkcjonalnego z siecią dróg krajowych.**
- 2. Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.**
- 3. Efektywne gospodarowanie energią.**
- 4. Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym.**
- 5. Infrastruktura społeczna spełniająca oczekiwania mieszkańców.**
- 6. Aktywna społeczność MOF ZG**
- 7. Rozwój sektora MŚP i innowacyjności motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.**

<i>Cele strategii ZIT</i>	<i>Priorytet strategii ZIT/priorytet inwestycyjny</i>	<i>Działania</i>	<i>Cel szczegółowy RPO Lubuskie 2020</i>
<p>Wysoki poziom wewnętrznej integracji komunikacyjnej i dobre połączenia obszaru funkcjonalnego z siecią dróg krajowych (EFRR)</p> <p>Cel tematyczny UE: 6,4,7</p>	<p>Priorytet inwestycyjny 4.5.: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących.</p>	<p>Rozwijanie komunikacji przyjaznej środowisku.</p>	<p>Poprawa jakości powietrza poprzez ograniczenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery.</p>
		<p>Alokacja podstawowa ZIT - 6,130250 mln EUR (Projekty kluczowe)</p> <p>Budowa ścieżek rowerowych drogi gminne i powiatowe.</p> <p>Alokacja dodatkowa ZIT- 6 mln EUR (Projekty kluczowe)</p> <p>Budowa ścieżek rowerowych drogi wojewódzkie.</p> <p>Projekt konkursowy w ramach RPO Lubuskie 2020.</p> <p>Budowa systemu Elektronicznej Karty Aglomeracyjnej.</p> <p>Projekt komplementarny POIiŚ</p> <p>Duży projekt dotyczący transportu niskoemisyjnego, 400 mln PLN brutto.</p>	
	<p>Priorytet inwestycyjny 7.2.: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T.</p>	<p>Poprawa powiązań MOF z siecią dróg krajowych i likwidacja wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej.</p>	<p>Poprawa przepustowości i sprawności infrastruktury transportowej w województwie poprzez pełne włączenie regionu w transeuropejskie sieci transportowe.</p>
		<p>Alokacja dodatkowa ZIT- 6,5 mln EUR (Projekty kluczowe)</p> <p>Ul. Aglomeracyjna - I etap, Przebudowa ul. Zacisze.</p> <p>Projekt duży do POIiŚ</p> <p>Budowa obwodnicy południowej Zielonej Góry -100 mln PLN.</p>	

<i>Cele strategii ZIT</i>	<i>Priorytet strategii ZIT/priorytet inwestycyjny</i>	<i>Działania</i>	<i>Cel szczegółowy RPO Lubuskie 2020</i>
Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych (EFRR) Cel tematyczny UE: 5,6.	Priorytet inwestycyjny 6.4.: Ochrona i przywrócenie bioróżnorodności, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie systemów ochrony ekosystemów, w tym NATURA 2000 oraz zielonej infrastruktury.	Ochrona i wykorzystanie zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego.	Ochrona i wykorzystanie kapitału przyrodniczego regionu.
		Alokacja podstawowa ZIT- 3,54 mln EUR (Procedura konkursowa) Parki i tereny zielone MOF.	
	Priorytet inwestycyjny 5.2. (FS/EFRR- POIiŚ 2020, miasta pow. 100 000 mieszk.) Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń, przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami.	Zagospodarowanie wód opadowych na terenie rdzenia MOF ZG.	
		Duży projekt w ramach POIiŚ Rozbudowa sieci kanalizacji deszczowej w Zielonej Górze.	
	Priorytet inwestycyjny 6.3.: Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.	Poprawa jakości i dostępności usług w dziedzinie kultury	
		Alokacja podstawowa ZIT- 3,25 mln EUR Projekty realizowane przez instytucje kultury oraz z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. Alokacja dodatkowa ZIT- 4 mln EUR Projekty realizowane przez instytucje kultury oraz zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. (Procedura konkursowa dla całej alokacji)	Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego regionu.

<i>Cele strategii ZIT</i>	<i>Priorytet strategii ZIT/priorytet inwestycyjny</i>	<i>Działania</i>	<i>Cel szczegółowy RPO Lubuskie 2020</i>
Efektywne gospodarowanie energią. (EFRR) Cel tematyczny UE: 4.	Priorytet inwestycyjny 4.7.: Promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię ciepłą.	Rozwijanie proekologicznych systemów grzewczych.	
		Duży projekt w ramach POIiŚ Budowa sieci ciepłowniczej - EC Zielona Góra.	
	Priorytet inwestycyjny 4.3.: Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym.	Podniesienie efektywności energetycznej obiektów i instalacji w gminach MOF ZG.	Racjonalizacja zużycia energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym.
		Alokacja podstawowa ZIT- 5,639830 mln EUR (Procedura konkursowa) Termomodernizacja obiektów publicznych i komunalnych mieszkaniowych. Komplementarny projekt zgłoszony do POIiŚ - Termomodernizacja obiektów publicznych. Alokacja dodatkowa ZIT 2,386516mln EUR (Procedura konkursowa) Termomodernizacja obiektów publicznych i komunalnych mieszkaniowych. Energooszczędne oświetlenie ulic i obiektów publicznych.	
Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym (EFRR) Cel tematyczny UE: 2,	Priorytet inwestycyjny 2.3.: Wzmocnienie zastosowania TIK dla e-administracji, e-lerning, e-integracja, e-zdrowie.	Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym.	Upowszechnienie i wzrost zastosowania technik informacyjnych i komunikacyjnych we wszystkich dziedzinach życia.
		Monitoring, internet, informacja turystyczna, zarządzanie parkingami i ruchem. (Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO)	

<i>Cele strategii ZIT</i>	<i>Priorytet strategii ZIT/priorytet inwestycyjny</i>	<i>Działania</i>	<i>Cel szczegółowy RPO Lubuskie 2020</i>
<p>Infrastruktura społeczna spełniająca oczekiwania mieszkańców (EFRR)</p> <p>Cel tematyczny UE: 9,10.</p>	<p>Priorytet inwestycyjny 9.1.: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych.</p>	<p>Dostosowanie infrastruktury do zmieniających się warunków demograficznych.</p>	<p>Poprawa jakości infrastruktury zdrowotnej i społecznej uwzględniająca obszary deficytowe.</p>
		<p>Alokacja dodatkowa ZIT- 1,803439 mln EUR (Projekty kluczowe)</p> <p>Budowa hostelu dla osób niepełnosprawnych – ul. Głowackiego.</p> <p>Rozbudowa Hospicjum – ul. Zyty.</p>	
	<p>Priorytet inwestycyjny 9.2.: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.</p>	<p>Wsparcie rozwoju obszarów zdegradowanych.</p>	<p>Rewitalizacja fizyczna, gospodarcza i społeczna obszarów zmarginalizowanych i zagrożonych marginalizacją.</p>
		<p>Alokacja podstawowa ZIT- 11,585975 mln EUR (Procedura konkursowa)</p> <p>Rewitalizacja obszarów miejskich i gminnych, zgodnie z Lokalnymi Programami Rewitalizacji.</p> <p>Projekty kluczowe (2 mln EUR)</p> <p>Do ustalenia po przygotowaniu Lokalnych Programów Rewitalizacji</p>	
	<p>Priorytet inwestycyjny 10.4 Inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.</p>	<p>Infrastruktura edukacyjna dostosowana do potrzeb rynku pracy.</p>	<p>Poprawa jakości infrastruktury edukacyjnej wszystkich szczebli kształcenia.</p>
		<p>Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO</p> <p>Szkolnictwo zawodowe – projekty inwestycyjne.</p>	

<i>Cele strategii ZIT</i>	<i>Priorytet strategii ZIT/priorytet inwestycyjny</i>	<i>Działania</i>	<i>Cel szczegółowy RPO Lubuskie 2020</i>
Aktywna społeczność MOF ZG (EFS) Cel tematyczny UE: 10,9.	Priorytet inwestycyjny 10.1.: Ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i średniego.	Wysoka jakość i dostępność edukacji na wszystkich poziomach kształcenia.	Zmniejszenie nierówności w upowszechnieniu edukacji oraz dostosowanie systemu kształcenia do zindywidualizowanych potrzeb uczniów.
		Alokacja podstawowa ZIT- 4,186516mln EUR (Projekty kluczowe) Projekty rozwojowe w oparciu o wykorzystanie potencjału Centrum Nauki Keplera. Alokacja dodatkowa ZIT- 1,81mln EUR (Projekty kluczowe) Projekty rozwojowe w oparciu o wykorzystanie potencjału Centrum Nauki Keplera. (Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO) Projekty związane z poprawą dostępu do dobrej jakości edukacji.	
	Priorytet inwestycyjny 10.3.: Poprawa dostępności uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy.	Lepszy dostęp do wysokiej jakości kształcenia zawodowego.	Wzmocnienie potencjału, atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe uwzględniające potrzeby rynku pracy.
		Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO) Rozwój szkolnictwa zawodowego, projekty miękkie.	

	Priorytet inwestycyjny 9.4.: Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności.	<p>Zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenach zdegradowanych i obszarach wiejskich.</p> <p>Alokacja dodatkowa ZIT - 5,50 mln EUR (Procedura konkursowa)</p> <p>Małe projekty dotyczące wykluczenia społecznego powiązane z rewitalizacją fizyczną oraz na wybranych obszarach wiejskich i terenach zielonych.</p>	<p>Upowszechnienie aktywizacji zawodowej, społecznej, zdrowotnej i edukacyjnej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p>

<i>Cele strategii ZIT</i>	<i>Priorytet strategii ZIT/priorytet inwestycyjny</i>	<i>Działania</i>	<i>Cel szczegółowy RPO Lubuskie 2020</i>
Rozwój sektora MŚP i innowacyjności motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego. Cel tematyczny UE: 1,3.	Priorytet inwestycyjny 3.1 Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości.	Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości.	Stworzenie warunków do powstawania nowych i innowacyjnych podmiotów gospodarczych w regionie.
		Rozwój i budowa inkubatorów przedsiębiorczości i inne formy wspierania przedsiębiorczości. Tworzenie sieci inkubatorów przedsiębiorczości w oparciu o PNT. (Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO)	
	Priorytet inwestycyjny 1.2. Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii.	Rozwój innowacyjności motorem wzrostu MOF ZG	Rozwój współpracy podmiotów działających w obszarze B+R oraz innowacji z przedsiębiorcami. Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw.
		Projekty dotyczące badań technologicznych i transferu technologii do biznesu związane z UZ i Parkiem Technologicznym. (Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO)	

Cel 1

Wysoki poziom wewnętrznej integracji komunikacyjnej i dobre połączenia obszaru funkcjonalnego z siecią dróg krajowych.

Podstawą integracji przestrzennej i funkcjonalnej obszaru funkcjonalnego jest dobra sieć komunikacyjna i sprawny transport publiczny. MOF ZG nie posiada sprawnego i jednolitego systemu komunikacji miejskiej. Obecnie obszar funkcjonalny Zielonej Góry tylko w części jest objęty zorganizowaną komunikacją miejską. Poza miastem Zielona Góra, gminami Zielona Góra i Zabór funkcjonują tylko linie komercyjne nie zapewniające spójności systemowej taryfowej. Na obszarze objętym wspólną komunikacją funkcjonuje jednolity system taryfowy oparty o kartę elektroniczną oraz system informacji pasażerskiej i zarządzania ruchem pojazdów on-line oparty o lokalizację pojazdów w czasie rzeczywistym.

Sieć drogowa na tym obszarze również posiada wiele braków. Stan techniczny dróg nie jest zadowalający. W rdzeniu obszaru funkcjonalnego, który jest głównym węzłem komunikacyjnym dla całego obszaru istnieją poważne przeszkody w rozwijaniu sieci komunikacji miejskiej. Są to tzw. wąskie gardła związane z przekraczaniem przepustowości najbardziej obciążonych odcinków sieci drogowej. Istniejąca sieć powiązań MOF ZG z siecią dróg krajowych również nie jest zadowalająca. Istniejąca obwodnica północna Zielonej Góry, będąca jednocześnie głównym połączeniem wewnętrznym obszaru funkcjonalnego przestaje spełniać swoją funkcję ze względu na zbyt duże natężenie ruchu związanego z dojazdami do pracy, centrów handlowych i usług zlokalizowanych na terenie Zielonej Góry oraz zwiększanie się ruchu tranzytowego.

1. Priorytet inwestycyjny 4.5.: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących.

Interwencja w ramach priorytetu wspiera aglomeracyjny charakter działań kierując je w stronę rozwiązań kompleksowych, obejmujących cały obszar funkcjonalny. Jest ściśle powiązana z projektami komplementarnymi przewidzianymi do realizacji z POLiŚ oraz z działaniami podejmowanymi w PI7.2. Narzędzie ZIT zapewnia efektywność wykorzystania środków dzięki wspólnym rozwiązaniom dla wszystkich JST z obszaru funkcjonalnego.

Działanie 1:

Rozwijanie komunikacji przyjaznej środowisku.

Rozwój niskoemisyjnego transportu miejskiego w obsłudze mieszkańców obszaru funkcjonalnego miasta Zielona Góra.

Koncepcja rozwoju systemu transportu publicznego obejmuje trzy podstawowe zakresy działań:

- Stworzenie jednolitego systemu komunikacji publicznej na całym obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry w oparciu o pojazdy elektryczne oraz rozbudowę systemu Elektronicznej Karty Aglomeracyjnej (zadanie przewidywane do sfinansowania z POLiŚ jako projekt komplementarny).

- Rozszerzenie obszaru stosowania i rozbudowa funkcji komunikacyjnego e-biletu użytkowanego w Zielonej Górze do Elektronicznej Karty Aglomeracyjnej (zadanie przewidywane do sfinansowania z POIiŚ jako projekt komplementarny).
- Rozwijanie transportu rowerowego, w tym rozbudowa sieci ścieżek rowerowych na obszarze funkcjonalnym. Budowa ścieżek rowerowych przy drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich (zadanie przewidywane do sfinansowania w ramach alokacji ZIT).

Realizacja tego działania wpłynie na zmniejszenie zatłoczenia motoryzacyjnego, poprawę płynności ruchu i ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko naturalne. Przewiduje się wdrażanie projektów, które będą zawierać elementy redukujące/minimalizujące oddziaływania hałasu/drgań/zanieczyszczeń powietrza oraz elementy promujące zrównoważony rozwój układu urbanistycznego i zwiększenie przestrzeni zielonych miasta.

Projekty będą realizowane według najlepszej środowiskowo spośród badanych racjonalnych opcji, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązania danego problemu komunikacyjnego, przy jak najmniejszym wpływie na klimat akustyczny i jakość powietrza (w szczególności minimalizacji emisji zanieczyszczeń powietrza) oraz redukcji gazów cieplarnianych zgodnie z aktualnym planem gospodarki niskoemisyjnej.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020. Środki Funduszu Spójności z POIiŚ na realizację projektów komplementarnych.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 4.5.: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowanie odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: Budowa ścieżek rowerowych przy drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich.
Projekt komplementarny POIiŚ:	Zakup ekologicznych pojazdów komunikacji miejskiej, budowa infrastruktury niezbędnej do sprawnego funkcjonowania komunikacji miejskiej, w tym infrastruktury zajezdni, infrastruktury obsługi ruchu pasażerskiego.
Wskaźniki	Długość wybudowanych ścieżek rowerowych (km).
Główni Beneficjenci	Jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, spółki prawa handlowego będące własnością JST.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Indykatywna lista projektów kluczowych.

2. Priorytet inwestycyjny 7.2.: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T.

Narzędzie ZIT zapewnia integrację działań na obszarze funkcjonalnym, wiążąc ze sobą działania z różnych PI w celu całościowego rozwiązywania problemów dotyczących komunikacji w obszarze funkcjonalnym.

Działanie 1.

Poprawa powiązań MOF z siecią dróg krajowych i likwidacja wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej.

W ramach działania przewiduje się budowę obwodnicy południowej Zielonej Góry oraz usunięcie wąskich gardeł w sieci komunikacyjnej miasta. Obwodnica południowa o długości ok. 12.200m pobiegnie od węzła drogowego trasy S3 (kierunek Nowa Sól, Legnica, Wrocław, Jelenia Góra) do istniejącej obwodnicy w ciągu drogi krajowej nr 27 i pozwoli na zmniejszenia obciążenia ruchem istniejącej obwodnicy północnej oraz znacząco zmniejszy obciążenie samochodowym ruchem tranzytowym drogi prowadzącej przez duże miejscowości obszaru funkcjonalnego – Świdnicę, Ochłę, Drzonków i Raculę, która obecnie jest użytkowana jako południowy objazd miasta.

Mapa 11. Obwodnica południowa Zielonej Góry

Źródło: Urząd Miasta Zielona Góra.

Likwidacja wąskich gardeł i udrożnienie ruchu w centrum Zielonej Góry, która jest głównym węzłem komunikacyjnym zbierającym ruch z całego obszaru funkcjonalnego jest ważnym zadaniem ze względu na wzrastające zatłoczenie wynikające z wyczerpania przepustowości tzw. obwodnicy śródmiejskiej (ul. Długa, ul. Konstytucji 3 Maja). Ważnym zadaniem w tym zakresie jest projekt budowy ulicy Aglomeracyjnej, która utworzy równoległy ciąg komunikacyjny w stosunku do najbardziej obciążonych ruchem ulic śródmieścia Zielonej Góry (ul. Bohaterów Westerplatte, ul. Wojska Polskiego). Realizacja działania znacząco poprawi wewnętrzną spójność obszaru funkcjonalnego, przepustowość głównego węzła komunikacyjnego oraz jakość powiązań obszaru funkcjonalnego z siecią dróg krajowych i TEN-T.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020. Środki z funduszu POIiŚ na realizację projektów komplementarnych.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 7.2.: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: Usuwanie wąskich gardeł i uzupełnianie brakujących połączeń w komunikacji na terenie rdzenia obszaru funkcjonalnego. Projekt kluczowy: Budowa ulicy Aglomeracyjnej.
Projekt komplementarny POIiŚ	Budowa obwodnicy południowej miasta Zielona Góra.
Wskaźniki	Długość wybudowanych dróg (km).
Uprawnieni Beneficjenci	Jednostki samorządu terytorialnego (JST) ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, spółki prawa handlowego będące własnością JST.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Indykatywna lista projektów kluczowych.

Cel 2

Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych.

Jednym z ważnych elementów polityki zrównoważonego rozwoju jest właściwe wykorzystywanie zasobów oraz działanie na rzecz ich odbudowy i ochrony. W ramach tego celu znalazły się działania dotyczące ochrony środowiska, zasobów przyrodniczych i kulturowych. Jakość życia mieszkańców i konkurencyjność obszaru funkcjonalnego związana jest zarówno z tworzeniem warunków do inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej, jak i ze sferą ochrony środowiska, kultury, wypoczynku i rekreacji. Obszar funkcjonalny pod względem zasobów przyrodniczych i kulturowych posiada duży potencjał, który może być wykorzystany dla zintegrowania MOF ZG, pozwala na zwiększenie jego atrakcyjności i konkurencyjności, tworzenie przestrzeni publicznych charakteryzujących się nowoczesnością, przyjaznych dla mieszkańców.

Ważną szansą rozwojową jest wykorzystanie potencjału zawartego w sferze kultury zinstytucjonalizowanej oraz mniej formalnie działających organizacjach sektora pozarządowego dla wsparcia wzrostu w oparciu o rozwijanie kreatywności. Dążąc w tym kierunku, w pierwszej kolejności potrzebne jest wsparcie zwiększania dostępności wysokiej jakości oferty kulturalnej na całym obszarze funkcjonalnym oraz rozwijanie działań wspierających aktywny udział mieszkańców, w tym również poprzez odpowiednio skierowane formy edukacji artystycznej prowadzone dla różnych grup społecznych i wiekowych oraz wsparcie współdziałania instytucji kultury w tworzeniu programów zintegrowanych.

Ważnym aspektem, nieodłącznym od sfery kultury jest kreatywność. We współczesnej gospodarce element kreatywności jest tym, co może zadecydować o sukcesie gospodarczym. Jest to również czynnik wspierający innowacyjność. Wykorzystanie istniejącego potencjału i wsparcie jego rozwoju powinno mocno uwzględnić ten aspekt. Działanie nakierowane na rozbudzanie kreatywności powinno brać pod uwagę szerokie spektrum oddziaływania ponieważ potrzeba kreatywności nie dotyczy wyłącznie sektorów powszechnie uznawanych za „kreatywne” takich jak media, reklama, przemysł rozrywkowy. Kreatywna gospodarka to dużo więcej niż tylko sektory kreatywne. W sektorach innych niż twórcze również znajduje się wiele miejsca dla pracy o jednoznacznie kreatywnym charakterze i ten zakres kreatywności zwiększa się. Pobudzanie kreatywności jest również drogą budowy w społeczeństwie postaw innowacyjnych. Gospodarka MOF ZG pod względem innowacyjności nie odbiega od bardzo niskich wskaźników gospodarki regionu lubuskiego i wszelkie działania poprawiające ten stan są bardzo oczekiwane.

Wieloaspektowe wykorzystanie potencjału zidentyfikowanego w sferze kultury może być ważnym impulsem wspomagającym rozwój i integrację obszaru MOF ZG. Kultura obejmująca tradycje i dziedzictwo historii powinna być ważnym czynnikiem wspomagającym rozwijanie tożsamości lokalnej. Jej podstawą jest przywracanie tradycji winiarstwa zielonogórskiego. Sprzyja temu odtwarzanie uprawy winorośli. W ostatnich latach założono wiele winnic, w tym największą, na ok. 30 ha w gminie Zabór. W Zielonej Górze wizytówką miasta jest Wzgórze Winne, porośnięte krzewami winorośli, na którym zlokalizowany jest historyczny Domek Winiarza i Palmiarnia, jedna z głównych atrakcji turystycznych miasta i symboliczne nawiązanie do wiekowej tradycji.

Obok funkcji integrującej, ożywiana tradycja będzie tworzyć wizerunek MOF ZG i podnosić jego atrakcyjność dla odwiedzających. Z perspektywy atrakcyjności obszaru równie ważne są zasoby przyrodnicze. Pokazane w diagnozie parki, często o charakterze zabytkowym, z ciekawymi okazami przyrody i możliwymi do odtworzenia historycznymi założeniami przestrzennymi są wartościowym urozmaicheniem przestrzeni podlegającej ciągłej urbanizacji. Tereny zielone obszaru funkcjonalnego są wartościowym zasobem, który powinien w znacznie większym stopniu służyć mieszkańcom jako miejsce relaksu i aktywnego odpoczynku, sprzyjającym wartościowym zachowaniom prozdrowotnym. Należy również przewidzieć powiązanie najatrakcyjniejszych obszarów parkowych z siecią ścieżek rowerowych. Wartościowe parki zabytkowe mogą stać się również atrakcjami turystycznymi, poszerzającymi ofertę dla przyjeżdżających i podnoszącymi atrakcyjność całego obszaru.

Ważną barierą rozwojową rdzenia obszaru funkcjonalnego, ograniczającą możliwości inwestowania są braki w infrastrukturze związane z zagospodarowywaniem wód opadowych. Obszar Zielonej Góry ze względu na warunki terenowe (wysoki poziom wód gruntowych w dużej części miasta oraz duże różnice wysokości) narażony jest na silne oddziaływanie wód deszczowych. Ok 60% sieci odprowadzającej deszczówkę to przestarzała kanalizacja ogólnospławna. Nie pozwala to na odebranie wód opadowych w całości i skutkuje podtapianiem domów mieszkalnych. Na innych obszarach, szczególnie dzielnic Jędrzychów i Chynów problemem jest brak zbiorników retencyjnych na istniejącej kanalizacji deszczowej. Skutkuje to przepełnianiem cieków wodnych będących odbiornikami wód opadowych i zalewanie niżej położonych dzielnic. Zidentyfikowane braki w infrastrukturze powodują poważne problemy z lokalizowaniem nowych inwestycji i ograniczają rozwój miasta, utrudniając prawidłowe gospodarowanie przestrzenią miejską, co wpływa na poprawność procesów planowania przestrzennego na całym obszarze funkcjonalnym.

1. Priorytet inwestycyjny 6.4.: Ochrona i przywrócenie bioróżnorodności, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie systemów ochrony ekosystemów, w tym NATURA 2000 oraz zielonej infrastruktury.

Wykorzystanie narzędzia ZIT i nadanie priorytetowi 6.4. wymiaru terytorialnego pozwala na właściwe wykorzystania tego potencjału dzięki nakierowaniu realizowanych działań na wymiar terytorialny priorytetu. Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 6.4 pozwala uzyskać efekt synergii wynikający z kompleksowości podejmowanych działań wobec wszystkich obszarów cennych przyrodniczo na terenie MOF. Co więcej zastosowanie ZIT daje wyjątkową możliwość systemowego rozszerzenia tzw. dobrych praktyk oraz zrealizowania kompleksowego programu informacyjno-edukacyjnego oddziałującego równocześnie na większość mieszkańców regionu.

Działanie 1.

Ochrona i wykorzystanie zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego.

W ramach działania przewiduje się przeprowadzenie kompleksowej renowacji oraz przystosowania do pełnienia funkcji rekreacyjnej dla mieszkańców obszaru funkcjonalnego oraz funkcji turystycznej wybranych terenów zielonych. Dotyczyć to będzie istniejących terenów parkowych oraz innych obszarów posiadających walory pozwalające na ich wykorzystanie dla odpoczynku, organizacji imprez o charakterze rekreacyjnym, masowych imprez sportowych i kulturalnych. Zadania podejmowane w ramach działania będą uzupełniane i rozszerzane poprzez powiązanie z innymi działaniami, szczególnie z Działaniem 3 oraz Celem 1, Działanie 1: Rozwijanie komunikacji przyjaznej środowisku. Dotyczy to powiązań z projektem rozbudowy sieci dróg rowerowych na obszarze funkcjonalnym.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 6.4.: Ochrona i przywrócenie bioróżnorodności, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie systemów ochrony ekosystemów, w tym NATURA 2000 oraz zielonej infrastruktury.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: Renowacja i przywrócenie funkcji rekreacyjnej i turystycznej terenów zielonych.
Wskaźniki	- obszar zagospodarowanych terenów zielonych (ha), - ilość obiektów przystosowanych dla potrzeb turystyki,
Główni Beneficjenci	Jednostki samorządu terytorialnego (JST) i ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, spółki prawa handlowego będące własnością JST, organizacje pozarządowe.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

**2. Priorytet inwestycyjny 5.2. (FS/EFRR – POIiŚ 2020, miasta pow. 100 000 mieszkańców).
Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń, przy jednoczesnym
zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i
katastrofami.**

Priorytet nie jest przedmiotem interwencji ZIT. Włączenie go do Strategii ZIT jest uzasadnione potrzebą wskazania w sposób kompleksowy działań o istotnym znaczeniu dla rozwoju MOF ZG.

Działanie 1.

Zagospodarowanie wód opadowych na terenie rdzenia MOF ZG.

W ramach tego działania przewiduje się przygotowanie dużego projektu inwestycyjnego dotyczącego zagospodarowania wód opadowych, w tym, budowy sieci kanalizacji deszczowej, zbiorników wodnych oraz regulacji cieków wodnych będących odbiornikami deszczówki. Zgodnie z linią demarkacyjną POIiŚ, działanie może dotyczyć miast powyżej 100 000 mieszkańców. Przewiduje się objęcie projektem terenu miasta i gminy wiejskiej Zielona Góra.

Procedura konkursowa zgodnie z uszczegółowieniem POIiŚ 2014-2020.

3. Priorytet inwestycyjny 6.3.: Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Zintegrowane działanie na rzecz właściwego wykorzystania potencjału zasobów kultury MOF ZG wymaga zastosowania podejścia terytorialnego. Narzędzie ZIT będzie wspomagać kreowanie działań związanych z tworzeniem produktów turystycznych, wspieraniem kreatywności, jak i szerokiego udostępnienia wysokiej jakości usług, w tym, w zakresie edukacji artystycznej wszystkim mieszkańcom obszaru funkcjonalnego poprzez utworzenie nowych ram współpracy instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych.

Działanie 1

Poprawa jakości i dostępności usług w dziedzinie kultury.

W ramach działania są planowane inwestycje na rzecz ochrony, promocji i rozwoju dziedzictwa kulturowego. Wsparcie powinno obejmować zadania nakierowane na podnoszenie jakości usług w zakresie kultury oraz poprawę ich dostępności przez inwestycje w zintegrowaną sieć instytucji kultury oraz obiektów zabytkowych oraz przez wsparcie i rozwój centrów informacji kulturalnej i promocji kultury. Dotyczy to szerokiego wachlarza usług w zakresie kultury, w tym różnych form edukacji artystycznej. Odpowiedniego wsparcia wymaga również rozwijanie tradycji winiarskich tak charakterystycznych dla obszaru funkcjonalnego i inne projekty z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. Zadania w ramach działania obejmą inwestycje w poprawę jakości infrastruktury instytucji świadczących usługi w zakresie kultury oraz rozwijających usługi związane z turystyką pozwalające na rozszerzenie ich oferty w celu podniesienia jej atrakcyjności i dostępności i będą sprzyjać realizacji projektów związanych z propagowaniem tradycji regionalnych i podnoszeniem atrakcyjności kulturalnej MOF.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 6.3.: Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Cel szczegółowy 6.3.1. PI 6.3.: Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego regionu.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: Rozbudowa, modernizacja obiektów użytkowanych na cele działalności kulturalnej, wyposażenie obiektów w sprzęt niezbędny do prowadzenia działalności, organizacja i wyposażenie punktów informacyjnych, w tym w odpowiednie systemy informatyczne.
Wskaźniki	- liczba instytucji kultury objętych wsparciem (szt.), - liczba wybudowanych obiektów infrastruktury turystycznej (szt.),
Uprawnieni Beneficjenci	Jednostki samorządu terytorialnego (JST) i ich związki, stowarzyszenia i porozumienia, spółki prawa handlowego będące własnością JST, samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe.

Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Cel 3

Efektywne gospodarowanie energią.

Efektywność energetyczna jest jednym z najważniejszych zadań w polityce państwa. Gospodarka Polski w tym zakresie znacząco odbiega od średniej europejskiej. Działania w tym zakresie zostały zintensyfikowane dzięki wsparciu finansowemu w ramach funduszy UE w perspektywie programowej 2007-2013. Wszystkie gminy z obszaru funkcjonalnego prowadzą działania związane z poprawą efektywności energetycznej obiektów publicznych i mieszkaniowych. Jednak znaczna część budynków użyteczności publicznej to obiekty zbudowane przed wieloma latami, kiedy obowiązywały znacznie mniejsze wymagania dotyczące izolacyjności cieplnej. Dotyczy to również budynków mieszkalnych. Duża część zasobów mieszkaniowych używa indywidualnych systemów ogrzewania. Nadal często są to nieekologiczne kotłownie tradycyjne, które obok niskiej efektywności energetycznej są producentami zanieczyszczeń odpowiadającymi za główną część tzw. niskiej emisji. Kolejnym ważnym problemem wprost dotyczącym budżetu gmin są systemy oświetlenia ulicznego. Są to znaczące pozycje w budżecie każdej gminy, a dostępne nowoczesne technologie oświetleniowe pozwalają na wielokrotne zmniejszenie zużycia energii oraz ponoszonych opłat.

1. Priorytet inwestycyjny 4.7.: Promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię ciepłą.

Projektowane działanie jest częścią Strategii ZIT ze względu na jego uzupełniający charakter w stosunku do działań projektowanych, zarówno w zakresie efektywnego wykorzystania energii, jak i wpływu na zmniejszenie skali niskiej emisji na terenie MOF ZG, a szczególnie, na najbardziej narażonym na nią obszarze Zielonej Góry. Realizacja tego działania w ramach strategii pozwoli na uzyskanie efektu synergii z działaniami w ramach PI 4.5 i 4.3.

Działanie 1

Rozwijanie proekologicznych systemów grzewczych

Działanie jest ściśle związane ze zmniejszaniem wpływu niskiej emisji na stan środowiska naturalnego. Wykorzystanie systemów opartych o nowoczesne ciepłownie jest jednym z rozwiązań najkorzystniejszych dla środowiska oraz ekonomicznym dla użytkowników. Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A. jest największym dostawcą ciepła systemowego, a po przeprowadzonej w ostatnich latach zmianie technologii na wykorzystującą gaz ze źródeł lokalnych jest również producentem ekologicznym.

Zielona Góra posiada duży potencjał rozwojowy w zakresie korzystania z ciepła systemowego. Rozszerzanie zakresu korzystania z sieci ciepłowniczych przynosi znaczące korzyści ekologiczne oraz jest rozwiązaniem konkurencyjnym ekonomicznie. Dostawcy ciepła systemowego rozszerzają swoje możliwości i wprowadzają do swojego zakresu działania dostawę chłodu – usługę konkurencyjną dla zużywających dużo energii elektrycznej instalacji klimatyzacyjnych.

W ramach działania przewiduje się złożenie projektu na rozbudowę sieci ciepłowniczych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.

2. Priorytet inwestycyjny 4.3.: Wsparcie efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym.

Skuteczność interwencji w ramach priorytetu inwestycyjnego wymaga nadania jej wymiaru terytorialnego. Działania w tym zakresie powinny być planowane w formie rozwiązań kompleksowych, nie ograniczających się do terenu poszczególnych jednostek administracyjnych. Wiąże się to z koniecznością powiązania działań w ramach priorytetu z innymi, podejmowanymi w celu ograniczenia niskiej emisji i poprawy efektywności energetycznej.

Działanie 2

Podniesienie efektywności energetycznej obiektów i instalacji w gminach MOF ZG.

Wszystkie gminy z obszaru funkcjonalnego posiadają znaczącą ilość obiektów publicznych wykonanych w technologiach o wysokich wskaźnikach przenikalności ciepła, wyposażonych w systemy grzewcze o zbyt niskiej wydajności. Dostępne obecnie technologie pozwalają na radykalne zmniejszenie energochłonności tych obiektów. Należy tu również wykorzystać rozwiązania wykorzystujące zieloną energię, w tym energię słoneczną. Będzie to miało zasadniczy wpływ na komfort użytkowników, zmniejszenie zużycia energii i opłat za energię oraz zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do środowiska. W przypadku instalacji oświetlenia ulic ważnym czynnikiem jest możliwość skorzystania z rezultatów postępu technologicznego w zakresie produkcji źródeł światła. Najnowsze rozwiązania pozwalają na wielokrotne zmniejszenie zużywanej energii, co w przypadku dużej skali zapotrzebowania powoduje, że korzyści środowiskowe i ekonomiczne są znaczne.

Źródła finansowania	Środki EFRR przekazane do ZIT z Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 4.3.: Wsparcie efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: Termomodernizacja obiektów publicznych i komunalnych mieszkaniowych. Energooszczędne oświetlenie ulic i obiektów publicznych. W ramach alokacji podstawowej RPO Lubuskie 2020 (bezpośredni udział gmin w konkursach RPO Lubuskie): Termomodernizacja obiektów publicznych i komunalnych mieszkaniowych. Energooszczędne oświetlenie ulic i obiektów publicznych .
Wskaźniki	Ilość obiektów poddanych termomodernizacji
Główni Beneficjenci	JST, stowarzyszenia i związki JST, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, spółki prawa handlowego będące własnością JST.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014 - 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Cel 4

Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym.

1. Priorytet inwestycyjny 2.3.: Wzmocnienie zastosowania TIK dla e-administracji, e-learning, e-integracja, e-zdrowie.

Skuteczność działania w ramach priorytetu inwestycyjnego 2.3. jest ściśle związana z jego terytorializacją. Efektywność stosowania rozwiązań z zakresu e-administracji czy innych usług związanych z rozwijaniem społeczeństwa informacyjnego jest ściśle związana ze stosowaniem jednolitych standardów i funkcjonalności na całym obszarze MOF ZG.

Działanie 1. Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym.

Rozwijanie usług elektronicznych w samorządach jest jednym z bardzo ważnych elementów budowy społeczeństwa informacyjnego. Pozwalają one na ułatwienie i przyspieszenie korzystania z usług publicznych, załatwiania spraw urzędowych. Mieszkańcy obszaru funkcjonalnego po zakończeniu trwających działań związanych z rozbudową sieci światłowodowych pozwalających na dostęp do szerokopasmowego Internetu oraz dzięki szybkiemu rozwojowi dostępu do Internetu w sieciach telefonii komórkowej będą mogli korzystać z wszelkich usług dostępnych tą drogą. Diagnoza pokazała, że obecnie największy zakres usług oferuje miasto Zielona Góra, ale nie jest to zakres zadowalający. Pozostałe gminy znacznie odbiegają pod tym względem od rdzenia obszaru. Działania podejmowane poprzez gminy będą służyć rozbudowie i integrowaniu ze sobą systemów usług, podnoszeniu poziomu bezpieczeństwa. Rozbudowa tych systemów będzie również ważnym czynnikiem integrującym obszar funkcjonalny.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubuskiego.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 2.3.: Wzmocnienie zastosowania TIK dla e-administracji, e-learning, e-integracja, e-zdrowie.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji podstawowej RPO LUBUSKIE 2020 (bezpośredni udział gmin w konkursach RPO Lubuskie): Rozbudowa usług elektronicznych w zakresie monitoringu, internetu, informacji turystycznej, zarządzania parkingami i ruchem.
Główni Beneficjenci	JST, stowarzyszenia i związki JST, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, spółki prawa handlowego będące własnością JST, organizacje pozarządowe.
Wskaźniki	- liczba uruchomionych systemów teleinformatycznych w instytucjach publicznych [szt.], - liczba zainstalowanych aplikacji w instytucjach publicznych [szt.],
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014 - 2022.
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

99

Cel 5

Infrastruktura społeczna spełniająca oczekiwania mieszkańców.

Rozbudowa infrastruktury i dostosowanie jej do zmieniających się potrzeb społecznych jest jednym z ważnych warunków zrównoważonego rozwoju obszaru funkcjonalnego. Poziom zaspokojenia potrzeb mieszkańców w zakresie dostępności infrastruktury ochrony zdrowia i edukacji i świadczonych tam usług oraz zapobieganie wykluczeniu niektórych grup społecznych poprzez oddziaływanie na obszary zdegradowane jest jednym z ważnych wyznaczników poziomu życia.

Zmiany demograficzne wskazują, że istotnym problemem jest starzenie się społeczeństwa i coraz częstsze występowanie chorób przewlekłych, w tym chorób nowotworowych. Równie ważny problem to wzrastający odsetek osób niepełnosprawnych. Dotyczy to różnych grup wiekowych. Gminy obszaru funkcjonalnego zamierzają również wspierać działania władz regionu w zakresie poprawy jakości i zwiększenia dostępności usług medycznych w zakresie pediatrii.

W sferze edukacyjnej wyraźnie widoczna jest potrzeba wsparcia edukacji o charakterze zawodowym. Na rynku pracy widoczna jest dysproporcja we wskaźnikach bezrobocia absolwentów szkół zawodowych i ogólnokształcących na niekorzyść tych ostatnich. Kolejnym ważnym działaniem jest rewitalizacja fizyczna ściśle powiązana z działaniami w sferze społecznej. Na obszarze funkcjonalnym zostały wstępnie zidentyfikowane obszary zdegradowane, do których należy również włączyć obszary wiejskie, dotąd pomijane w tych działaniach.

W tym ujęciu obszarów strategicznych w ramach ZIT widoczna jest potrzeba traktowania problemów w sposób całościowy. Oddziaływanie powinno odbywać się na różnych płaszczyznach i obejmować zadania związane z opieką nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi, które są bardzo istotnymi z punktu widzenia społecznego obioru jako wyznaczniki poziomu życia. Należy tu również włączyć wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich obszarów miejskich i wiejskich i zapobieganie wykluczeniu społecznemu. Ważne potrzeby są widoczne w obszarze bezrobocia. Dotyczy to całego obszaru funkcjonalnego oraz różnych grup społecznych. W diagnozie społeczno-gospodarczej obszaru funkcjonalnego podnoszone są istotne czynniki związane z wykluczaniem z rynku pracy niektórych grup społecznych. Dotyczy to m.in. kobiet i potrzeby umożliwienia im godzenia pracy zawodowej z koniecznością opieki nad dziećmi. W tym kontekście ważne są również działania związane z edukacją, w tym edukacją zawodową, zapobieganiem przedwczesnego kończeniu nauki i wspieraniem uczenia się przez całe życie. W tych procesach duże znaczenie powinno mieć wprowadzanie nowoczesnych metod nauczania, rozszerzanie działań wspierających działalność edukacyjną szkół, podnoszenia kwalifikacji nauczycieli i popularyzacja nauki. W działaniach związanych z edukacją i zapobieganiem wykluczeniu społecznemu należy również wskazać na rolę sektora pozarządowego.

1. Priorytet inwestycyjny 9.1.: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych.

Terytorializacja priorytetu wiąże się z potrzebą rozwiązywania zidentyfikowanych w sposób kompleksowy, dla całego obszaru funkcjonalnego. Są to problemy dotyczące wszystkie gminy z obszaru MOF ZG, a efektywne ich rozwiązywanie jest możliwe tylko w skali całego obszaru.

Działanie 1

Dostosowanie infrastruktury do zmieniających się warunków demograficznych.

Bezpośrednie działania w sferze infrastruktury ochrony zdrowia skupiają się w obszarach związanych z problemami zidentyfikowanymi w diagnozie oraz znajdującymi się w kompetencjach samorządów. Należą do nich: prowadzenie hospicjów oraz opieka i rehabilitacja osób niepełnosprawnych. W tych dziedzinach istniejące na terenie Zielonej Góry placówki nie zaspokajają istniejących potrzeb wszystkich gmin obszaru funkcjonalnego. Rozbudowa tych placówek i podniesienie standardu ich funkcjonowania jest bardzo ważnym czynnikiem oddziaływania w sferze społecznej. Ważnym zadaniem z perspektywy regionu jest rozbudowa opieki pediatrycznej. W tym zakresie podstawowym działaniem jest budowa wojewódzkiego szpitala dziecięcego w Zielonej Górze. Ze względu na istotne znaczenie tego działania dla poziomu opieki zdrowotnej w obszarze funkcjonalnym, samorządy MOF ZG będą wspierać swoim udziałem przedsięwzięcie planowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach alokacji ZIT Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 9.1.: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: - Rozbudowa Hospicjum w Zielonej Górze, - Budowa hostelu dla osób niepełnosprawnych w Zielonej Górze.
Główni Beneficjenci	JST, stowarzyszenia i związki JST, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną.
Wskaźniki	- Ilość wybudowanych /przystosowanych /zmodernizowanych obiektów, - Kubatura wybudowanych /przystosowanych/ zmodernizowanych obiektów,
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014 - 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Lista indykatywna projektów kluczowych.

2. Priorytet inwestycyjny 9.2.: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.

Działania w ramach priorytetu 9.2. wymagają zastosowania narzędzia ZIT ze względu na potrzebę zintegrowania w obszarze funkcjonalnym działań związanych z rewitalizacją fizyczną oraz innych działań, które wiążą się z oddziaływaniem w kierunkach, które pozwolą na redukcję zjawiska wykluczenia społecznego różnych grup społecznych. Dotyczy działań w priorytetach 10.1, 9.4.

Działanie 2

Wsparcie rozwoju obszarów zdegradowanych.

Gminy z obszaru funkcjonalnego identyfikowały obszary zdegradowane tworząc Lokalne Programy Rewitalizacji. Zostały one przygotowane przez miasta Zielona Góra i Sulechów. Gminy wiejskie, np. Świdnica również podejmowały działania o charakterze rewitalizacyjnym. Rewitalizacja jest kompleksowym działaniem, którego celem jest społeczne i gospodarcze ożywienie obszaru, który pod względem wskaźników rozwoju społecznego i gospodarczego znacząco odbiega od wskaźników ustalonych jako punkt odniesienia. Działania w zakresie rewitalizacji finansowane w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 zmieniają funkcjonowanie tych obszarów, jednak skala problemów nadal jest duża i wymaga to kontynuowania interwencji w tym działaniu. Lista obszarów podlegających rewitalizacji może być jeszcze rozszerzona o zdegradowane tereny wiejskie. Działanie w zakresie rewitalizacji fizycznej będzie wspierane działaniami finansowanymi z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Celu priorytetowy 6 strategii ZIT - Aktywna społeczność MOF ZG.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach alokacji ZIT Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 9.2.: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT (procedura konkursowa): - Inwestycje w infrastrukturę obszarów zdegradowanych zgodnie z Lokalnymi Programami Rewitalizacji. (Projekt kluczowy – do ustalenia po przygotowaniu Lokalnych Programów Rewitalizacji)
Główni Beneficjenci	JST, stowarzyszenia i związki JST, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, stowarzyszenia.
Wskaźniki	- powierzchnia zrewitalizowanych obszarów (ha), - liczba nowych /przebudowanych /przekształconych obiektów infrastruktury, zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach (szt.),
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

3. Priorytet Inwestycyjny 10.4. Inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.

Działania w ramach priorytetu 10.4. zostały ujęte w dokumencie Strategia ZIT, ale ze względu na ich ograniczony zasięg na terenie MOF ZG nie będą realizowane w ramach instrumentu ZIT, lecz w otwartych procedurach konkursowych RPO. Spośród problemów związanych ze sferą edukacji do rozwiązania w ramach narzędzia ZIT wybrano działanie w ramach PI 10.1.

Działanie 3

Infrastruktura edukacyjna dostosowana do potrzeb rynku pracy.

Tendencje demograficzne i związane z przemianami gospodarczymi na rynku pracy powodują potrzebę dostosowywania do nich systemu edukacyjnego. Zaobserwowane na rynku pracy tendencje wskazują na potrzebę wzmacniania szkolnictwa zawodowego i przekształcanie oferty edukacyjnej takich placówek w kierunku zgodnym z zapotrzebowaniem rynku pracy. Wymaga to doposażenia szkół i rozbudowy ich infrastruktury. Działanie to dotyczy kształcenia na poziomie szkół zawodowych i średnich szkół technicznych. Głównymi ośrodkami tego typu kształcenia na obszarze funkcjonalnym są miasta Zielona Góra i Sulechów. Należy zaznaczyć, że w związku z wzrastającym udziałem osób dorosłych wśród korzystających z tego typu edukacji, wsparcie powinno dotyczyć wszystkich rodzajów szkół i poziomów kształcenia zawodowego. Wsparcie w ramach tego działania będzie powiązane z działaniami podejmowanymi w ramach Celu Priorytetowego 6. Aktywna społeczność MOF ZG finansowanymi z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	10.4. Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji podstawowej RPO LUBUSKIE 2020 (bezpośredni udział gmin w konkursach RPO Lubuskie): inwestycje w infrastrukturę szkolnictwa zawodowego.
Główni Beneficjenci	JST, stowarzyszenia i związki JST, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, organy założycielskie szkół publicznych.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa.

Cel 6

Aktywna społeczność MOF ZG (EFS).

Uzyskanie społecznej i gospodarczej spójności obszaru funkcjonalnego wymaga prowadzenia działań zintegrowanych i wielopłaszczyznowych. Obok zróżnicowanych przedsięwzięć inwestycyjnych niezbędne są działania w sferze społecznej, które zapewnią niezbędne wsparcie społecznościom lokalnym w tak ważnych dziedzinach, jak rozwój rynku pracy, zapobieganie wykluczeniu społecznemu i rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Wyzwania w tym zakresie wynikają z dysproporcji rozwojowych występujących na obszarze funkcjonalnym. Realizacja celów strategii i uzyskanie efektu ciągłości procesów rozwojowych wymaga wyraźnego wsparcia rozwoju społecznego. W tym zakresie za najważniejsze zostały uznane działania w sferze edukacji na wszystkich poziomach kształcenia i podniesienie jej poziomu poprzez powszechne stosowanie najnowszych narzędzi w zakresie nauczania i popularyzacji wiedzy i zapobieganiu przedwczesnego kończenia nauki. Konieczne jest zwiększenie roli wyższych uczelni funkcjonujących na obszarze funkcjonalnym. Obecnie jest to słabo wykorzystywany czynnik rozwojowy, pomimo bardzo dużego potencjału. Kolejnym aspektem jest wpływanie na rynek pracy w formie działań popularyzujących naukę w szkołach zawodowych i kształtowanie profilu zawodowego absolwentów w zgodzie z trendami w gospodarce. To działanie wymaga również poprawy współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami. Obok problemu bezrobocia ludzi młodych ważne są również inne czynniki wykluczenia społecznego. Starzenie się społeczeństwa, bezrobocie i ubóstwo nadal są głównymi przyczynami. W większym stopniu uwidoczniają się takie przyczyny jak: alkoholizm, bezdomność, narkomania. Zróżnicowanie przyczyn wykluczenia wymaga dobrania odpowiednich instrumentów wspierających, jednak jednym z głównych pozostaje wprowadzenie na ścieżkę edukacji i aktywności zawodowej. W tym zakresie powinno się uruchomić, obok działań podejmowanych przez gminy, aktywność społeczeństwa obywatelskiego i powiązać działania w sferze społecznej z innymi działaniami na obszarach zdegradowanych.

1. Priorytet inwestycyjny 10.1.: Ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i średniego.

Interwencja w ramach PI10.1. powinna mieć wymiar terytorialny, ponieważ będzie dotyczyć podniesienia i ustalenia standardów edukacyjnych na całym obszarze funkcjonalnym. Wspólne projekty przyspieszą przekazywanie dobrych wzorów w działaniach pomiędzy JST.

Działanie 1. Wysoka jakość i dostępność edukacji na wszystkich poziomach kształcenia.

Diagnoza obszaru funkcjonalnego wskazuje na zróżnicowanie dostępności i poziomu nauczania pomiędzy gminami wchodzącymi w jego skład. Najpoważniejsze różnice są pomiędzy rdzeniem MOF ZG a terenami wiejskimi. Dotyczy to dostępu do edukacji przedszkolnej oraz zróżnicowania poziomu nauczania, które uwidoczniło się podczas analizy wyników egzaminów na wszystkich poziomach edukacji. Należy podjąć działania, które będą zapobiegać dalszemu zwiększaniu się dystansu pomiędzy tymi obszarami, również poprzez upowszechnianie edukacji przedszkolnej. Kolejnym problemem jest przedwczesne kończenie edukacji. Nie wszyscy uczniowie przygotowujący się do egzaminu maturalnego przystępują do jego zdawania.

Szansą na podniesienie poziomu edukacji jest wykorzystanie istniejącego i tworzonego potencjału. Zbyt mały jest zakres współdziałania wyższych uczelni ze szkołami. Nauki przyrodnicze i ścisłe powinny być popularyzowane i należy umożliwiać młodzieży zainteresowanej poszerzaniem wiedzy w tym zakresie. Ważnym celem jest w tym przypadku również zwiększenie zainteresowania kontynuowaniem nauki na kierunkach studiów wymagających wiedzy w zakresie nauk ścisłych i przyrodniczych oraz podniesienie poziomu wiedzy młodzieży rozpoczynającej studia.

Tworzone w Zielonej Górze Centrum Nauki Keplera, Centrum Przyrodnicze oraz Astrobaza im. Keplera w Świdnicy powinny stać się ośrodkami silnie oddziaływującymi na obszar funkcjonalny. Warunkiem jest rozwinięcie bardzo szerokiej współpracy ze wszystkimi placówkami edukacyjnymi na terenie MOF ZG.

Źródła finansowania	Środki EFS w ramach alokacji ZIT Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 10.1.: Ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i średniego.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: Projekty rozwojowe w oparciu o wykorzystanie potencjału Centrum Nauki Keplera. (Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO) Projekty związane z poprawą dostępu do dobrej jakości edukacji, w tym przedszkolnej.
Główni Beneficjenci	JST, stowarzyszenia i związki JST, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, samorządowe instytucje kultury, organy założycielskie szkół publicznych, wyższe uczelnie.
Wskaźniki	Liczba uczniów objętych wsparciem w ramach programu (osoby).
Poziom dofinansowania (max)	100%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	W ramach alokacji ZIT: Lista indykatoryjna projektów kluczowych. W ramach alokacji RPO: Procedura konkursowa zgodnie wymaganiami IZ RPO LUBUSKIE 2020.

2. Priorytet inwestycyjny 10.3.: Poprawa dostępności uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy

Działania w ramach priorytetu 10.3. zostały ujęte w dokumencie Strategia ZIT, ale ze względu na ich ograniczony zasięg na terenie MOF ZG nie będą realizowane w ramach instrumentu ZIT, lecz w otwartych procedurach konkursowych RPO. Spośród problemów związanych ze sferą edukacji do rozwiązania w ramach narzędzia ZIT wybrano działanie w ramach PI 10.1.

Działanie 1.

Lepszy dostęp do wysokiej jakości kształcenia zawodowego.

Dostęp do wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego dostosowanego do oczekiwań rynku jest jednym z najpoważniejszych wyzwań związanych z kreowaniem kształtu edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym. Należy zapewnić możliwość elastycznego dostosowywania się do zmian na rynku pracy. W przypadku wielu zawodów, takich jak technik ekonomista, technik informatyk, technik budownictwa, technik administracji, technik logistyki, technik mechanik, technik żywienia i gospodarstwa domowego, a także sprzedawca, kucharz małej gastronomii, fryzjer, murarz, ślusarz i cukiernik bezrobocie absolwentów jest największe, a jednocześnie na tych kierunkach kształciło się najwięcej uczniów. Środki z Europejskiego Funduszu Społecznego powinny być przeznaczone zarówno na podnoszenie poziomu nauczania, jak i na tworzenie bardziej urozmaiconej i pozwalającej na dostosowanie do zmian gospodarczych oferty edukacyjnej. W tym kontekście należy zwrócić również uwagę na współdziałania szkół zawodowych z przedsiębiorcami w ramach systemów praktyk i staży. Korzystnym rozwiązaniem może być również przygotowywanie absolwentów do prowadzenia przez nich własnej działalności gospodarczej.

Źródła finansowania	Środki EFS w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 10.3.: Poprawa dostępności uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji podstawowej RPO LUBUSKIE 2020 (bezpośredni udział gmin w konkursach RPO Lubuskie): Rozwój szkolnictwa zawodowego, wsparcie tworzenia nowych kierunków nauczania i form kształcenia, rozwijanie współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami.
Główni Beneficjenci	Szkoły i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) i ich organy prowadzące, jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki, stowarzyszenia i porozumienia.

Wskaźniki	- Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy, - Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego [szt.],
Poziom dofinansowania (max)	100%
Termin realizacji	2014 - 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa w ramach RPO Lubuskie 2020.

3. Priorytet inwestycyjny 9.4.: Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności.

Działania w ramach priorytetu 9.4. wymagają zastosowania narzędzia ZIT ze względu na potrzebę zintegrowania w obszarze funkcjonalnym działań związanych z zapobieganiem i redukcją sfer wykluczenia społecznego z rewitalizacją fizyczną oraz innych działań wiążących się z oddziaływaniem w kierunkach, które pozwolą na redukcję zjawiska wykluczenia społecznego różnych grup społecznych. Dotyczy działań w priorytetach 10.1, 9.2.

Działanie 1

Zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenach zdegradowanych i obszarach wiejskich.

Diagnoza obszaru funkcjonalnego wskazuje na zróżnicowane przyczyny wykluczenia społecznego. Jedną z nich jest niski poziom wykształcenia oraz zamieszkiwanie na wsi i jest to zagrożenie występujące na obszarze funkcjonalnym. Wiąże się z tym bezrobocie i ubóstwo, które należą do głównych przyczyn ubiegania się o pomoc społeczną. W większym stopniu niż wcześniej uwidaczniają się inne przyczyny wykluczenia społecznego, takie jak: alkoholizm, bezdomność, narkomania. Zróżnicowanie przyczyn wykluczenia wymaga dobrania odpowiednich instrumentów wspierających, jednak jednym z głównych pozostaje wprowadzenie na ścieżkę edukacji i aktywności zawodowej. Oznacza to również, że w ramach działania podejmowane powinny być projekty zintegrowane i dostosowane do potrzeb konkretnych środowisk. Należy zapewnić integrację zadań w ramach działania z tymi, które będą podejmowane w Działaniach 1 i 3. Synergia tych działań powinna w istotny sposób przyczynić się do zwiększenia skuteczności interwencji w ramach celu.

Źródła finansowania	Środki EFS w ramach alokacji ZIT Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 9.4.: Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności.
Rodzaje projektów	W ramach alokacji ZIT: Małe projekty dotyczące wykluczenia społecznego powiązane z rewitalizacją fizyczną oraz na wybranych obszarach wiejskich (tereny zielone). Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO. Projekty związane z poprawą dostępu do dobrej jakości edukacji.
Główni Beneficjenci	JST, stowarzyszenia i związki JST, podmioty działające w obszarze rynku pracy, zajmujące się aktywizacją osób wykluczonych społecznie, zagrożonych ubóstwem itp., organizacje pozarządowe.
Wskaźniki	- Liczba projektów ukierunkowanych na trwały udział kobiet w zatrudnieniu i rozwój ich kariery zawodowej [szt.], - Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [osoby],

Poziom dofinansowania (max)	100 %
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	W ramach alokacji ZIT: Procedura konkursowa. W ramach alokacji RPO: Procedura konkursowa zgodnie wymaganiami IZ RPO LUBUSKIE 2020.

Cel 7

Rozwój sektora MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.

MOF ZG charakteryzuje się dość wysokim poziomem przedsiębiorczości. Od 2009 r. w każdej z gmin wchodzących w jego skład zwiększyła się ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Są to jednak w większości podmioty zatrudniające do dziewięciu pracowników. Wśród działających przedsiębiorstw dominują powiązane z sektorem usługowo-handlowym. Odsetek firm prowadzących działalność produkcyjną jest relatywnie niewielki. Przekłada się to na potencjał innowacyjności MOF ZG. Podobnie jak cały region lubuski, pod względem nakładów na innowacyjność MOF ZG daleko odbiega od standardów nie tylko europejskich. Bardzo niekorzystnie wypada również porównanie z sąsiadującymi regionami Polski Zachodniej, w których nakłady na innowacyjność są czterokrotnie wyższe. Dotyczy to także liczby zgłaszanych patentów i niskiego wskaźnika zatrudnienia w jednostkach B+R. Nieliczne przedsiębiorstwa o znaczącym potencjale innowacyjnym znajdują się w Zielonej Górze. W ostatnich latach rozpoczęte zostały działania mające na celu wsparcie pozytywnych zmian w tym zakresie. Dzięki współpracy gmin i Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego z Uniwersytetem Zielonogórskim powstał Lubuski Park Przemysłowo-Technologiczny. Rozwija się podstawowa baza naukowo-badawcza UZ i Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie. Obydwa uczelnie intensyfikują swoje działania nakierowane na współpracę z przedsiębiorcami. Na terenie MOF ZG działają ważne instytucje wspierania biznesu – Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. oraz działający w jej strukturach Lubuski Fundusz Pożyczkowy, Lubuski Fundusz Poręczeń Kredytowych, Organizacja Pracodawców Ziemi Lubuskiej (OPZL). Najważniejszymi działaniami w kolejnych latach będzie: dobre wykorzystanie potencjału dla podniesienia poziomu innowacyjności obszaru funkcjonalnego oraz wsparcie rozwoju przedsiębiorstw poprzez rozwijanie instytucji wspierania biznesu oddziałujących na wszystkie gminy wchodzące w skład MOF ZG.

1. Priorytet inwestycyjny 3.1

Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości.

Umieszczenie priorytetu w Strategii ZIT jest potwierdzeniem jego znaczenia dla MOF ZG, jednak interwencja przewidywana w tym priorytecie ze strony samorządów ma charakter bardzo ograniczony i nie znalazła się w instrumencie ZIT.

Działanie 1.

Wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości.

Diagnoza obszaru funkcjonalnego pokazała, że mieszkańcy tego terenu wykazują się widoczną aktywnością w sferze gospodarczej i coraz częściej są zainteresowani zakładaniem własnych firm. Wykorzystanie tego potencjału dla wsparcia gospodarki całego obszaru funkcjonalnego jest ważnym zadaniem Strategii ZIT.

Oparciem dla tworzenia systemu wspierania nowych przedsiębiorców mogą być istniejące i rozwijane inkubatory przedsiębiorczości – Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości oraz inkubator powstający na terenie Lubuskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego. Planowane jest utworzenie nowych inkubatorów przedsiębiorczości obejmujących swoim oddziaływaniem tereny wiejskie, m.in. w gminach Świdnica i Czerwieńsk.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach alokacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubuskiego.
Priorytet inwestycyjny	PI 3.1 Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości.
Rodzaje projektów	Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO LUBUSKIE 2020. Rozwój i budowa Inkubatorów przedsiębiorczości i inne formy wspierania przedsiębiorczości.
Główni Beneficjenci	JST, stowarzyszenia i związki JST, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną.
Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa w ramach alokacji RPO zgodnie wymaganiami IZ RPO LUBUSKIE 2020.

2. Priorytet inwestycyjny 1.2.

Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii.

Umieszczenie priorytetu w Strategii ZIT jest potwierdzeniem jego znaczenia dla MOF ZG, jednak interwencja przewidywana w tym priorytecie ze strony samorządów ma charakter bardzo ograniczony i nie znalazła się w instrumencie ZIT.

Działanie 2.

Rozwój innowacyjności motorem wzrostu MOF ZG.

Podejmowanie działań na rzecz wzrostu gospodarki innowacyjnej jest jednym z najważniejszych wyzwań rozwojowych. W ostatnich latach na terenie MOF ZG rozpoczęte zostały zadania, w wyniku których powstają znaczące ośrodki mające na celu tworzenie i transfer innowacji do biznesu. Tworzy się znacząca baza materialna na terenie Lubuskiego Parku Naukowo-Technologicznego oraz PWSZ w Sulechowie. Istniejący potencjał dwu wyższych uczelni jest jednak w tym zakresie dotychczas słabo wykorzystywany. Głównym kierunkiem powinno być dalsze wzmocnienie i najlepsze wykorzystanie tego potencjału. Szczególną uwagę należy zwrócić na wspieranie badań technologicznych i utworzenie silnych i trwałych związków pomiędzy sektorem B+R a przedsiębiorcami.

Pomimo relatywnie małej ilości dużych firm zdolnych do kreowania innowacji wart jest zauważenia potencjał przedsiębiorstw małych i średnich, szczególnie tych, które działają w sektorze usług informatycznych. Wspomaganie rozwijania tego sektora może być jedną z szans na utworzenie inteligentnej specjalizacji MOF ZG.

Źródła finansowania	Środki EFRR w ramach alokacji Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020.
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny 1.2. Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii.
Rodzaje projektów	Bezpośredni udział beneficjentów w procedurach konkursowych RPO LUBUSKIE 2020. Projekty dotyczące badań technologicznych, wdrażanie nowych technologii we współdziałaniu sektora B+R i przedsiębiorców.
Główni Beneficjenci	Wyższe uczelnie, inne jednostki sektora B+R, JST, przedsiębiorcy, stowarzyszenia i związki JST, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną.

Poziom dofinansowania (max)	85%
Termin realizacji	2014- 2022
Pomoc publiczna	Zgodnie z zasadami przyjętymi dla RPO Lubuskie 2020.
Tryb naboru	Procedura konkursowa w ramach alokacji RPO zgodnie wymaganiemi IZ RPO LUBUSKIE 2020.

VI. ZGODNOŚĆ STRATEGII ZIT Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

Strategia ZIT miejskiego obszaru funkcjonalnego Zielonej Góry wpisuje się w priorytety i cele najważniejszych unijnych, krajowych i regionalnych dokumentów strategicznych. Do dokumentów tych należą przede wszystkim:

- na poziomie europejskim – Strategia Europa 2020;
- na poziomie krajowym – Strategia Rozwoju Kraju 2020, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 i Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030;
- na poziomie regionalnym – Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020.

VI.1. Strategia Europa 2020

Przyjęta w 2010 roku Strategia Europa 2020 określa trzy priorytety strategiczne Unii Europejskiej: rozwój inteligentny, rozwój zrównoważony i rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu. Realizacji priorytetów i celów służyć ma siedem projektów przewodnich (flagowych), które wymagają działań zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym.

Strategia ZIT MOF ZG wpisuje się w priorytety, cele i projekty przewodnie Strategii Europa 2020, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela 29. Spójność Strategii ZIT ZG ze strategią Europa 2020

Cel Strategii ZIT	Strategia Europa 2020		
	Priorytet	Cel	Projekty flagowe
1. Wysoki poziom wewnętrznej integracji komunikacyjnej i dobre połączenia obszaru funkcjonalnego z siecią dróg krajowych	Rozwój zrównoważony	3. Ograniczenie emisji CO ₂ o 20%, wzrost efektywności energetycznej o 20%	„Europa efektywnie korzystająca z zasobów”
2. Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych	Rozwój zrównoważony		
3. Podniesienie efektywności energetycznej	Rozwój zrównoważony	3. Wzrost efektywności energetycznej o 20%	„Europa efektywnie korzystająca z zasobów”

4. Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym	Rozwój inteligentny		„Europejska agenda cyfrowa”
5. Infrastruktura społeczna spełniająca oczekiwania mieszkańców	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu	1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75% 5. Liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln.	„Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” „Europejski program walki z ubóstwem”
6. Aktywna społeczność MOF ZG	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu	1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75% 4. Liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie	„Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” „Młodzież w drodze”
7. Sektor MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego	Rozwój inteligentny	1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75% 2. Na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczać 3% PKB Unii	„Unia innowacji” „Polityka przemysłowa w erze globalizacji”

VI.2. Strategia Rozwoju Kraju 2020

Jest to najważniejsza dla Polski strategia średniookresowa, obejmująca podobnie jak Strategia ZIT MOF ZG horyzont czasowy do 2020 roku. Została przyjęta przez rząd w 2012 roku. Stanowi główne odniesienie strategiczne dla programowania w Polsce Polityki Spójności 2014-2020. SRK jest uszczegółowiona przez dziewięć strategii zintegrowanych (sektorowych), odnoszących się do poszczególnych dziedzin rozwoju społeczno-gospodarczego.

Strategia ZIT MOF ZG jest w pełni spójna ze Strategią Rozwoju Kraju 2020, co szczegółowo obrazuje tabela 30.

Tabela 30. Spójność Strategii ZIT ze SRK, KSRR i KPZK

Cel Strategii ZIT	Cele i kierunki działań dokumentów krajowych		
	SRK 2020	KSRR 2010-2020	KPZK 2030
1. Wysoki poziom wewnętrznej integracji komunikacyjnej i dobre połączenia obszaru funkcjonalnego z siecią dróg krajowych	II.6.4. Poprawa stanu środowiska II.7.3. Udrożnienie obszarów miejskich III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich	1.1. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych 1.2.1. Zwiększanie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionów	1.3. Integracja obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich 3.2.2. Poprawa dostępności wewnątrz obszarów funkcjonalnych z preferencją dla rozwoju transportu publicznego
2. Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych	I.3.2. Rozwój kapitału społecznego II.6.4. Poprawa stanu środowiska III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich	1.1. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych 1.3.6. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego	1.1. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich 4.5. Wdrożenie działań mających na celu osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów
3. Podniesienie efektywności energetycznej	II.6.2. Poprawa efektywności energetycznej	1.3.5. Dywersyfikacja źródeł i efektywne wykorzystanie energii oraz reagowanie na zagrożenia naturalne	4.6. Zmniejszenie obciążenia środowiska powodowanego emisjami zanieczyszczeń do wód, atmosfery i gleby
4. Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym	I.1.3. Wprowadzenie jednolitych zasad e-gov w administracji (e-administracja) II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych	1.1. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych	3.3. Poprawa dostępności teleinformatycznej
5. Infrastruktura społeczna spełniająca oczekiwania mieszkańców	II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich	1.3.1. Rozwój kapitału intelektualnego, w tym kapitału ludzkiego i społecznego 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	1.3. Integracja obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich 2.3.2. Restrukturyzacja i rewitalizacja obszarów zdegradowanych i miast

6. Aktywna społeczność MOF ZG	II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich	1.2.4. Efektywne wykorzystanie w procesach rozwojowych potencjału specjalizacji terytorialnej 1.3.1. Rozwój kapitału intelektualnego, w tym kapitału ludzkiego i społecznego	1.3. Integracja obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich
7. Sektor MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego	II.3.4. Zwiększenie wykorzystania rozwiązań innowacyjnych II.4.1. Zwiększanie aktywności zawodowej III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich	1.1. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych 1.3.4. Wspieranie rozwoju instytucji otoczenia biznesu (IOB)	1.1. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich

VI.3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, miasta, obszary wiejskie ma szczególne znaczenie dla programowania rozwoju na poziomie regionalnym i lokalnym. Przyjęta została przez Radę Ministrów w lipcu 2010 roku jako pierwszy dokument w pełni wpisujący się w nowy paradygmat unijnej polityki rozwoju, zakładający wzmocnienie jej wymiaru terytorialnego. Motorami rozwoju mają być przede wszystkim miasta wojewódzkie, które są najważniejszymi obszarami strategicznej interwencji państwa. Do tych miast zaliczają się obie stolice województwa lubuskiego – Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski.

Trzy główne cele wyznaczone w KSRR to:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów („konkurencyjność”).
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych („spójność”).
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie („sprawność”).

Priorytety Strategii ZIT ZG wpisują się w wybrane cele KSRR (por. tabela 30).

VI.4. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

KPZK, przyjęta przez rząd w grudniu 2011 roku, to najważniejszy krajowy dokument strategiczny dotyczący zagospodarowania przestrzennego.

Dokument definiuje sześć celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju. Celem 1 jest: *Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.*

Pozostałe cele KPZK odnoszą się m. in. do spójności wewnętrznej, dostępności, środowiska, bezpieczeństwa energetycznego i ładu przestrzennego. W tabeli 30 pokazano spójność priorytetów ZIT z celami KPZK.

VI.5. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020

Strategia została przyjęta przez Sejmik Województwa Lubuskiego w listopadzie 2012 roku. Zgodnie z wymogami KSRR, dokument wyróżnia obszary strategicznej interwencji, w tym miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne (Zielona Góra i Gorzów Wlkp.). SRWL formułuje cztery cele strategiczne, które są uszczegółowione przez cele operacyjne. W kontekście ZIT bardzo istotne jest to, że jednym z celów operacyjnych jest cel 1.4. *Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich.* Wprost odnosi się on do obszarów funkcjonalnych Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego. Priorytety Strategii ZIT MOF ZG wpisują się w kierunki interwencji tego celu, jak i wybranych innych celów operacyjnych.

Tabela 31. Spójność Strategii ZIT ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020

Cel Strategii ZIT	Cele SRWL 2020	
	Cel strategiczny	Cel operacyjny
1. Wysoki poziom wewnętrznej integracji komunikacyjnej i dobre połączenia obszaru funkcjonalnego z siecią dróg krajowych	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna. 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna	1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich 2.1. Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury 2.2. Usprawnienie systemu transportu publicznego
2. Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu	1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich 1.6. Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska 1.7. Rozwój potencjału turystycznego województwa 3.3. Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej

3. Podniesienie efektywności energetycznej	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna	1.6. Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska
4. Rozwój usług elektronicznych w obszarze funkcjonalnym	2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna	2.3. Rozwój społeczeństwa informacyjnego
5. Infrastruktura społeczna spełniająca oczekiwania mieszkańców	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu	1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich 3.1. Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych 3.4. Promocja włączenia zawodowego i społecznego
6. Aktywna społeczność MOF ZG	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu	1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich 3.1. Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych 3.4. Promocja włączenia zawodowego i społecznego 4.3. Wzmocnienie potencjału kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej
7. Sektor MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.	1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna	1.1. Rozwój sektora B+R oraz usprawnienie mechanizmów transferu innowacji 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej 1.4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich

VI.6. Inne dokumenty strategiczne

Poza opisanymi wyżej pięcioma najważniejszymi dokumentami planistycznymi, Strategia ZIT MOF ZG wykazuje znaczną spójność z innymi dokumentami planistycznymi na różnych poziomach.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030 „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” zawiera cele rozwojowe Polski w perspektywie długookresowej w trzech filarach: innowacyjności, terytorialnego równoważenia rozwoju i efektywności. Strategia ZIT MOF ZG jest zgodna z opisanymi w tych filarach wyzwaniami. Biorąc pod uwagę charakter i horyzont czasowy DSRK, nie ma potrzeby szczegółowo analizować poszczególnych priorytetów.

Założenia Krajowej Polityki Miejskiej do roku 2020

Założenia są pierwszym etapem w przygotowaniu Krajowej Polityki Miejskiej i zostały przyjęte przez Rząd w lipcu 2013 roku. W Założeniach zaproponowano następujące cele KPM:

1. Poprawa konkurencyjności i zdolności głównych ośrodków miejskich do kreowania rozwoju, wzrostu i zatrudnienia.

2. Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej (w tym na niektórych obszarach wiejskich) poprzez wzmacnianie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu.
3. Odbudowa zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich.
4. Wspieranie zrównoważonego rozwoju ośrodków miejskich, w tym przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji.
5. Stworzenie warunków dla skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych.

Formuła współpracy gmin w celu realizacji ZIT w obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry koreluje z celem 5 Założeń KPM, a cele priorytetowe Strategii ZIT MOF ZG wpisują się w cele 1, 3 i 4 Założeń.

Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020

W lutym/marcu 2014 roku projekt Strategii był w konsultacjach społecznych i międzyresortowych. SRPZ to strategia ponadregionalna dla pięciu województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego i opolskiego. Koncentruje się ona na wybranych, ponadregionalnych priorytetach, przede wszystkim w zakresie infrastruktury transportowej i energetycznej oraz gospodarki opartej na wiedzy. Spośród priorytetów ZIT MOF ZG, w największym stopniu w celu SRPZ wpisuje się P7: Sektor MŚP i innowacyjność motorami wzrostu gospodarczego obszaru funkcjonalnego.

Zmiana Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

Przyjęty na początku 2012 roku dokument nie jest w pełni zgodny z obecną KPZK i będzie musiał być ponownie nowelizowany. W Planie brak jest delimitacji MOF obu lubuskich stolic. Plan wskazuje szereg problemów, w tym transportowych, dotyczących Zielonej Góry i otaczających ją gmin.

Dokumenty planistyczne miast i gmin MOF ZG

Wszystkie sześć gmin MOF ZG mają lokalne strategie i plany rozwoju. Horyzont czasowy tych dokumentów, w przypadku miasta Zielona Góra i gminy Sulechów, sięga roku 2022, Świdnicy – 2020, Czerwieńska – 2018, a Zaboru i gminy Zielona Góra – 2014 roku. Cele priorytetowe Strategii ZIT MOF ZG są zbieżne z szeregiem celów tych lokalnych strategii.

Strategia Rozwoju Zielonej Góry na lata 2012-2022 wyznacza aż 18 celów i zadań strategicznych. Cele priorytetowe Strategii ZIT ZG są spójne m. in. z następującymi celami strategii miasta:

- Cel 5. Rozwój komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej, budowa parkingów,
- Cel 6. Rozwój szkolnictwa ponadgimnazjalnego, w tym szczególnie zawodowego i kształcenia ustawicznego. Poprawa jakości kształcenia,
- Cel 9. Rozwój centrum Zielonej Góry – Starego Miasta,
- Cel 10. Rozwój infrastruktury otoczenia biznesu,

- Cel 13. Promocja miasta jako centrum nowoczesnego biznesu, kultury i sportu oraz tradycji winiarskich,
- Cel 14. Rozwój współpracy międzygminnej w ramach Lubuskiego Trójkąta i Aglomeracji Zielonogórskiej,
- Cel 17. Ochrona społeczna mieszkańców.

Miasto Zielona Góra oraz gmina Sulechów posiadają **lokalne programy rewitalizacji**. Działania rewitalizacyjne w ramach celów priorytetowych 5 i 6 Strategii ZIT MOF ZG, skoncentrowane będą na obszarach wyznaczonych w tych planach.

VII. STRUKTURA ORGANIZACYJNA I ZASADY DZIAŁANIA ZIT ZIELONEJ GÓRY

VII.1. Opis struktury organizacyjnej ZIT Zielonej Góry

1. W ramach wdrażania ZIT MOF ZG przyjmuje się wariant A (minimalny) obejmujący:
  - A. przygotowanie Strategii ZIT w oparciu o istniejące dokumenty planistyczne i strategiczne;
  - B. przedkładanie Strategii ZIT do pozytywnego zaopiniowania instytucji Zarządzającej RPO oraz Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju;
  - C. udział w programowaniu RPO w zakresie ZIT;
  - D. przygotowanie na podstawie zasad wyboru projektów wskazanych w Strategii ZIT propozycji szczegółowych kryteriów wyboru projektów (realizowanych w formule ZIT) i uzgodnienie ich z IZ RPO;
  - E. wybór projektów, w tym opracowanie listy rankingowej projektów i uzgodnienie jej z IZ RPO;
  - F. przygotowanie rocznego raportu monitoringowego na temat Strategii ZIT, a następnie przekazanie tego dokumentu do oceny i zatwierdzenia Komitetowi Monitorującemu IZ RPO;
  - G. udział w pracach/posiedzeniach Komitetu Monitorującego RPO, zgodnie z „Zasadami realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce” (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Warszawa lipiec 2013 r.);
  - H. realizację projektów grantowych dotyczących wykluczenia społecznego powiązanych z inwestycjami w ramach priorytetów 6.4 i 9.4.
2. Na potrzeby wdrażania Programu Działań ZIT ZG zostaną powołane następujące podmioty:
Zarząd, Przewodniczący, Sekretarz, Biuro Związku ZIT.

2.1. Zarząd Związku ZIT

W skład Zarządu Związku ZIT wchodzi: prezydent, burmistrzowie i wójtowie gmin tworzących MOF ZG.

2.1.1. Najważniejsze zadania Zarządu Związku ZIT:

- A. zatwierdzanie Strategii ZIT i jej zmian;
- B. zatwierdzanie projektu porozumienia z Instytucją Zarządzającą RPO Lubuskie 2020 w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych;
- C. akceptacja propozycji kryteriów wyboru operacji finansowanych w ramach ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry a przekazywanych Komitetowi Monitorującemu Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020 do zatwierdzenia;
- D. zatwierdzanie propozycji projektów, które uzyskają wsparcie finansowe ze środków ZIT MOF ZG;
- E. zatwierdzanie sprawozdania rocznego z realizacji ZIT MOF ZG;
- F. zatwierdzanie regulaminów podmiotów uczestniczących we wdrażaniu ZIT MOF ZG;

- G. udział przedstawicieli Zarządu Związku ZIT w pracach Komitetu Monitorującego RPO Województwa Lubuskiego 2014-2020;
- H. zatwierdzanie zasad realizacji projektów grantowych dotyczących wykluczenia społecznego powiązanych z inwestycjami w ramach priorytetów 6.4 i 9.4.
- I. Szczegółowy zakres zadań Zarządu Związku ZIT zostanie określony w jego regulaminie.

2.1.2. Podejmowanie decyzji przez Zarząd Związku ZIT.

- A. Uchwały Zarządu Związku ZIT podejmowane będą w drodze konsensusu.
- B. W przypadku braku konsensusu uchwały zapadają bezwzględną większością głosów. Członkowie Zarządu Związku ZIT będą dysponować liczbą głosów zgodnie z zasadą: na każde rozpoczęte 20 000 mieszkańców gminy przypada 1 głos.
- C. Ilość głosów przypadających na przedstawicieli gmin rozkłada się następująco:
  - 1) Miasto Zielona Góra – 6;
  - 2) Gmina Sulechów – 2;
  - 3) Gmina Czerwieńsk – 1;
  - 4) Gmina Zielona Góra – 1;
  - 5) Gmina Zabór – 1;
  - 6) Gmina Świdnica – 1.

2.1.3. Przewodniczący Zarządu Związku ZIT

- A. Przewodniczącym Zarządu Związku ZIT jest Prezydent Zielonej Góry.
- B. Przewodniczący Zarządu Związku ZIT reprezentuje Związek na zewnątrz.
- C. Przewodniczący jest uprawniony do składania wniosków o dotację w ramach POPT.

2.1.4. Sekretarz Związku ZIT

- A. Najważniejsze zadania Sekretarza Związku ZIT:
  - 1) nadzór nad funkcjonowaniem Biura pomiędzy kolejnymi posiedzeniami Zarządu Związku ZIT;
  - 2) przygotowanie porządku obrad oraz projektów uchwał na posiedzenie Zarządu Związku ZIT.
- B. Szczegółowy zakres zadań Sekretarza Związku ZIT zostanie określony w regulaminie Zarządu Związku ZIT.
- C. Sekretarz Związku ZIT jest powoływany i odwoływany decyzją Zarządu Związku ZIT.

2.1.5. Biuro Związku ZIT

- A. Biuro Związku ZIT funkcjonuje w ramach Urzędu Miasta Zielona Góra.
- B. Pracodawcą dla osób zatrudnionych w biurze będzie Urząd Miasta Zielona Góra.
- C. W zakresie realizacji zadań Biuro stosuje swój regulamin wewnętrzny oraz regulamin organizacyjny Urzędu Miasta Zielona Góra.
- D. Najważniejsze zadania Biura Związku ZIT:
  - 1) przygotowanie projektu Strategii ZIT oraz jej zmian;
  - 2) obsługa Zarządu Związku ZIT i Sekretarza Związku ZIT;
  - 3) obsługa procedur prowadzących do wyboru propozycji projektów;

- 4) monitoring i sprawozdawczość z wdrażania ZIT MOF ZG;
- 5) współpraca z IZ RPO;
- 6) informacja i promocja;
- 7) nabór, ocena, wybór, zawieranie umów, rozliczanie wydatków, i monitoring oraz kontrola realizacji projektów grantowych dotyczących wykluczenia społecznego powiązanych z inwestycjami w ramach priorytetów 6.4 i 9.4.
- 8) Szczegółowy zakres zadań Biura Związku ZIT zostanie określony w jego regulaminie.

VII.2. Podstawowe procedury zarządzania ZIT

1. Procedura przygotowywania i zatwierdzania Strategii ZIT:

- A. projekt Strategii ZIT przygotowywany jest przez Biuro i przekazywany Stronom porozumienia w celu uzgodnień;
- B. po uzgodnieniach określonych w pkt 1 dokument poddawany jest konsultacjom społecznym oraz konsultacjom z IZ RPO i Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju;
- C. Zarząd Związku ZIT podejmuje decyzję o zatwierdzeniu Strategii ZIT;
- D. Biuro przekazuje zatwierdzoną Strategię ZIT wraz z uchwałą Zarządu Związku ZIT do IZ RPO;
- E. zmiany w Strategii ZIT dokonywane są analogicznie do procedury zatwierdzania Strategii ZIT określonej w pkt 1 – 4;
- F. zatwierdzona Strategia ZIT i jej zmiany publikowane są na stronie internetowej Związku ZIT.

2. Procedura zatwierdzania propozycji kryteriów wyboru operacji w ramach Związku ZIT:

- A. propozycję kryteriów wyboru projektów w ramach ZIT MOF ZG przygotowuje Biuro Związku ZIT we współpracy ze Stronami porozumienia oraz IZ RPO;
- B. projekt kryteriów przekazywany jest przez Biuro Związku ZIT Sekretarzowi Związku ZIT w celu rozpoczęcia procedury akceptacji przez Zarząd Związku ZIT;
- C. decyzję o akceptacji propozycji kryteriów podejmuje Zarząd Związku ZIT;
- D. Biuro Związku ZIT przekazuje zaakceptowane propozycje kryteriów wraz z uchwałą Zarządu Związku ZIT do IZ RPO w celu ich zatwierdzenia.

3. Wybór projektów dokonywany jest poprzez przeprowadzenie procedury konkursowej i w trybie pozakonkursowym;

A. Wybór projektów w trybie pozakonkursowym:

- 1) strona porozumienia jest uprawniona do zgłaszania propozycji projektów w trybie pozakonkursowym dla wdrażania ZIT MOF ZG. Projekt wybrany w trybie pozakonkursowym musi charakteryzować się strategicznym znaczeniem dla rozwoju MOF ZG;
- 2) decyzja o umieszczeniu projektu na liście projektów wybranych w trybie pozakonkursowym jest podejmowana przez Zarząd Związku ZIT;

- 3) do procedury oceny i zatwierdzania propozycji projektów wybranych w trybie pozakonkursowym stosuje się odpowiednio procedurę jak w trybie konkursowym określoną w § 19 pkt 2 - 5.

B. Wybór projektów w ramach procedury konkursowej:

- 1) Biuro Związku ZIT ogłasza nabór propozycji projektów, które mogą uzyskać dofinansowanie ze środków ZIT MOF ZG. Nabór ogłaszany jest za pośrednictwem strony internetowej ZIT MOF ZG;
- 2) Biuro Związku ZIT dokonuje oceny wniosków na podstawie właściwych kryteriów wyboru operacji finansowanych w ramach ZIT MOF ZG. W trakcie oceny Biuro Związku ZIT może korzystać z opinii ekspertów;
- 3) wynik oceny przekazywany jest przez Biuro Związku ZIT Sekretarzowi Związku ZIT w celu rozpoczęcia procedury utworzenia i akceptacji przez Zarząd Związku ZIT listy rankingowej propozycji projektów;
- 4) Zarząd Związku ZIT zatwierdza listę rankingową propozycji projektów. Lista zaakceptowanych i odrzuconych przez Zarząd Związku ZIT propozycji projektów przekazywana jest do Biura Związku ZIT, które informuje o wyniku preselekcji beneficjentów;
- 5) wybrane w procedurze preselekcji projekty wraz z wymaganą pełną dokumentacją przekazywane są do IZ RPO do oceny i ostatecznego zatwierdzenia.

4. Nabór, ocena, wybór, nadzór i monitoring projektów grantowych dotyczących wykluczenia społecznego powiązanych z inwestycjami w ramach priorytetów 6.4 i 9.4 odbywa się na zasadach określonych przez IZ RPO.

5. Zatwierdzanie sprawozdania rocznego z wdrażania Strategii ZIT MOF ZG:

- A. Projekt **rocznego sprawozdania z wdrażania Strategii ZIT MOF ZG** jest przygotowywany przez Biuro Związku ZIT, a następnie przekazywany Sekretarzowi Związku ZIT.
- B. Sekretarz przygotowuje projekt uchwały Zarządu Związku ZIT w sprawie zatwierdzenia rocznego sprawozdania.
- C. Po zatwierdzeniu Zarządu Związku ZIT Biuro Zarządu ZIT przekazuje sprawozdanie wraz z uchwałą Zarządu Związku ZIT do IZ RPO.

VIII. PROJEKTY KOMPLEMENTARNE

Lista projektów komplementarnych przewidzianych do realizacji w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.

1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury i taboru transportu publicznego w obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry.
2. Rozbudowa sieci kanalizacji deszczowej na terenie miasta i gminy wiejskiej Zielona Góra.
3. Budowa obwodnicy południowej miasta Zielona Góra.
4. Rozbudowa sieci ciepłowniczych na terenie miasta Zielona Góra.

IX. INSTRUMENTY FINANSOWE

W ramach realizacji ZIT MOF ZG nie przewiduje się wykorzystywania instrumentów finansowych.

X. PLAN FINANSOWY Strategii w ramach alokacji ZIT

W ramach planu finansowego ujęto cele i działania finansowane w ramach alokacji ZIT MOF ZG.

Tabela 32. Plan finansowy ZIT MOF ZG.

Cel / ŹRÓDŁO FINANSOWANIA	Fundusz UE	Oś prioryteto wa RPO-L 2020	Wkład UE (euro)	Współfinan sowanie krajowe ZIT (euro)	Ogółem (euro)
Cel 1: Wysoki poziom wewnętrznej integracji komunikacyjnej i dobre połączenia obszaru funkcjonalnego z siecią dróg krajowych.	EFRR				
Priorytet inwestycyjny 4.5.: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących.	EFRR		12,130250	2,140632	14,270882
Priorytet inwestycyjny 7.2.: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T.	EFRR		6,50	1,147058	7,647058
Cel 2: Zrównoważony rozwój i ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych	EFRR				
Priorytet inwestycyjny 6.4.: Ochrona i przywrócenie bioróżnorodności, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie systemów ochrony ekosystemów, w tym NATURA 2000 oraz zielonej infrastruktury.	EFRR		3,544695	0,625534	4,170229
Priorytet inwestycyjny 6.3.: Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.	EFRR		3,255000	0,574411	3,829411

Cel 3 Efektywne gospodarowanie energią.	EFRR				
Priorytet inwestycyjny 4.3.: Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym	EFRR		8,026346	1,416414	9,442760
Cel 5 : Infrastruktura społeczna spełniająca oczekiwania mieszkańców	EFRR				
Priorytet inwestycyjny 9.1.: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych.	EFRR		1,803439	0,318254	2,121693
Priorytet inwestycyjny 9.2.: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.	EFRR		11,585975	2,044584	13,630559
CEL 6. Aktywna społeczność MOF ZG	EFS				
Priorytet inwestycyjny 10.1.: Ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i średniego	EFS		6,00	0,00	6,00
Priorytet 9.4.: Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności.	EFS		5,50	0,00	5,50
Łącznie			58,345705	8,266887	66,612592

XI. STRATEGICZNA OCENA WPŁYWU NA ŚRODOWISKO

Zgodnie ze stanowiskiem przedstawionym przez Dyрекję Regionalną Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp., decyzja co do przeprowadzenia strategicznej oceny wpływu na środowisko Strategii ZIT zostanie podjęta po przedstawieniu do oceny projektu dokumentu Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp.

XII. USPOŁECZNIE NIE STRATEGII ZIT

Opis zastosowania zasady partnerstwa na każdym etapie wdrażania Strategii ZIT

Udział partnerów społecznych wyrażane poprzez szeroki zakres konsultacji społecznych jest jednym z warunków skuteczności działań podejmowanych przez samorządy. Zasada partnerstwa powinna być realizowana na każdym etapie przygotowania i realizacji strategii ZIT.

Na etapie przygotowania i zatwierdzania Strategii ZIT udział partnerów społecznych i gospodarczych zapewniony będzie poprzez:

- konsultacje społeczne Strategii, prowadzone na etapie przygotowania diagnozy MOF ZG,
- konsultacje społeczne projektu Strategii ZIT.

Przeprowadzone już konsultacje na etapie przygotowania diagnozy społeczno-gospodarczej miały formę warsztatów z udziałem przedstawicieli wszystkich gmin z obszaru funkcjonalnego oraz konsultacji z przedstawicielami gmin przygotowanego tekstu diagnozy. Ponadto, przy przygotowywaniu diagnozy oparto się na badaniach ankietowych prowadzonych na reprezentatywnej grupie mieszkańców obszaru funkcjonalnego. Badania dotyczyły wybranych aspektów życia społeczno-gospodarczego (usługi elektroniczne i komunikacja publiczna).

Konsultacje społeczne projektu Strategii ZIT obejmą:

- konsultacje z przedstawicielami wszystkich samorządów obszaru funkcjonalnego,
- przedstawienie projektu do konsultacji poprzez udostępnienie go na stronach internetowych miasta Zielona Góra i informowanie mieszkańców oraz partnerów społecznych o prowadzonych konsultacjach.

XIII. SPIS MAP

Mapa 1. Obszar Funkcjonalny Zielonej Góry wg kryteriów MRR	5
Mapa 2. Zasięg MOF Zielonej Góry oraz kierunki jego rozwoju	7
Mapa 3. Zielona Góra na tle Polski Zachodniej i powiązań transportowych.....	26
Mapa 4. Główne szlaki komunikacyjne na obszarze MOF ZG	28
Mapa 5. Generatory ruchu na obszarze MOF ZG	29
Mapa 6. Generatory ruchu na obszarze MOF ZG	31
Mapa 7. Dojazdy do pracy w Zielonej Górze	32
Mapa 8. Sieć komunikacji miejskiej (MZK) i "wąskie gardła" w komunikacji	33
Mapa 9. Sieć rowerowa – istniejąca.....	34
Mapa 10. System ciepłowniczy na terenie miasta Zielona Góra.....	40
Mapa 11. Obwodnica południowa Zielonej Góry.....	89

XIV. SPIS TABEL

Tabela 1. Stopień spełnienia wskaźników MRR	6
Tabela 2. Liczba osób ogółem oraz w wieku przed-, po- i poprodukcyjnym w roku 2002 i 2012	9
Tabela 3. Gęstość zaludnienia i powierzchnia gmin MOF w roku 2012	9
Tabela 4. Bezrobotni na obszarze MOF ZG na koniec roku 2013	13
Tabela 5. Wskaźniki rynku pracy w roku 2012	15
Tabela 6. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w latach 2009-2012	16
Tabela 7. Podmioty według klas wielkości ogółem w roku 2012	18
Tabela 8. Wykorzystanie określonych narzędzi ICT w gminach	24
Tabela 9. Informacje i usługi dostępne na stronach internetowych gmin	25
Tabela 10. Uczniowie z gmin uczący się w Zielonej Górze w 2013 r.	33
Tabela 11. Ścieżki rowerowe w latach 2011-2012	34
Tabela 12. Udział ludności w % ogółu ludności korzystający z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej w roku 2011 i 2013	36
Tabela 13. Poziomy recyklingu osiągnięte w poszczególnych gminach w 2012 oraz wymagany poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia w roku 2012 i 2020	38
Tabela 14. Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca w latach 2008-2012	40
Tabela 15. Średnie wyniki sprawdzianu w szkole podstawowej i egzaminu gimnazjalnego w roku 2013	44
Tabela 16. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych w roku 2012*	47
Tabela 17. Liczba dzieci ogółem i liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, w wieku 3-5 lat w latach 2008-2012	48
Tabela 18. Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 10 tys. ludności w roku 2012	49
Tabela 19. Liczba mieszkańców przypadających na 1 lekarza i 1 pielęgniarkę POZ w 2012 roku	49
Tabela 20. Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic oraz odbywających się imprez w roku 2012	51
Tabela 21. Wskaźniki dotyczące bibliotek publicznych w roku 2012	53
Tabela 22. Kluby i sekcje sportowe, członkowie i ćwiczący w roku 2012	54
Tabela 23. Zasoby mieszkaniowe komunalne w gminach	56
Tabela 24. Podmioty III sektora wpisane do rejestru Regon w latach 2010-2012	60
Tabela 25. Zagęszczenie liczby NGO na analizowanym terenie	60
Tabela 26. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w roku 2012	66
Tabela 27. Liczba turystów z Polski korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012	69
Tabela 28. Liczba turystów zagranicznych korzystających z obiektów noclegowych w latach 2008-2012	69
Tabela 29. Spójność Strategii ZIT ZG ze strategią Europa 2020	114
Tabela 30. Spójność Strategii ZIT ze SRK, KSRR i KPZK	116
Tabela 31. Spójność Strategii ZIT ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	118
Tabela 32. Plan finansowy ZIT MOF ZG	128

XV. SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Saldo migracji w latach 2008-2012.....	10
Wykres 2. Przyrost naturalny w latach 2002-2012	11
Wykres 3. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w latach 2008-2012.....	12
Wykres 4. Liczba zatrudnionych w latach 2008-2012	14
Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych i wykreślonych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w roku 2012	17
Wykres 6. Podmioty według klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w roku 2012	18
Wykres 7. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w roku 2012	19
Wykres 8. Ścieki oczyszczane w ciągu roku w latach 2008 i 2012.....	37
Wykres 9. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych, w latach 2008-2012	43
Wykres 10. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach gimnazjalnych, w latach 2008-2012	43
Wykres 11. Odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów, z dostępem do Internetu, w szkołach podstawowych i gimnazjach, w roku 2012.....	45
Wykres 12. Ilość uczniów przypadająca na 1 komputer przeznaczony do użytku uczniów, z dostępem do Internetu, w szkołach podstawowych i gimnazjach, w roku 2012.....	45
Wykres 13. Mieszkania oddane do użytkowania w latach 2008-2012.....	55
Wykres 14. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2008-2012.....	57
Wykres 15. Lesistość w gminach MOF ZG na tle średniej dla województwa w roku 2012, w % powierzchni	66
Wykres 16. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania na obszarze MOF ZG w roku 2012	68
Wykres 17. Miejsca noclegowe na obszarze MOF ZG w roku 2012	69

XVI. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1 – Mapa 8. Sieć komunikacji miejskiej (MZK) i „wąskie gardła” w komunikacji.

Załącznik nr 2 – Mapa 9 . Sieć rowerowa – istniejąca

Załącznik nr 3 – Mapa 10. System ciepłowniczy na terenie miasta Zielona Góra.

Źródło: Urząd Miasta Zielona Góra.